

VAPAAEHTOISTOIMINTA OSALLISUUDEN KOKEMUSTEN MAHDOLLISTAJANA MEI- LAHDEN SEURAKUNNASSA

Lauri Anttila

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Päihteet ja syrjäytyminen

Sosionomi (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Anttila, Lauri. Vapaaehtoistoiminta osallisuuden kokemusten mahdollistajana Meilahden seurakunnassa. Kevät 2013, 112 s., 10 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Päihteet ja syrjäytyminen suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (Ylempi AMK).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, onko Meilahden seurakunnassa sellaisia vapaaehtoistehtäviä, jotka mahdollistavat diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemuksia. Opinnäytetyössä etsittiin vastauksia siihen, minkälaiset vapaaehtoistehtävät mahdollistavat diakonia-asiakkaiden osallisuuden kokemuksia. Tarkastelun kohteena olivat osallisuuden kokemuksia vaikeuttavat ja estävät sekä mahdollistavat ja tukevat tekijät. Yleisenä tavoitteena oli Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan kehittäminen.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla viittä Meilahden seurakunnan diakonia-asiakasta, jotka toimivat Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tehtävissä vuosien 2011–2012 aikana. Aineiston kerääminen toteutettiin yksilö- ja ryhmähaastatteluilla. Pieni osa aineistoa kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla. Menetelmänä yksilöhaastatteluissa käytettiin puolistrukrutoitua teemahaastattelua ja ryhmähaastattelussa teemahaastattelua. Aineiston analyysimenetelmänä yksilöhaastatteluissa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia ja ryhmähaastatteluissa tyypittelyä.

Opinnäytetyön tuloksista käy ilmi se, että Meilahden seurakunnassa on useita vapaaehtoistehtäviä, jotka mahdollistavat diakonia-asiakkaille osallisuuden kokemuksia. Osallisuuden kokemisen mahdollistamiseksi Meilahden seurakunnan tulee tarjota diakonia-asiakkailleen sellaisia vapaaehtoistehtäviä, jotka sisältävät ryhmään kuulumisen ja ryhmän toimintaan vaikuttamisen.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää kehitettäessä Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaa siten, että osallisuus toteutuisi entistä paremmin. Opinnäytetyön tulosten perusteella Meilahden seurakunnan kannattaa jatkaa diakonisen vapaaehtoistoiminnan kehittämistä pysyväksi osaksi koko seurakunnan vapaaehtoistoimintaa ja organisaation rakennetta.

Opinnäytetyö voi toimia suunnannäyttäjänä ja rohkaisijana muillekin Suomen seurakunnille, joissa suunnitellaan diakonia-asiakkaille osallisuuden kokemuksia mahdollistavaa diakonista vapaaehtoistoimintaa.

Asiasanat: osallisuus, vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoistyö, diakonia, haastattelututkimus

ABSTRACT

Anttila, Lauri. Volunteerism as an enabler of experiences of social inclusion in Meilahti Parish. 112 p., 10 appendices. Language: Finnish. Spring 2013. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Intoxicants and Social Exclusion. Degree: Master of Social Services.

The aim of this study was to investigate whether Meilahti Parish has such voluntary tasks that enable experiences of social inclusion for the clients of diaconal work. This study sought to understand what kind of tasks enable these experiences. Under examination were factors that complicated and prevented or enabled and supported experiences of social inclusion. A general goal was to improve and develop voluntary work in Meilahti Parish.

Data for the study was collected by interviewing five clients of diaconal work participating in different voluntary tasks in Meilahti Parish during 2011–2012. Data was collected both by individual and group interviews. Some data was also collected by participant observation. In interviewing the individuals, the method used was semi-structured theme interview and analysis of the data was carried out by theory-guiding content analysis. Group interviews were carried out with the method of theme interview and data was analyzed by classification according to types.

The main results of this study suggest that Meilahti Parish has several voluntary tasks that enable experiences of social inclusion for the diaconal clients. In order to enable experiences of social inclusion for the diaconal clients, Meilahti Parish should offer them tasks that make it possible to belong to a group and to impact on its action.

The results of this study can be used in developing volunteerism in Meilahti Parish so that it might foster social inclusion even more in the future. Based on these results, it is well worth for Meilahti Parish to continue developing diaconal volunteerism towards it being a part of the whole Parish's voluntary work and organization structure.

This study serves to point out direction and encourage all the parishes in Finland which want to develop such volunteerism that would enable social inclusion for their diaconal clients.

Keywords: social inclusion, volunteerism, voluntary work, diaconal work, interview research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS	8
2.1 Tutkimuksen tavoitteet	8
2.2 Tutkimuskysymykset	10
3 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	11
3.1 Tutkimuksen lähtökohdat	11
3.2 Meilahden seurakunta	14
3.3 Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminta	16
3.4 Opinnäytetyöprosessia tukeneet toimijat	19
4 OSALLISUUS, VAPAAEHTOISTOIMINTA JA DIAKONIATYÖ	21
4.1 Osallisuus	21
4.2 Vapaaehtoistoiminta	26
4.3 Kirkon vapaaehtoistoiminta	31
4.4 Diakoniatyö ja diakonia-asiakas	35
4.5 Diakoninen vapaaehtoistoiminta	38
5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO	41
5.1 Kvalitatiivinen haastattelututkimus	41
5.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	43
5.3 Osallistuva havainnointi	47
5.4 Aineiston analyysi	49
6 DIAKONIA-ASIAKAIDEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA VAPAAEHTOISTOIMINNASSA	53
6.1 Vapaaehtoistehtävien vaikutus osallisuuden kokemukseen	53
6.2 Osallisuuden kokemista vaikeuttavat tekijät	58
6.3 Osallisuuden kokemista tukevat tekijät	63
6.4 Edellytykset osallisuudelle ja osallisuuden kokemukset	67
6.5 Havaintoja vapaaehtoistoiminnan koulutuksesta	74
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	77
8 POHDINTA	87

LÄHTEET	93
LIITTEET	99
LIITE 1: YKSILÖHAASTATTELURUNKO	99
LIITE 2: RYHMÄHAASTATTELUN TEEMAT JA OSALLISUUDEN TUKEMISEN HYPPYKIVET	101
LIITE 3: OLEN KIINNOSTUNUT VAPAAEHTOISTEHTÄVISTÄ LOMAKE	104
LIITE 4: TUTUSTUMISJUTUSTELU LOMAKE	105
LIITE 5: VAPAAEHTOISEN VARTTI , OHJAUSKESKUSTELU	107
LIITE 6: ANALYYSITAUUKKO TEEMA 1	108
LIITE 7: ANALYYSITAUUKKO TEEMA 2	109
LIITE 8: ANALYYSITAUUKKO TEEMA 3	110
LIITE 9: RYHMÄHAASTATTELUN OSAN 1 TUOTOS	111
LIITE 10: RYHMÄHAASTATTELUN OSAN 2 TUOTOS	112

1 JOHDANTO

Tutkin tässä opinnäytetyössä sitä, saako diakonia-asiakas osallisuuden kokemuksia toimiessaan Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tehtävissä. Selvitän minkälaisissa vapaaehtoistehtävissä diakonia-asiakas voi saada osallisuuden kokemuksia sekä minkälaiset tekijät tukevat tai vaikeuttavat osallisuuden kokemista. Opinnäytetyön aihe juontaa juurensa koko työurani mittaiseen kiinnostukseen ehkäisevän työn merkityksestä ihmisen elämän laadun parantamisessa ja ylläpitämisessä. Sosiaali- ja terveysalalla sekä muutenkin yhteiskunnassa resurssien jakautuminen korjaavan työn hyväksi ehkäisevän työn kustannuksella, ihmetyttää minua. Vapaaehtoistoiminta voi nähdäkseni tuoda mielekkyyttä, sisältöä ja yhteisöllisyyttä syrjäytymisvaarassa olevan ihmisen elämään sekä olla aidosti syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa. Näen tärkeänä vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuden osallistaa ihmisiä ja saada heidät mukaan toimintaan, johon he saavat itse myös vaikuttaa ja joka antaa sisältöä heidän elämäänsä. Vapaaehtoistoiminta ja osallisuus yhdistettynä ihmisen omaan motivaatioon voivat saada ihmisessä aikaan positiivisen kokemuksen, jolla voi olla hänen elämäänsä pitkäaikaisia, hyvinvointia lisääviä vaikutuksia.

Tämän opinnäytetyön kautta Meilahden seurakunta ja sen diakoninen vapaaehtoistoiminta liittyy osaltaan käynnissä olevaan kansainväliseen keskusteluun vapaaehtoistoiminnan ja osallisuuden välisestä yhteydestä. Helen Clark (2011, 1) kuvaa tätä yhteyttä Yhdistyneille Kansakunnille kokoamassaan maailman vapaaehtoistoiminnan tila-raportissa. Clark näkee vapaaehtoisena toimimisen olevan ilmaus yksilön osallisuudesta yhteisössään. Sosiaalisen pääoman teemat: osallisuus, luottamus, solidaarisuus ja vastavuoroisuus, jotka perustuvat jaettuun ymmärrykseen sekä ymmärrykseen yhteisistä velvollisuuksista ovat kaikki voimistuvia arvoja hallinnon ja hyvän kansalaisuuden ytimessä. Vapaaehtoisuus ei hänen mukaansa olekaan nostalginen jäännös menneisyydestä, vaan ensimmäinen puolustuslinjamme sosiaalista eriytymistä vastaan globalisoituvassa maailmassa.

Opinnäytetyön tutkimuskulma on osallistava ja siinä halutaan saada vapaaehtoisena toimivien diakonia-asiakkaiden ääni kuuluviin. Tämän varmistamiseksi käytän aineistona Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tehtävissä toimivien diakonia-asiakkaiden haastatteluja.

Yksi opinnäytetyöni onnistumisen tärkeimmistä edellytyksistä ja resursseista on ollut työyhteisöni, Meilahden seurakunnan, myönteinen suhtautuminen ja tuki opinnäytetyötäni kohtaan. Tämä tuki on ilmennyt kehittämisideoina sekä keskusteluissa, joissa diakonia-asiakkaan osallistamiseen tähtäävät asiat on nähty koko kirkon tasolla merkittäviksi.

Opinnäytetyö koostuu kahdeksasta luvusta. Luvussa 2 esitän tutkimuskysymykset ja tavoitteet. Luvussa 3 kuvaan opinnäytetyön tärkeimmät taustatekijät sekä tutkimusympäristön. Luvussa 4 käsittelen opinnäytetyön keskeiset käsitteet, jotka ovat osallisuus ja vapaaehtoistoiminta. Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineiston olen kuvannut luvussa 5. Tulokset, johtopäätökset ja yhteenvedon esitän luvuissa 6 ja 7. Viimeisessä luvussa 8 pohdin opinnäytetyön luotettavuutta, eettisyyttä, koko prosessia sekä opinnäytetyön vaikutuksia laajemmin. Lopuksi esitän kaksi jatkotutkimusehdotusta.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Tässä luvussa esitän tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Tavoitteiden ja tutkimuskysymysten ero on niiden tarkoituksessa. Tavoitteiden asettaminen ja niiden avaaminen auttaa hahmottamaan tutkimuksen laajempaa merkitystä Meilahden seurakunnalle. Tutkimuskysymykset puolestaan toimivat opinnäytetyötäni ohjaavina ankkureina niin haastattelukysymysten asettelussa kuin analyysin, tulosten ja johtopäätösten tekemisessä ja esittämisessä.

2.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tällä opinnäytetyöllä on kolme tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena on selvittää onko Meilahden seurakunnassa sellaista vapaaehtoistoimintaa, joka mahdollistaa diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemisen sekä tuoda esille minkälaisissa tehtävissä osallisuus mahdollistuu. Toisena tavoitteena on selvittää mitkä asiat ja tekijät estävät osallisuuden toteutumista. Kolmantena tavoitteena on selvittää mitkä asiat tukevat diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemista.

Opinnäytetyön tulosten avulla on tarkoitus kehittää Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaa, diakoniavastaanottojen käytäntöjä vapaaehtoistoiminnan osalta sekä vapaaehtoistoiminnan tehtäviä siten, että ne olisivat diakonia-asiakkaalle aidosti osallistavia. Samalla pystytään kehittämään koko Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaa ja sen tehtävien tarkoituksenmukaisuutta kohti aitoja vuorovaikutuksellisia tehtäviä.

Kun opinnäytetyön tavoitteita tarkastellaan tarkemmin, huomataan, että siinä selvitetään mitkä tehtävät sopivat diakonia-asiakkaille sekä mitkä tehtävistä ovat sellaisia, joissa vapaaehtoisen on mahdollista vaikuttaa tehtävän sisältöihin ja olla mukana jo suunnittelussa. Tästä tiedosta muodostuu hyviä mittareita, kun tutkitaan mahdollistaako vapaaehtoistoiminta osallisuuden kokemuksia. Niillä voidaan myös mitata mitkä tehtävät lisäävät vapaaehtoisen motivaatiota osallis-

tua vapaaehtoistoimintaan. Opinnäytetyössä selvitetään myös, olisiko vapaaehtoistoiminnan kautta diakonia-asiakkaan tilanteelle jotain tehtävissä, Juho Saaren (Helsingin Diakonissalaitos i.a) tutkimuksen tuloksissa esitetyn, toimettomuuden näkökulmasta. Voisiko pienikin tehtävä vapaaehtoistoiminnassa vähentää toimettomuutta ja näin tuottaa osallisuuden kokemuksia ja ehkäistä syrjäytymistä? Raunio (2010, 47) toteaa, että sosiaalityössä pyritään erilaisia voimavaroja laajentamalla ja vahvistamalla edesauttamaan syrjäytyneiden osallisuutta yhteiskunnasta kohti normaalia toimeentuloa ja elämää. Tämän opinnäytetyön avulla etsin myös vastausta siihen, voisiko vapaaehtoistoiminta toimia tällaisena voimavaroja laajentavana voimana, jolla osallisuuden toteutumista voidaan vahvistaa.

Opinnäytetyöni tuloksia voidaan hyödyntää Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan lisäksi myös vuonna 2014 seurakunnan alueella aloitettavan uuden seurakuntakeskuksen vapaaehtoisten tehtävien määrittelyssä. Keskuksen tavoite on luoda vahvaa yhteisöllisyyttä alueen ihmisten välille, esimerkiksi olohuone toiminnan avulla. Uuden seurakuntakeskuksen toiminnan lähtökohtana on, että keskuksen tehtävistä enin osa henkilötyövuosissa mitattuna olisi vapaaehtoisten tekemää. Tällä voidaan vähentää työntekijäkeskeisyyttä ja antaa mielekkäitä toiminnan mahdollisuuksia vapaaehtoisille. Uuden seurakuntakeskuksen toimintamalli rakennetaan alusta pitäen siten, että se tukee vapaaehtoisen osallistumista toimintaan koordinoimalla työntekijöiden ja vapaaehtoisten tehtävät mahdollisimman tarkasti. Uuden seurakuntakeskuksen toiminnan lähtökohta on se, että yhteisö itse tuottaa toiminnan ja työntekijät ovat toiminnan mahdollistajia ja koordinoijia.

2.2 Tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisen seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tehtävien avulla voidaan mahdollistaa ja tukea diakonia-asiakkaan kokemusta osallisuudesta?
2. Minkälaiset tekijät vapaaehtoistoiminnassa ovat vaikeuttaneet diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemuksia ja mahdollistumista?
3. Minkälaiset tekijät vapaaehtoistoiminnassa ovat mahdollistaneet diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemuksia?

Ensimmäisen kysymyksen painopiste on Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tehtävissä. Etsin vastausta siihen, minkälaiset tehtävät tukevat ja mahdollistavat osallisuuden kokemuksia. Toisen ja kolmannen kysymysten painopiste on diakonia-asiakkaan kokemuksissa vapaaehtoistoiminnan prosessista. Tässä prosessissa on kysymys vapaaehtoisen ensimmäisestä kontaktista seurakuntaan sekä siitä mitä siinä tapahtuu, kuinka hyvin perehdytys onnistuu, miten tehtävät sujuvat sekä miten koko prosessi vaikuttaa vapaaehtoisen osallisuuden kokemiseen. Prosessi on kuvattu kuviossa 2, luvussa 3. Toisessa kysymyksessä etsin osallisuuden kokemuksia estäviä ja vaikeuttavia tekijöitä. Kolmannessa kysymyksessä etsin osallisuuden kokemuksia lisääviä tekijöitä. Näiden kysymysten valikoituminen tutkimuskysymyksiksi on perusteltua, toisiinsa sidoksissa olevista syistä. Ensin on tärkeää selvittää minkälaiseen toimintaan tutkittavat osallistuvat ja vasta sitten mitä esteitä ja mahdollisuuksia osallisuuden kokemuksille toiminnassa on. Näin voidaan kattavasti ja uskottavasti saada tietoa diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemuksista.

3 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Tässä luvussa käsittelen opinnäytetyöni kannalta tärkeimmät taustatekijät, joita ovat tutkimuksen lähtökohdat, tutkimusympäristö eli Meilahden seurakunta, Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tehtävät ja prosessi sekä opinnäytetyöprosessiani tukeneet toimijat. Esitän myös perusteluja keskeisten käsitteiden valinnalle. Näitä valittuja käsitteitä kuvaan luvussa 4.

3.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tämän tutkimuksen lähtökohdat nousevat Meilahden seurakunnassa vuonna 2008 tehdystä organisaatiouudistuksesta, jossa myös vapaaehtoistoiminta organisoitiin uudella tavalla. Kuvaan organisaatiouudistusta tarkemmin alaluvussa 3.2. Vapaaehtoistoiminnan uudelleenorganisoinnin tukena Meilahden seurakunnalla on ollut kaksi vapaaehtoistoiminnan kehittämisprojektia, joissa olen itse toiminut projektityöntekijänä. Vapaaehtoistoiminnan kehittämisprojektissa vuosina 2009–2011 luotiin Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnalle rakenne. Toisessa projektissa vuosina 2012–2014 keskitytään diakonisen vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen, ja koko vapaaehtoistoiminnan rakenteen syventämiseen. Yksi nyt käynnissä olevan projektin tavoitteista on saada näkyviin se, mitä diakoninen vapaaehtoistoiminta on ja mitä se käytännössä tarkoittaa niin diakonia-asiakkaan kuin diakoniatyöntekijänkin näkökulmasta. Tämä tutkimus liittyy tiiviisti nimenomaan tähän projektin tavoitteeseen.

Eräs tämän opinnäytetyön lähtökohdistista nousee Suomen evankelisluterilaisen kirkon ”Meidän kirkko - osallisuuden yhteisö”-strategiasta (Suomen evankelisluterilainen kirkko 2007), jossa on linjattu kirkon strategia vuoteen 2015 asti. Strategiassa ovat vahvasti esillä osallisuuden ja vapaaehtoistoiminnan teemat. Strategiassa osallisuuden käsite liitetään heikossa asemassa oleviin ihmisiin ja se ymmärretään laajasti, sekä kristittyjen keskinäisen yhteyden kokemuksena,

identiteettiin liittyvänä tunteena, että toiminnallisena osallistumisena eli oikeutena aktiiviseen toimijuuteen ja tekemiseen. (Grönlund 2009, 81.)

Näiden projektien ja kokonaiskirkon strategian yhteisenä tavoitteena oli ja on jatkossakin kaikkien ihmisten ja ryhmien huomioiminen paikallisseurakuntien toimintaympäristöissä. Diakonia-asiakkaat muodostavat merkittävän osan niistä ihmisistä, joita kirkko yrittää tavoittaa. Diakonia-asiakkaat ovat usein työikäisiä ja usein myös toimintakykyisiä. Tässä tutkimuksessa on kysymys osaksi Meidän kirkko, osallisuuden yhteisö-strategiassa mainitusta ajatuksesta, jossa painotetaan, että kirkon pitää tarjota jäsenilleen mielekkäitä toiminnan mahdollisuuksia. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007, 42.)

Pohtiessani yhdessä kirkkoherran kanssa tämän tutkimuksen aihetta minulle selvisi, että Meilahden seurakunnassa nähdään tärkeänä kehittää vapaaehtoistoimintaa siten, että myös diakonia-asiakkaat tulevat huomioiduksi vapaaehtoistehtäviä mietittäessä ja suunniteltaessa. Diakonia-asiakkaille tarjottavassa vapaaehtoistoiminnassa on kysymys siitä, että kirkko ottaa vakavasti huomioon kaikki ihmiset järjestäessään mielekkäitä tehtäviä. Tässä yhteydessä vakavasti ottaminen merkitsee Meilahden seurakunnassa hyvin organisoitua, kaikki ihmiset huomioon ottavaa vapaaehtoistoimintaa sekä sen kehittämistä yhdessä diakonia-asiakkaiden ja muiden ryhmien kanssa niin tämän tutkimuksen kautta kuin tulevaisuudessa muutenkin.

Tutkimuksen keskeisimmän käsitteen, osallisuuden ja siihen liittyvien kokemusten tutkiminen ei ole ongelmaton. On perusteltua kysyä miksi nimenomaan osallisuuden kokemuksia pitäisi korostaa tai eikö osallisuus toteudu ilman tietoista valintaa ja pohdintaa. Ihmisen osallisuus omaan elämäänsä ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys ja ihminen voi kokea itsensä osattomaksi. Osattomuus on psyykkisen pahoinvoinnin ja sairastamisen peruskokemus. Osattomuus, voi johtaa vieraantumiseen omasta itsestä, lamaantumiseen arkisten haasteiden edessä tai eristäytymiseen ihmisyyhteisöistä. (Nurmi & Rantala 2011, 14.) Tutkimukseni aiheen valintaan vaikutti se, että mielestäni on tärkeää selvittää, mikälainen rooli osallisuuden kokemuksilla on diakonia-asiakkaiden elämässä

seurakunnan toimintaympäristössä. Tutkimalla vapaaehtoistoimintaan osallistuvien diakonia-asiakkaiden osallisuuden kokemuksia saadaan tietoa, jolla voidaan kehittää Meilahden seurakunnan diakonista vapaaehtoistointaa osallisuutta mahdollistavaan suuntaan ja näin lisätä diakonia-asiakkaiden elämän mielekkyyttä.

Toiselle tutkimuksen tärkeälle käsitteelle eli vapaaehtoistoinnalle olisi ollut tarjolla tunnetumpi vaihtoehto eli vapaaehtoistyö. Meilahden seurakunnan organisaatiossa kuitenkin erotetaan vapaaehtoistoinnin ja vapaaehtoistyön käsitteet toisistaan, mikä vaikutti päätökseeni käyttää vapaaehtoistoinnin käsitettä.

Meilahden seurakunnan kirkkoherran Hannu Ronimuksen (2013a) mukaan vapaaehtoistoinnin ja usein käytettävän vapaaehtoistyön välillä on merkittävä ero. Vapaaehtoistyötä ja vapaaehtoistointia käytetään jonkin verran synonyymeina, mikä voi aiheuttaa sekaannusta. Vapaaehtoistyön käsite ei ole Meilahden seurakunnan organisaatiolle perusteltu vaihtoehto siksi, että siellä koetaan tärkeäksi erottaa palkkatyö ja muu toiminta toisistaan. Vapaaehtoistyöstä puhuttaessa on vaarana, että se johtaa ajatukset johonkin sellaiseen, johon voisi liittyä samoja elementtejä, kuin palkkatyön tekemiseen. Ero on siinä, etteivät vapaaehtoista sido samat oikeudet ja velvoitteet kuin palkattua työntekijää. Työntekijän ja vapaaehtoisen tehtävät voivat olla osaksi samojakin, mutta on silti tärkeää erottaa nämä asiat toisistaan. Seurakuntaan vapaaehtoiseksi tulevan ihmisen, on tärkeää ymmärtää, tulevansa mukaan seurakunnan toimintaan tekemään asioita, ei tekemään työtä. Vapaaehtoiselle ei makseta palkkaa eikä palkkiota. Hän harjoittaa toimintaa vapaasta tahdostaan eikä häneen voi kohdistaa työjohdollisia toimenpiteitä, esimerkiksi työmääräyksiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei vapaaehtoistoinnassa olisi pelisääntöjä. Tärkeää on, että vapaaehtoisia ohjataan, perehdytetään ja koulutetaan. (Ronimus 2013a.)

Vapaaehtoistoimintaan kirkon toimintaympäristössä vaikuttaa myös yleisen pappeuden näkökulma. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen seurakuntalainen on oikeutettu toimimaan oman seurakuntansa asioiden ja toiminnan eteenpäin

viemiseksi ja näin olemaan mukana aktiivisena yhteisön jäsenenä. Yleinen pappuus ei kuitenkaan velvoita seurakuntalaista toimimaan, vaan hän voi käyttää oikeuttaan vapaaehtoisesti omien mahdollisuuksiensa, osaamisensa ja aikataulujensa sallimissa rajoissa. (Ronimus 2013a.) Meilahden seurakunta siirtyi virallisesti käyttämään käsitettä vapaaehtoistoiminta vuoden 2008 organisaatio-uudistuksessa, joten on perusteltua ja johdonmukaista käyttää samaa käsitettä myös tässä opinnäytetyössä.

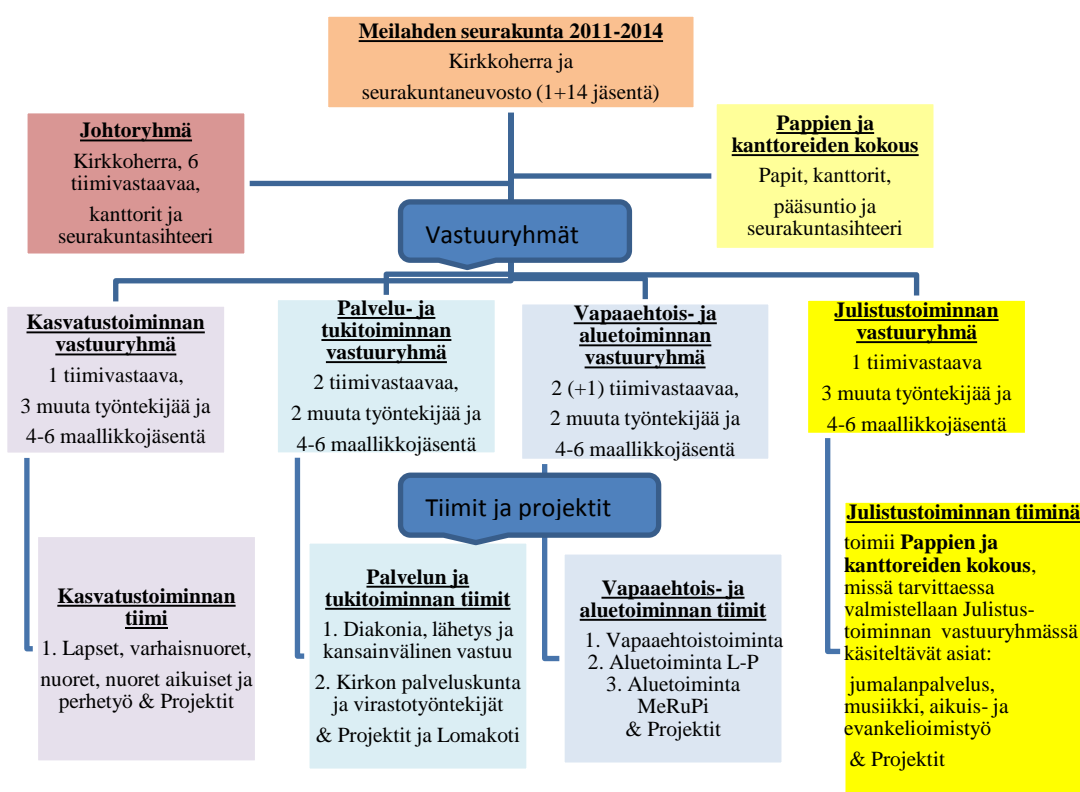
3.2 Meilahden seurakunta

Meilahden seurakunta on perustettu vuonna 1956 ja se työllistää 25 työntekijää. Helsingin seurakuntien joukossa Meilahti edustaa keskisuurta kokoluokkaa; jäsenmäärä on vajaat 13 000. Seurakunnan alueella asuu noin 20 000 ihmistä, joiden joukossa on runsas joukko maahanmuuttajia. Koko alueen muuttoliike on vuositasolla melko runsasta. Alueellisesti Meilahden seurakunta on varsin moni-ilmeinen. Seurakuntaan kuuluvat vanhojen Meilahden, Ruskeasuon, Laakson ja Seurasaaren asuma-alueiden lisäksi 1980-luvulla rakennettu Länsi-Pasila sekä uusimpana asuma-alueena värikäs Pikku Huopalahti. (Ronimus 2013b.)

Meilahden seurakunta teki ison organisaatiouudistuksen vuonna 2008. Uudessa organisaatorakenteessa oli viisi samanarvoista vastuuryhmää, joissa kussakin oli viisi työntekijää ja viisi maallikkoa. Tämän lisäksi oli kolme aluetyöryhmää. Vastuuryhmät olivat julistus-, kasvatus-, palvelu-, Länsi-Pasilan alueen- sekä vapaaehtoistoiminnan vastuuryhmät. Organisaatiota kuitenkin jouduttiin kuitenkin keventämään vuoden 2011 alusta lukien, missä yhteydessä vapaaehtois- ja aluetoiminta yhdistettiin yhdeksi vastuuryhmäksi. Viimeisin muutos organisaatioon tehtiin keväällä 2013, jolloin julistustoiminnan tiimi yhdistettiin pappien ja kanttorien kokoukseen. (Ronimus 2013b.) Kuviossa 1 on kuvattuna Meilahden seurakunnan kevennetty organisaatio 1.4.2013 lukien.

Meilahden seurakunnan uudenlainen tapa nähdä vapaaehtoistoiminta tärkeänä osana seurakunnan organisaatorakennetta ja perustoimintaa on ollut vapaaeh-

toistoiminnan kehittämisen tärkein tekijä viimeisen viiden vuoden aikana. Vapaaehtois- ja aluetoiminnan vastuuryhmän alaiset aluetoiminnan tiimit ottivat tavoitteekseen kutsua alueen eri toimijoiden, esimerkiksi kaupunginosaseurojen edustajia tiimien vakituisiksi jäseniksi. Tässä onnistuttiin hyvin. Yhteistyössä on jo tehty tapahtumia ja uusiakin yhteistyönmuotoja on runsaasti suunnitteilla. (Meilahden seurakunta 2012a.)

KUVIO 1. Meilahden seurakunnan organisaatiokaavio 1.4.2013 lukien (Meilahden seurakunta 2013)

Meilahden seurakunnan uusi kevennetty organisaatio antaa vapaaehtoistoiminnan kehittymiselle loistavat puitteet. Vapaaehtois- ja aluetoiminnan yhdistyminen on antanut uudenlaisen mahdollisuuden koordinoida vapaaehtoistoimintaa eri alueilla ja saada samalla eri alueilla toimivat maallikot mukaan vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen. Meilahden seurakunta oli ensimmäinen Suomen seurakunnista, joka antoi organisaatiotasolla vapaaehtoistoiminnalle tasa-arvoisen aseman suhteessa muihin vastuualueisiin. Vapaaehtoistoiminnan tasa-arvoisen

aseman taustalla oli ajatus siitä, että vapaaehtoistoiminnan kehittäminen nähtiin Meilahden seurakunnassa tulevaisuuden kannalta niin merkittävänä, että oli välttämätöntä järjestää organisaatorakenne siten, että vapaaehtoistoiminta sai oman määrärahan sekä omat nimetyt työntekijät ja maallikot. (Ronimus 2013b.)

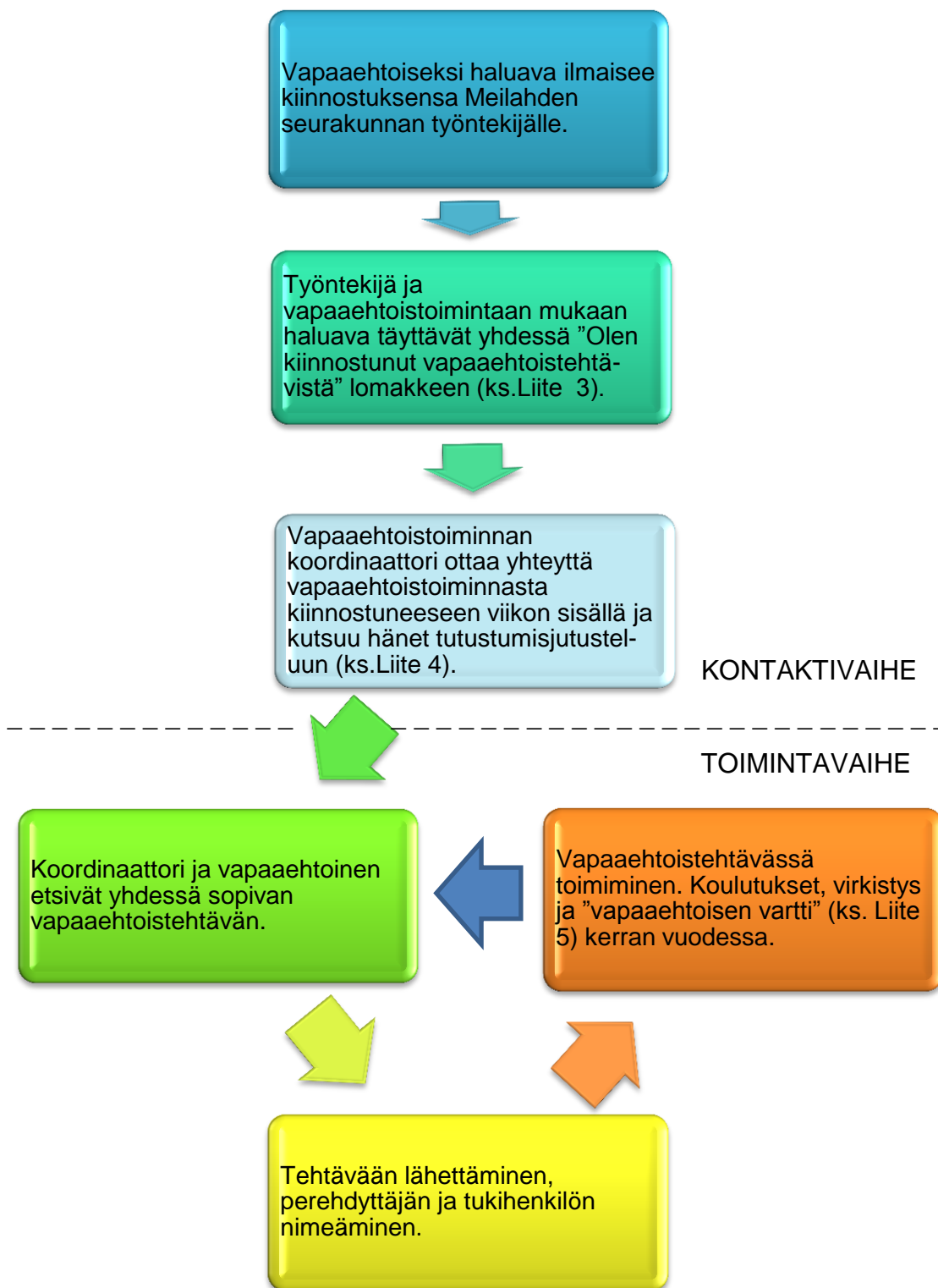
Meilahden seurakunnassa vapaaehtoistoimintaa tehdään niin sanotulla läpäisyperiaatteella. Se on työtapa, jossa kaikki vastuuryhmät (työalat) osallistuvat vapaaehtoistoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Olen ollut vahvasti mukana kehittämässä vapaaehtoistoiminnan läpäisyperiaatteen suunnittelua ja toteutusta vuodesta 2008 alkaen. Kokemukset läpäisyperiaatteen toimimisesta ovat olleet erittäin positiivisia ja työtapa on vakiintunut Meilahden seurakunnan pysyväksi tavaksi koordinoida vapaaehtoistoimintaa. Työtapa toimii, koska se antaa maallikoille laajat mahdollisuudet toimia myös suunnittelutason tehtävissä vapaaehtoistoiminnan laajalla kentällä.

3.3 Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminta

Meilahden seurakunnassa on runsaasti erilaisia vapaaehtoistehtäviä, joissa voi toimia yksin tai osana ryhmää. Ryhmässä toteutettavia tehtäviä ovat esimerkiksi ruuan valmistukseen ja tarjoiluun liittyvät tehtävät ateriapalvelussa tai avoimissa kahviloissa, kansainvälisen diakonian ryhmään osallistuminen, kuoroissa laulaminen sekä nuorten yökahvilassa tai erilaisissa tempauksissa toimiminen. Yksin tehtäviä vapaaehtoistehtäviä on esimerkiksi lähimmäispalvelussa tai NikkaRisti-toiminnassa tehtävä kotikäyntityö. (Meilahden seurakunta 2012b.)

Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa on käytössä niin sanottu vapaaehtoistoiminnan prosessi, jolla tehdään vapaaehtoiseksi liittyminen ja vapaaehtoistehtävissä toimiminen mahdollisimman selkeäksi ja ymmärrettäväksi. Tämä prosessi on kuvattu seuraavan sivun kuviossa 2.

KUVIO 2. Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan prosessi

Prosessi muodostuu kahdesta vaiheesta, kontaktivaiheesta ja toimintavaiheesta. Prosessi alkaa ensikontaktista, jossa henkilö, joka haluaa vapaaehtoistoimintaan mukaan, kertoo siitä seurakunnan työntekijälle. Ensikontakti voi olla myös vapaaehtoistoimintaan haluavan yhteydenotto puhelimen tai sähköpostin välityksellä. Jokaista seurakunnan työntekijää on ohjeistettu antamaan kiinnostuneille ohjeet ”olen kiinnostunut vapaaehtoistehtävistä”-lomakkeen (ks. Liite 3) täyttämistä. Usein lomakkeen täyttäminen tehdään yhdessä työntekijän kanssa. Tavoitteena on saada lomake täytetyksi samalla kertaa, kun ihminen on kiinnostuksensa kertonut. Lomake toimitetaan vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin lokeroon, joka ottaa vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneeseen yhteyttä viikon kuluessa. Tällä toimintamallilla varmistetaan se, että aloite siirtyy seurakunnan vastuulle, eikä vapaaehtoistoiminnasta kiinnostunut henkilö joudu uudestaan ottamaan yhteyttä seurakuntaan.

Vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin ottaessa yhteyttä vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneeseen, sovitaan aika tutustumisjutustelulle. Tutustumisjutustelussa kartoitetaan yhdessä vapaaehtoiseksi haluavan vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa, toisin sanoen etsitään henkilölle sopiva tehtävä. Tehtäviä voi olla useitakin. Tutustumisjutustelun tueksi on luotu runko, joka löytyy opinnäytetyön liitteistä. (Ks. Liite 4)

Tutustumisjutustelun lopuksi prosessissa siirrytään toimintavaiheeseen ja sovitaan ensimmäisen vapaaehtoistehtävän ajankohta, kenelle ilmoitaudutaan ja kuka perehdyttää vapaaehtoisen tehtävänsä. Vapaaehtoinen myös kutsutaan mukaan koulutukseen. Tämän jälkeen vapaaehtoistoiminnan koordinaattori ottaa yhteyttä kyseisen vapaaehtoistoiminnan ryhmän vastuuhenkilöön, jotta vastuuhenkilö voi järjestää käytännön asiat, joilla tuetaan uuden vapaaehtoisen liittymistä vapaaehtoisryhmään. Prosessi jatkuu vapaaehtoisen osallistumisilla vapaaehtoistehtäviin, jatkokoulutuksiin ja virkistäytymistilaisuuksiin. Näihin kaikkiin ovat uudet ja vanhat vapaaehtoiset tervetulleita. Vuosittainen vapaaehtoisen ohjauskeskustelu (ks. Liite 5) eli ”vapaaehtoisen vartti” on myös osa prosessia. Merkille pantavaa on, että prosessi voi palautua ja toimintavaihe voi alkaa uudestaan seuraavan tehtävän etsimisellä. Näin käy esimerkiksi silloin, kun

tehtävä ei jostain syystä sovellukaan vapaaehtoiselle tai vapaaehtoinen haluaa vaihtelua vapaaehtoisena toimimiseen.

3.4 Opinnäytetyöprosessia tukeneet toimijat

Olen saanut runsaasti tukea opinnäytetyöhöni niin omalta työyhteisöltäni ja organisaatiolta kuin Helsingin seurakuntayhtymän eri toimijoilta. Meilahden seurakunnan osalta tukena ovat olleet palvelutoiminnan vastuuryhmä ja diakoniatimi sekä esimieheni kirkkoherra Hannu Ronimus. Tuki on ollut luonteeltaan keskustelua opinnäytetyön eri vaiheissa ilmenneistä haasteista. Helsingin seurakuntayhtymän erityisdiakoniassa toimiva mentorini, diakoni Kimmo Kajos on myös omalta osaltaan tuonut tapaamisissamme vahvan tukensa osallistavien työmenetelmien pohdintoihin. Hänen tukensa on ilmennyt etenkin opinnäytetyön haastattelukysymysten asetteluissa niin yksilö- kuin ryhmähaastattelun osalta. Kajoksen asiantuntemus perustuu muun muassa Helsingin erityisdiakonian pitkään perinteeseen erilaisten osallistavien elementtien käyttämisessä asiakastyössä. Esimerkkinä on kuntoutuskoti Tarpoilan toiminta, joka perustuu yhteisöllisyyteen, jossa jokaisella yhteisön jäsenellä on tehtävä ja rooli, jotka mahdollistavat osallisuuden toteutumisen (Vastuunkantajat ry 2013).

Tämän opinnäytetyön kannalta oleellinen tuki seurakuntien välisen yhteistyön muodossa on konkretisoitunut Helsingin Mikaelin ja Meilahden seurakuntien välillä muun muassa vastavuoroisina diakoniaprojektien ohjausryhmien jäsenyyksinä ja hyvien käytäntöjen molemminpuolisena jakamisena. Toimiessani Mikaelin seurakunnan diakoniaprojektin ohjausryhmän jäsenenä tutustuin Meilahden seurakunnallekin mahdollisuuksia avaavaan Roottori-hankkeeseen. Helsingin diakonissalaitos on yhteistyössä Helsingin Mikaelin seurakunnan ja useiden alueellisten toimijoiden kanssa järjestänyt Roottori-hankkeen yhteydessä yhteisövalmennuksia. Roottori on osallistavan kansalaistoiminnan projekti, jota toteutetaan muun muassa Helsingin Kivikossa ja Vesalassa. Projekti on suunnattu työttömille, eläkeläisille ja niille, jotka kokevat tulleen syrjäytetyiksi yhteisöistään ja haluavat aikalisän miettiäkseen vaihtoehtoja elämälleen. Roottori

järjestää yhteisövalmennusta, jonka tehtävänä on innostaa ja avata uusia näkökulmia omaan elämään ja oman asuinalueen kehittämiseen. (Helsingin Diakonissalaitos 2013). Näiden Mikaelin seurakunnan ja Diakoniassalaitoksen yhteistyönä järjestettyjen yhteisövalmennuksien yhteydessä Vesalan alueelle syntyi asukaskahvila, joka on täysin kansalaisten vastuulla. Toimiessani Mikaelin seurakunnan diakoniaprojektin ohjausryhmässä olen saanut havaita, että Roottori-hankkeen yhteisövalmennuksissa on osallisuuden kannalta paljon sellaista, joihin tutkimukseni kohteena oleva diakonia-asiakas voisi liittyä. Etenkin osallistujien ryhmään kuulumisen tärkeyden korostaminen sopii hyvin yhteen diakonia-asiakkaiden osallisuuden mahdollistumiseen, jota kuvaan tämän tutkimuksen tulosluvussa 6.

Roottori-hanke liittyy Meilahden seurakuntaan ja opinnäytetyöhöni myös siten, että Meilahden seurakunta harkitsee oman yhteisövalmennuksen aloittamista vuoden 2014 aikana. Koska yhteisövalmennuksessa elämälleen suuntaa etsivät diakonia-asiakkaat ovat keskeisessä asemassa, on yhteisövalmennuksien kohderyhmä siis sama kuin diakonisella vapaaehtoistoiminnalla, jota tässä opinnäytetyössä kuvaan alaluvussa 4.5. Mikaelin seurakunnan yhteisövalmennuksesta saadut kokemukset tulevat olemaan tärkeä pohja, kun Meilahdessa aletaan organisoida diakonia-asiakkaille suunnattuja yhteisövalmennuksia.

4 OSALLISUUS, VAPAAEHTOISTOIMINTA JA DIAKONIAITYÖ

Tässä luvussa avaan opinnäytetyöni keskeiset käsitteet, joita ovat osallisuus ja vapaaehtoistoiminta. Osallisuuden käsitettä kuvaan eri näkökulmista aloittaen kansainvälisestä keskustelusta, siirtyen yhteiskuntamme kannalta tärkeisiin näkökulmiin ja jatkaen perusteluihin miksi osallisuuden käsite on tälle tutkimukselle tärkeä. Vapaaehtoistoimintaa käsittelevässä alaluvussa käsittelen ensin sen eri merkityksiä globaalilla ja yhteiskunnallisella tasolla ja kuvaan lopuksi vapaaehtoistoiminnan keskeisiä määritelmiä ja periaatteita. Muissa alaluvuissa käsittelen kirkon vapaaehtoistoiminnan, diakonia-asiakkaan ja diakonisen vapaaehtoistoiminnan käsitteitä.

4.1 Osallisuus

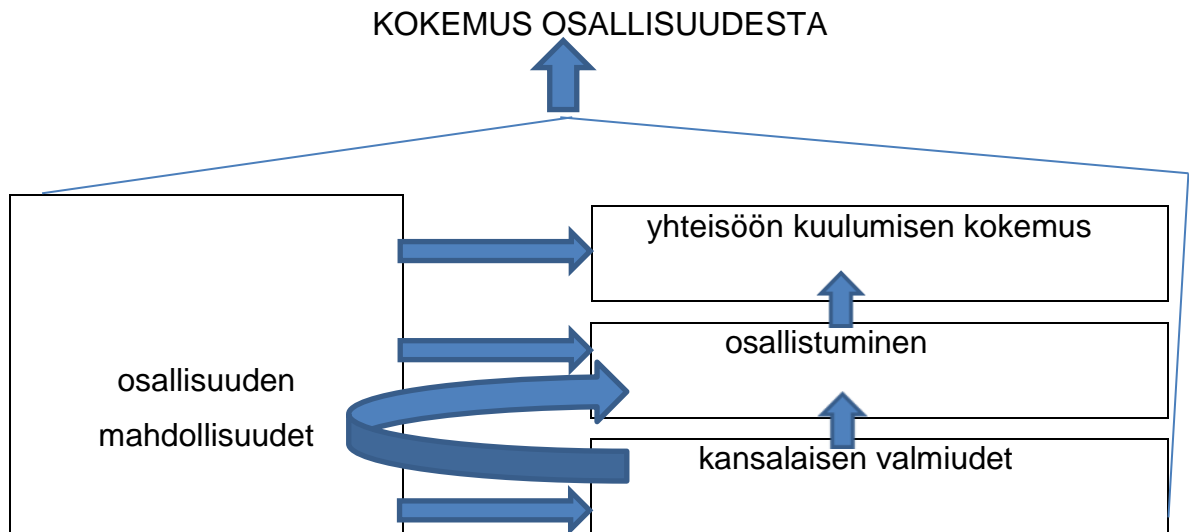
Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 2011 teettämän vapaaehtoistoiminnan tilaa koskevan raportin mukaan sosiaalisen osallisuuden käsite on saanut alkunsa huolesta, joka kohdistuu köyhyyteen ja marginalisaatioon. Sosiaalinen osallisuus asettaa ihmiset päätöksenteon keskiöön. Sen pääsiallisena tavoitteena on auttaa ihmisiä kohentamaan omaa elämäänsä omien mahdollisuuksiensa ymmärtämisen kautta. Vapaaehtoisuus antaa ihmiselle mahdollisuuden ottamaan aikaisempaa täydemmän ja tyydyttävämmän roolin sekä omassa elämässään että yhteisöidensä ja yhteiskuntiansa jäsenenä. Raportin mukaan sosiaalinen osallisuus on suhteellinen käsite, joka määrittelee tiettyjen ihmisten, ryhmien tai yhteisöiden olosuhteita ja vertaa niitä toisiinsa. Sosiaalinen osallisuus on myös normatiivinen käsite, joka korostaa yksilön oikeutta osallistua yhteisönsä elämään. (Clark 2011, 52.)

Osallisuus on käsitteenä laaja ja se voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Opinnäytetyössäni osallisuuden sanoittaminen on tärkeää etenkin siksi, että haastatteluun osallistuvilla diakonia-asiakkailta olisi selvä kuva siitä mitä osallisuudella tarkoitetaan tutkimuksessa, johon he osallistuvat. Valmisteilla olevassa

sosiaalihuoltolaissa osallisuudella tarkoitetaan yksilön tosiasiallisia mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa voimavarojensa mukaisesti ja tarvittaessa tuetusti itseään koskevien asioiden käsittelyyn, oman toimintaympäristönsä, yhteisöjensä ja yhteiskunnan toimintaan sekä tehdä valintoja omassa asiassaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 169.) Semi (2012) puolestaan määrittelee osallisuuden siten, että se tarkoittaa oman paikan löytämistä suhteessa ympäristöön, mikä vahvistaa kokemusta itsensä löytämisestä.

Elina Nivala (2008, 250–255) kuvaa väitöskirjassaan osallisuuden neljä eri osa-aluetta: sosiaalisen, taloudellisen, poliittisen ja kulttuurillisen. Tässä opinnäytetyössä keskitytään sosiaaliseen osallisuuteen, koska kaikkien osa-alueiden huomioonottaminen ei ollut aikataulusyistä mahdollista. Lisäksi sosiaaliseen osallisuuteen keskittymällä päästään temaattisesti lähelle tutkimuskysymyksiä.

Tässä opinnäytetyössä osallisuudella tarkoitetaan sitä, että vapaaehtoinen voi vaikuttaa siihen, minkälaista toimintaa hän on toteuttamassa ja minkälaisessa ympäristössä vapaaehtoistoimintaa toteutetaan. Tämä voi toteutua suunnittelemalla toimintaa itse tai ryhmässä. Suunnittelemisessa mukana oleminen luo vapaaehtoiselle mahdollisuuksia mielekkäisiin tehtäviin ja tätä kautta sisältöä elämään. Mielekkäät tehtävät, toisten auttaminen ja onnistuminen siinä tuovat tunteen yhteisöön kuulumisesta, mikä on Nivalan (2008, 166) mukaan osallisuutta itsessään. Nivala (2008, 168) esittää, että osallisuuden toteutuminen vaatii tiettyjen edellytysten täyttymistä sekä yhteisöltä että yksilöltä. Osallisuus ei ole yksilön tai yhteisön ominaisuus, vaan kansalaisen ja yhteisön suhteessa toteutuva ihannetila. Nivala (2008, 169) on koonnut osallisuuden edellytykset kuvioksi, jonka esitän kuviossa 3.

KUVIO 3. Osallisuuden edellytykset (Nivala 2008, 169)

Kuviossa 3 kuvataan nuolilla sitä tapahtumaketjua, jolla ihminen voi saada kokemuksen osallisuudesta. Osallisuuden mahdollisuuksilla tarkoitetaan niitä muodollisia mahdollisuuksia, jotka yhteisössä on olemassa kansalaisen osallisuuden toteutumiseksi. Kuvion 3 laatikoissa olevat asiat ovat yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi osallisuuden mahdollisuudet yhteisössä eivät itsessään tuota osallisuuden kokemuksia, vaan siihen vaikuttavat myös ihmisen valmiudet hyödyntää näitä mahdollisuuksia. Vain osallistumalla tarjottuihin mahdollisuuksiin ihminen voi saada yhteisöön kuulumisen kokemuksen. Konkreettisesti osallisuuden mahdollisuudet koostuvat yhteisön jäsenen oikeuksista ja yhteisön toimintajärjestelmässä olemassa olevista rakenteellisista ja toiminnallisista puitteista. (Nivala 2008, 169-170.)

Osallisuudessa on siis kyse siitä, onko ihmisellä mahdollisuus kuulua yhteisöön sen täysivaltaisena jäsenenä. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen määrittelee osallisuuden käsitteen liittyvän yhteisöön osallistumiseen ja siinä osallisena olemiseen. Sosiaalinen osallisuus tuottaa usein ihmisille hyvinvointia ja terveyttä, koska osallisuus luo mielekästä merkitystä elämään. (Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos. i.a.) Opinnäytetyöni tutkii Meilahden seurakunnan toimintajärjestelmää, kun haastatteluissa selvitetään diakonia-asiakkaille sopivia vapaaehtoistoimintoja. Samalla testataan sitä, onko Meilahden seurakunnalla diakonia-

asiakkaiden täysvaltaisen seurakunnan jäsenyyden mahdollistavia osallisuuden edellytyksiä. Nivala (2008, 169) mainitsee osallisuuden edellytyksiksi muun muassa oikeudet, jotka turvaavat ihmisen toiminta- ja osallistumismahdollisuudet yhteisössä, kuten oikeudet osallistua yhteisön päätöksen tekoon. Meilahden seurakunnan diakonia-asiakkaan osallistamisessa vapaaehtoistoiminnan avulla on osaksi kysymys juuri näistä Nivalan esittämistä osallisuuden mahdollisuuksista ja edellytyksistä. Näitä käytiin läpi tutkimuksen haastatteluissa ja erityisesti ryhmähaastattelussa löysimme liittymäkohtia Nivalan esittämiin osallisuuden mahdollisuuksiin ja edellytyksiin. Kuvaan tätä tarkemmin alaluvussa 6.4.

Nylundin ja Yeungin (2005, 19) mukaan useat tutkimukset ja käytännön kokemukset osoittavat kansalaisten osallisuuden ja osallistumisen kansalaistoimintaan lisäävän ihmisten tietoisuutta yhteiskunnan tai yhteisön vallitsevista käytännöistä sekä innoittaa heitä vaatimaan oikeuksiaan sekä muuttamaan käytäntöjä. Nähdäkseni kirkon diakoniatyö ja vapaaehtoistoiminta tarvitsevat, toimiakseen asiakaslähtöisesti, seurakuntalaisia, jotka vaativat oikeuksiaan ja innostuvat kehittämään vallitsevia käytäntöjä yhdessä työntekijöiden kanssa.

Osallisuudella on erityinen piirre kirkon toimintaympäristössä, koska sillä on myös hengellinen ulottuvuus. Sosiaalisen vuorovaikutuksen, toiminnallisen osallistumisen ja jaetun arvoperustan rinnalle tulee kokemuksellinen osallisuus Pyhästä, Pyhän läsnäolosta ja rakastettuna olemisesta. (Thizt 2012, 11.) Thiztin mukaan kokemus Pyhästä konkretisoituu seurakuntalaisen liittyessä yhteiseen uskoon uskontunnustuksen, sanan ja sakramenttien ja kirkon toimintaan osallistumisen kautta.

Osallisuudesta on tullut termi, jota käytetään paljon. Kokemukset osallisuuden puutteesta aiheuttavat usein osallisuuspuhetta. Termin käyttäjien on syytä pohdita, miksi juuri nyt on tärkeää puhua osallisuudesta. Osallisuudesta puhuttaessa on usein kyse siitä, että ihmiset, joilla ei ole osallisuusvajetta ovat huolissaan syrjäytyneistä, lapsista, nuorista, vanhoista tai marginaaliryhmistä. Huoli nousee siitä, ettei ihmisellä itsellä ole syrjäytymisen kokemusta. Syrjäytymisen koke-

musta pidetään asiana, jota ei itse haluta kokea, eikä sitä haluta muillekaan ihmisille. (Hyväri 2012.)

Osallisuudesta puhuttaessa on tärkeää pitää mielessä myös se, että osallisuuspuheella voidaan peittää eriarvoisuuden käsittelyä, valtaresurssien epätasaista jakautumista sekä ihmisten ja ihmisryhmien syrjäytymistä. Osallisuuspuheen rinnalla onkin puhuttava syrjivistä, ihmisoikeusloukkauksiin johtavista käytännöistä sekä itsemääräämisoikeudesta ja sen esteistä. Osallisuutta kannattaa siis tavoitella ja siitä pitää puhua, mutta sen toteutumisen ehdot on tunnistettava. (Hyväri 2012.)

Osallisuus on Hyvärin (2012) mukaan puutteistaan huolimatta kuitenkin käyttökelpoinen käsite. Puutteet ilmenevät käsitteen monitulkintaisuutena ja ongelmallisena käyttönä siten, että ihmiset, joiden asioista puhutaan, eivät itse pääse vaikuttamaan asiaan. Monitulkintaisuus johtaa siihen, että on tärkeää sanoittaa mitä osallisuudella kulloinkin tarkoitetaan. Toisin kuin syrjäytymisellä, osallisuudella on myös käyttökelpoinen vastakohta, osattomuus. Osattomuus voi olla vaikeutta liittyä toisiin ihmisiin ja olla osallisena. Osallisuudella on käsitteenä positiivinen kaiku. Ihminen haluaa olla osallinen. Ihminen haluaa olla osa pientä yhteisöä, kansakuntaa tai maailmankansalaisuutta. Meilahden seurakunnalla on hyvä mahdollisuus Hyvärin mainitseman pienen yhteisön jäsenyyden tarjoamiseen etenkin vapaaehtoistoimintansa kautta. Vapaaehtoistoiminta voi tarjota yhteisön jäsenyyttä, jossa osallistuminen ja toiminta ovat sopivassa suhteessa osallisuuden toteutumiseksi.

Opinnäytetyön otsikkoa harkitessani jouduin punnitsemaan osallisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyn käsitteiden merkityksiä. Valitsin osallisuuden, koska sillä on positiivinen kaiku, toisin kuin syrjäytymisen ehkäisyllä. Osallisuuden mahdollistuminen suuntaa katseet tulevaan, kun taas syrjäytymisen ehkäisy voi siirtää ajatukset menneisyyteen. Tulevaisuusnäkökulman takia minun oli helppo valita osallisuuden käsite opinnäytetyöni tärkeimmäksi käsitteeksi, syrjäytymiseen liittyviä teemoja unohtamatta.

4.2 Vapaaehtoistoiminta

William Beveridge kirjoitti vuonna 1948 vapaaehtoistoinnasta raportin, joka tunnustetaan yhdeksi vapaaehtoistoinnin historian merkkipaaluksi. Raportissaan Beveridge tunnistaa vapaaehtoistoinnille kaksi hyvin erilaista motivaatiota. Ensimmäisen motivaation alkuperä on toisaalta henkilön itsensä kokemassa tarpeessa suojautua epäonnea vastaan, toisaalta ymmärryksessä, että kaikilla muillakin on sama tarve. Auttamalla toisia ihmisiä, voi auttaa myös itseään. Toinen motiivi kumpuaa sosiaalisesta omastatunnosta eli tunteesta, joka saa materiaalisesti hyvin voivat ihmiset henkisellemme epämukavuusalueelle niin kauan, kuin muilla yhteisön jäsenillä asiat ovat huonommin. (Penn, 2011, 18.)

Clarkin (2011, 52) mukaan kansainvälisissä keskusteluissa on heräämässä ymmärrys vapaaehtoisuudesta sosiaalisen käyttäytymisen muotona. Keskusteluissa taka-alalle on jäämässä vapaaehtoisuuden ymmärtäminen yksittäisen ihmisen, vapaaehtoisena, kategoriana. Tälle sosiaaliselle käyttäytymisille ominaisen molemminpuolisen vuorovaikutuksen, ymmärretään sisältävän hyötyjä sekä vapaaehtoiselle että hänen ”autettavalleen”. Tällä uudella ymmärryksellä tulee olemaan suuri vaikutus käytäntöihin, jotka keskittyvät edistämään ja vahvistamaan vapaaehtoistoinnin erilaisia muotoja. Keskustelu sosiaalisesta osallisuudesta vaikuttaa myös niin, että vapaaehtoisuus aletaan nähdä yhtenä tienä ulos syrjäytymisestä.

Tämä keskustelu sosiaalisen osallisuuden ja vapaaehtoisuuden välisestä yhteydestä on saatu käyntiin myös tutkimusympäristössäni Meilahden seurakunnassa tämän opinnäytetyön eri vaiheiden aikana. Keskusteluiden yhteydessä on havaittu, että suurin osa Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoinnista on tavallisia seurakuntalaisia ja esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevia vapaaehtoisia on määrällisesti vähän. Positiiviset kokemukset, joita on saatu haastavassa elämän tilanteessa olevien vapaaehtoisten toimimisesta vapaaehtoistehtävistä, ovat kannustaneet Meilahden seurakuntaa tarjoamaan vapaaehtoistehtäviä esimerkiksi diakonia-asiakkailleen.

Pohtiessaan väitöstutkimuksensa tuloksia, Grönlund (2012, 69–71) antaa vapaaehtoistoiminnalle merkityksiä kahdesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma on se, että vapaaehtoistoimijan henkilökohtaiset näkemykset peilaavat vapaaehtoisuuden roolia yhteiskunnassa ja osoittavat samalla mitä arvoja vapaaehtoisuudelle annetaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Toisessa näkökulmassa hän pohtii vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallista roolia suhteessa yksityissektoriin, julkiseen sektoriin, poliittiseen päätöksen tekoon sekä niihin liittyviin arvoihin nyky-Suomessa. Tästä esimerkkinä on KansalaisAreena ry, joka on ottanut vahvan roolin vapaaehtoistoimintaan liittyvän yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäjänä. Tähän keskusteluun KansalaisAreena hakee mukaan Grönlundin mainitsemien sektorien lisäksi kolmannen sektorin toimijoita sekä pyrkii vaikuttamaan poliittiseen päätöksen tekoon. KansalaisAreenan viimeisin keskustelun avaus on ollut oman lain saaminen vapaaehtoistoiminnalle. (KansalaisAreena ry, i.a(a); KansalaisAreena ry, i.a(b).)

Vapaaehtoistoiminta kietoutuu myös yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun. Grönlund (2012) on tutkimuksessaan hahmotellut erilaisia arvoja ja arvoyhdistelmiä, joihin vapaaehtoisuus kiinnittyy ihmisten elämässä ja osana ihmisten identiteettiä. Näihin kuuluvat muun muassa keskeisimmät humaanit arvot: universalismi, hyväntahtoisuus, traditio, turvallisuus, mukavuus, tottelevaisuus ja saavuttaminen. Toisaalta vapaaehtoisuus voidaan nähdä vastavoimana sellaisille arvoille kuin hedonismi, valta, itsekkyyt, ahneus, materialismi, työkeskeisyys, pinnallisuus, vastuuttomuus ja passiivisuus.

Kaikki tässä luvussa aiemmin mainitut kirjoittajat liittävät vapaaehtoisuuden yhteisöllisyyteen. Näin tekee myös Harju (2005, 72–75), jonka mukaan perinteinen tiivis yhteisöllisyys, jota ilmeni maaseutukylissä tai työläiskaupunkien kortteleissa on kuitenkin hävinnyt Suomesta. Tämän perinteisen yhteisöllisyyden väistyessä tilalle on tullut väljempi ja moniulotteisempi yhteisöllisyys. Harjun mukaan Suomessa voi nykyään menestyä vain yksilöllinen yhteisöllisyys, joka jättää tilaa ihmisten yksilöllisyydelle, mahdollistaa moniarvoisuuden ja monikulttuurisuuden sekä hyväksyy erilaiset yhteisöllisyyden muodot. Myös kansainvälisessä keskustelussa on laajasti hyväksytty mielipide, että motivaatio vapaaehtoi-

suudelle on sekoitus itsekkyyttä ja altruismia. (Rochester; Paine; Howlett & Zimmeck 2010, 22.)

Hyvinvointiyhteiskunnan kansalaisiin kohdistuu odotuksia aktiivisuudesta myös työelämän ulkopuolella. Ihanteena on kansalainen, joka käyttää vapaa-aikaansa vapaaehtoistyöntekijänä yhteisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Kansalainen nähdään tällöin julkisen sektorin toteuttamien palveluiden täydentäjänä. Tavoitteena on kansalaisosallistumisen muoto, jossa kansalaisen yksilöllinen aktiivisuus yhdistyy kansalaisten keskinäiseen huolenpitoon. Tässä voidaan myös nähdä uusliberalistisen ideologian pyrkimyksiä, jossa kansalaisten vastuuntuntoa käytetään hyväksi hyvinvointivaltion purkamisessa korvaamalla palkatut työntekijät vapaaehtoisilla ja verovaroin kustannetut palvelut vapaaehtoistoimijoiden toteuttamalla tuella. (Nivala 2008, 222–223.) Ihannekansalaisella voidaan tarkoittaa myös eläkkeellä olevia kansalaisia tai työttömiä, joilta odotetaan osallistumista erilaisiin vapaaehtoistoimintoihin. Nivalan edellä mainitsema kansalaisen rooli vapaaehtoistyöntekijänä julkisen sektorin palveluiden täydentäjänä on vähitellen muuttumassa. Vahvat kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat yhä useammin julkisen sektorin täydentäjien sijaan itsenäisiä toimijoita, jotka ylläpitävät verkostoja ja kehittävät uusia innovaatioita esimerkiksi vapaaehtoistoimintaan. Edellä mainittu KansalaisAreena ry on hyvä esimerkki tällaisesta toimijasta. (Kansalais-Areena ry, i.a(a).)

Nivalan (2008, 222–223) ajatus ihannekansalaisesta vapaaehtoistyöntekijänä työelämän lisäksi vaatii myös työelämän ja osallisuuden välistä tarkastelua sekä siitä seurauksena syntyvää työllisyyden ja työttömyyden välisen epätasapainon pohdintaa. Länsimaisissa yhteiskunnissa työ nähdään usein osallisuuden tärkeimpänä kulmakivenä. Daniel Perkinsin (2010) mukaan työn lisäksi tarvitaan kuitenkin paljon muutakin, tai muuten erilaiset toimet kansalaisten aktivoimiseksi valuvat hukkaan. Perkins toteaa, että sosiaalisen osallisuuden lähestymistapa vaatii toimiakseen yhtäaikaista ja dynaamista hyökkäystä niin koulutussysteemien kuin ammatillisen koulutuksenkin heikkouksia vastaan, toimia työllisyys- ja asuttamispalveluiden kuilun kaventamiseksi sekä toimia sosiaalisen eriarvoisuuden poistamiseksi.

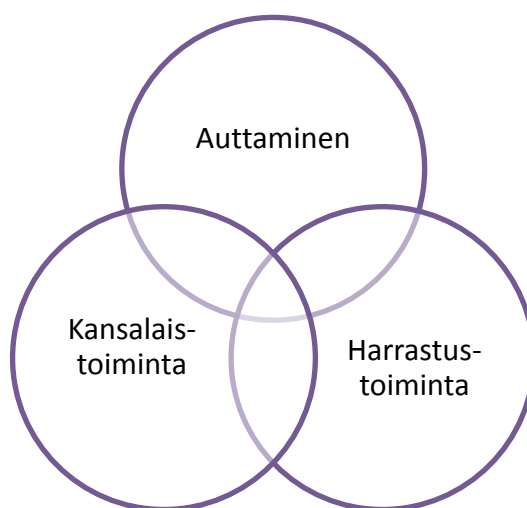
Erilaisia vapaaehtoistoiminnan käsitteen määritelmiä ja periaatteita on käytössä paljon. Kuvaan näistä määritelmistä tärkeimmät seuraavissa kappaleissa. Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävää palkaton- ta ei-ammattillista toimintaa, joka ei tavoittele taloudellista hyötyä. Vapaaehtois- toiminnan keskeisimpiin periaatteisiin kuuluu, että se tapahtuu tavallisen ihmi- sen tavallisin taidoin ja se on vapaaehtoista niin tekijän kuin palvelun saajan osalta eikä siihen voida velvoittaa tai pakottaa ketään. Vapaaehtoisen, joka ha- luu lopettaa vapaaehtoisena toimimisen, ei tarvitse perustella päätöstään mi- tenkään. Näin toimiessaan yhteisö, jonka vapaaehtoisena ihminen toimii, koros- taa ihmisen riippumattomuutta ja itsemääräämisoikeutta. (Moilanen & Väänä- nen 2007, 13; Salomaa 2008, 53–55.) Clark (2011, 4) lähestyy asiaa pitkälti samoin ja jakaa vapaaehtoistoiminnan käsitteen kolmeen osaan. Ensiksi va- paaehtoistoiminnan tulisi olla vapaaehtoista, vapaasta tahdosta toteutuvaa ja sellaista, jossa ei ole velvoitetta eikä pakkoa. Toisekseen sitä ei pitäisi tehdä ensisijaisesti taloudellisen palkkion toivossa. Kolmanneksi toiminnan tulisi toteu- tua yhteisen hyvän nimissä.

Ammatillisuuden ja ei-ammattillisuuden yhteydessä puhutaan usein ammattipä- tevydestä ja arkipätevydestä. Vaikka vapaaehtoiselle ei makseta palkkaa, niin esimerkiksi matkakorvauksia voidaan kuitenkin maksaa. Vapaaehtoistoiminta ei myöskään voi toimia ilman talous- ja työntekijäresursseja. (Moilanen & Väänä- nen 2007, 13; Salomaa 2008, 53–55.) Oma kokemukseni vapaaehtoistoimin- nasta on se että, hyvin toimiakseen se tarvitsee vahvaa koordinaatiota, joka on usein palkattujen henkilöiden varassa. Yhdistystoiminnassa voi olla usein tilan- teita, joissa kaikki toiminta tapahtuu vapaaehtoisuuden varassa.

Edellisten periaatteiden lisäksi vapaaehtoistoiminta perustuu puolueettomalle, itsemääräämisoikeutta ylläpitävälle ja tasa-arvoiselle vuorovaikutukselle, joka on vastavuoroista. Tämä vastavuoroisuus toiminnassa tuottaa mielekästä elä- mänsisältöä ja iloa. (Moilanen & Väänänen 2007, 14.) Vapaaehtoisuus tuottaa siis samoja asioita kuin osallisuus. Tämän takia vapaaehtoistoiminnan ja osalli- suuden yhdistäminen tässä opinnäytetyössä on perusteltua. Vapaaehtoinen saa mahdollisuuden olla vuorovaikutuksessa niin palvelun saajan kuin muiden va-

paaehtoistenkin kanssa. Tästä syntyvä yhteisöllisyys on mielestäni vapaaehtoistoiminnan kivijalka.

Edellisten periaatteiden ja määritelmien lisäksi vapaaehtoistoimintaa kuvaavat hyvin sen moninaisuus ja useat, toisiinsa liittyvät näkökulmat, jotka on esitetty kuviossa 4.

KUVIO 4. Vapaaehtoistoiminnan kolme eri näkökulmaa (Rochester ym. 2010, 15)

Kuviossa 4 kuvatun mallin ensimmäinen näkökulma, auttaminen, on näkökulmista perinteisin ja perustuu palkattomaan palvelutoimintaan tai apuun, jota tarjotaan sitä tarvitseville ihmisille. Kohderyhminä voivat olla muun muassa lapset, vanhuksat, velkaongelmaiset tai peliriippuvaiset. Tämän näkökulman toimintaa organisoivat usein erilaiset järjestöt. Kirkon piirissä tämä toiminta organisoidaan lähinnä diakoniatyön kautta. Näkökulmassa on vahvasti esillä altruismin eli pyyteettömän auttamisen motivaatio. (Viljanen 2012a, 10; Rochester ym. 2010, 10–11.)

Toisessa näkökulmassa, kansalaistoiminnassa, nostetaan esille vertaistukitoiminta ja erilaiset aktivismin muodot, korostaen yhteistä toimintaa ja kokemuksen jakamista. Vahva kansalaistoiminnan merkitys näkyy siten, että toimintaa organisoidaan pienissä ryhmissä ja yhdistyksillä on merkittävä rooli organisoin-

nissa. Vapaaehtoinen organisaattori on usein yhteisön jäsen, jonka rooli kehittyy ajan kuluessa kokemuksen, persoonallisen kasvun ja reflektion kautta. (Viljanen 2012a, 10–11; Rochester ym. 2010, 12–13.)

Kolmas näkökulma, harrastaminen, on vakavasti otettava, itselle tai toiselle hyötyä tuottava vapaaehtoistoiminnan ilmenemismuoto. Lähtökohta on tällöin vapaaehtoisen omassa kiinnostuksessa ja motivaatiossa oppia jokin uusi taito. Harrastaminen tapahtuu yleensä urheilu, kulttuuri tai taidepiireissä. Organisoijina voi olla isoja tai pieniä toimijoita ja roolit voivat vaihdella johtajasta osallistujan ja esiintyjästä valmentajaan. (Viljanen 2012a, 11; Rochester ym. 2010, 13–15.)

Kuvion 4 leikkauspinnoilla tapahtuva vapaaehtoistoiminta on sellaista, joka vaatii useamman kuin yhden perspektiivin yhdistämistä kyseisen vapaaehtoistoiminnan ymmärtämiseksi. Leikkauspinnoilla vaikuttavia asioita ovat esimerkiksi organisaatioiden luonne, joissa toiminta tapahtuu tai vapaaehtoisen omaksumien roolien yhdistelmä. (Rochester ym. 2010, 15.) Pohdin alaluvussa 4.5 mitä leikkauspinnoilla tapahtuva toiminta merkitsee diakonisen vapaaehtoistoiminnan näkökulmasta.

4.3 Kirkon vapaaehtoistoiminta

Pessin & Grönlundin (2011, 2) mukaan suomalaisten mielissä ja jossain määrin asti käytännön tasollakin kirkko on Suomessa ollut julkisen hallinnon jatke jo pitkään. Kuitenkin kirkko toimii myös kansalaisyhteiskunnan rajalla. Se on yhteisö, joka perustuu vapaaehtoiselle jäsenyydelle: yhteisö, joka painottaa ja harjoittaa yhteisöllisyyttä ja vapaaehtoistoimintaa, ja jolla on merkittävä vapaus itse määrittellä miten sen velvollisuudet ymmärretään ja velvollisuudet muutetaan käytännöksi.

Kirkossa on laajaa vapaaehtoistoimintaa, jota tehdään kirkkolain 4. luvun 1 §:ssä määritellyissä toimintamuodoissa:

Toteuttaakseen kirkon perustehtävää seurakunta huolehtii jumalanpalvelusten pitämisestä, kasteen ja ehtoollisen toimittamisesta sekä muista kirkollisista toimituksista, kristillisestä kasvatuksesta ja opetuksesta, sielunhoidosta, diakoniasta ja lähetystyöstä sekä muista kristilliseen sanomaan liittyvistä julistus- ja palvelutehtävistä (Kirkkolaki 1993, 4 § 1).

Lisäksi kirkkojärjestyksessä määritellään seurakuntalaisten osallistumisesta diakoniaan seuraavasti:

Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä suurin ja joita ei muilla tavoin auteta (Kirkkojärjestys 1993, 4 § 3).

Lähimmäisenrakkaudesta puhutaan kirkkolain ensimmäisessä luvussa:

Tunnustuksensa mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramentteja sekä toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi (Kirkkolaki 1993, 1 § 2).

Pessin ja Grönlundin (2011, 4–5) mukaan kirkkolain kohta 1 § 2 on määritelty varsin laajasti ja erityisesti lähimmäisenrakkauden toteuttaminen käsitteenä avaa mahdollisuuden monenlaisille tulkinnoille. Kirkkolaisissa ei ole suoraan mainittu vapaaehtoistoimintaa. Kirkkolain kohta 4 § 3, vapaaehtoistoiminta käsitteen puutteesta huolimatta, ohjaa ainakin vapaaehtoistoiminnasta vastaavia työntekijöitä ottamaan vapaaehtoistoiminnan asian vakavasti. Tämä kirkkolain kohta ohjaa jokaista seurakuntalaista tekemään diakoniaa. Oman käsitykseni mukaan tämä onnistuu parhaiten siten, että työntekijät mahdollistavat seurakuntalaisille diakonian tekemisen, esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan tehtävien kautta.

Ihmettelyn vapaaehtoistoiminnan käsitteen puuttumista kirkkolaista, koska useissa kirkon strategioissa, ennen ja jälkeen nykyisen kirkkolain valmistumisvuoden 1993, seurakuntalaisten osallistumisesta toiminnan ideointiin, suunnitteluun ja toteutukseen on useita mainintoja. Vapaaehtoisista, maallikoista ja vapaaehtoistoiminnasta puhutaan näissä eri strategioissa paljon. Tomi Oravasaari (2008) on tutkinut vapaaehtoistoiminnan tulevaisuutta seurakunnissa. Oravasaari tutki muun muassa kirkon eri strategioiden suhdetta vapaaehtoistoimintaan. Vasta vuonna 2005 valmistuneessa vanhustyön strategiassa puhutaan selvästi siitä, että seurakunnan työ ei saa olla työntekijäkeskeistä ja työntekijän tulisi olla toiminnan mahdollistaja. Vapaaehtoisten tulisi olla työntekijöiden yhteistyökumppaneita ja heille tulisi antaa vastuuta ja koulutusta. Tämä suunta on nähtävissä useissa seurakunnissa. Meilahden seurakunnassa seurakuntalaisten mukaanottaminen myös suunnittelutasolle on varmistettu siten, että kaikkiin vapaaehtoistoimintaa ideoiviin työryhmiin kuuluu aina myös maallikoita.

Vapaaehtoistoiminta käsitteenä ja mahdollisuutena otetaan kunnolla käyttöön vasta kirkon tulevaisuusselonteossa, Kirkko 2020 (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010). Selonteossa esitetään, että vapaaehtoistoiminnalla on keskeinen asema kirkon tulevaisuutta ajatellen:

Tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminta on innostava ja keskeinen osa kirkon ja seurakuntien elämää. Kirkon vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on kannanotto syvempien elämänskysymysten puolesta, merkki seurakuntalaisen identiteetistä ja kiinnittymistä johonkin ”pelkkää auttamista” suurempaa ja syvempään. Se on astumista sanoittamattoman pyhän piiriin, yhteisvastuun kantamista. Kirkon valitseminen, kaikkien vapaaehtoistoimintaa organisoivien tahojen joukosta on sitoutumista kirkon jäsenyyteen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010, 56.)

Ihmiset valitsevat kirkon vapaaehtoistoiminnan, kaikkien vapaaehtoistoimintaa tarjoavien tahojen joukosta nähdäkseni myös siksi, että kirkosta on tullut vahva toimija kansalaisyhteiskunnassa. Seurakuntiin on viime aikoina perustettu usei-

ta kansalaistoimintaan viittaavia ryhmiä ja toimintoja. Näistä esimerkkeinä ovat Kirkon Ulkomaanavun Changemaker-ryhmä ja Naisten pankki. Vertaistyhmiä on perustettu muun muassa eläkeläisille, vauva- ja lapsiperheille, isille ja äideille sekä omaisensa menettäneille. Yhteisvastuukeräys on perinteisesti ottanut kantaa erilaisten yhteiskunnan epäkohtien kuntoon saattamiseksi. Osa ryhmistä on työntekijävetoisia, mutta useat ryhmät toimivat täysin itsenäisesti. Itsenäisten ryhmien määrä seurakunnissa on kasvussa ja tilaa ihmisten omaehtoiselle toiminnalle on avautumassa vähitellen lisää. (Viljanen 2012a, 11.) Meilahden seurakunnassa, itsenäisiä ryhmiä on syntynyt esimerkiksi kansainvälisen diakonian vastuualueelle, joka vastaa muun muassa Yhteisvastuukeräyksestä

Kirkon jäsenyyteen sitoutumisen, auttamisen halun ja kansalaistoiminnan näkökulman lisäksi kirkon vapaaehtoistoimintaan tullaan myös harrastamaan. Seurakunnissa harrastamiseen liittyvää vapaaehtoisuutta edustavat kasvatuksen toiminnassa mukana olevat isokset ja kerhonvetäjät sekä musiikin piirissä kuorolaiset. Kuorolaiset harvoin mieltävät itsensä vapaaehtoisiksi, vaikka he antavat lahjojansa muiden käyttöön jumalanpalveluksissa ja laitosvierailuilla, samaan tapaan kuin vaikkapa lähimmäispalvelun tai NikkaRisti-toiminnan vapaaehtoinen käydessään kotikäynnillä. (Viljanen 2012a, 11.)

Kirkon vapaaehtoistoimintaa on kehitetty viime vuosina erilaisilla hankkeilla ja tekemällä strategioita. Keskeisin hanke on ollut Kirkkohallituksen vapaaehtoistoiminnan kehittämishanke vuosina 2009–2012 (Viljanen 2012b). Vapaaehtoistoiminnan kehittämishankkeen aikana luotiin perusta paikallisseurakuntien vapaaehtoistoiminnan organisoinnille. Hanke auttoi paikallisseurakuntia perustamaan vapaaehtoistoiminnan tiimejä, joihin kutsuttiin sekä työntekijöitä että maallikkoja. Hankkeen projektisihteerinä Anne Viljanen kuvaa hankkeen loppuraportissa vapaaehtoistoiminnan kehittämisen neljää osa-aluetta. Nämä olivat tarpeet ja niistä nousevat tavoitteet, seurakunnan toimintakulttuurin kehittäminen, toiminnanmerkitys vapaaehtoisille sekä vapaaehtoistoiminnan organisointi. (Viljanen 2012b, 11.)

Hankkeen tavoite oli yksinkertainen. Tavoitteena oli vahvistaa seurakuntien vapaaehtoistoimintaa. Kirkkohallitus toimii kehittämistyössä kumppanina, mutta itse kehittäminen ja toiminta tapahtuvat seurakunnissa ja niiden ihmisten parissa, jotka työtä käytännössä tekevät. (Viljanen 2012a, 22.) Meilahden seurakunta oli omalta osaltaan mukana kehittämishankkeessa ja sai hankkeen aikana hyviä käytäntöjä oman vapaaehtoistoimintansa kehittämisen tueksi. Hanke vastasi hyvin sille annettuun tavoitteeseen ja hankkeen jälkeen on selvää, että koko kirkon vapaaehtoistoiminta on vahvistunut (Viljanen 2012a, 64–66).

4.4 Diakoniatyö ja diakonia-asiakas

Diakonian tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta (Kirkkojärjestys 1993, 4, 3 §). Kokemukseni mukaan diakonia-asiakkaaksi päädytään usein erilaisten inhimillisten tapahtumaketjujen kautta, joissa usein yksi vaikea haaste elämässä johtaa uusiin ja edelleen ongelmien kerääntymisen. Diakonia-asiakas voi olla kirkon yhteisön jäsen tai kirkkoon kuulumaton. Tästä syystä kirkossa yleisesti käytössä oleva seurakuntalainen termi ei sovellu diakoniatyöntekijältä elämäänsä apua hakevalle ihmiselle (Jokela 2011, 21). Kirkon yhteisön jäsenet, jotka osallistuvat seurakunnan toimintaan voivat kokea asiakas-sanan kielteisenä, koska he kokevat olevansa osa yhteisöä eivätkä vain asiakkaita, jotka käyttävät palveluita. Tämä on suurin ero, kun verrataan sosiaalitoimen asiakkaita ja diakonia-asiakkaita. Kirkon sisällä onkin puhuttu asiakas-sanan käytöstä ja siihen liittyvistä ongelmista. Toistaiseksi sille ei ole kuitenkaan löytynyt hyvää korvaajaa, joten se on käytössä laajasti. Tästä syystä käytän diakonia-asiakas termiä tässä opinnäytetyössä.

Sosiaalitoimen asiakas ei kuulu sosiaalitoimen yhteisöön ja tällöin asiakas-sanon käyttö on luontevampaa. Sosiaalityössäkin asiakkaiden asema on kuitenkin muuttumassa, kun sosiaalityön asiakkaita on otettu mukaan palvelujen kehittämiseen kokemusasiantuntijoina. Pääkaupunkiseudulla lastensuojelussa ja aikuissosiaalityössä on tehty palveluiden kehittämistä yhdessä asiakkaiden

kanssa. Yhteistutkimiseksi nimetystä menetelmästä on myönteisiä kokemuksia. (Palsanen 2012, 3.) Tämä on askel siihen suuntaan, että sosiaalitoimen asiakas voi tuntea itsensä yhteisön jäseneksi, joka voi vaikuttaa itseä koskevien palveluiden kehittämiseen. Tässä opinnäytetyössä on kysymys samasta asiasta, diakoniatyön (diakonia-asiakkaille suunnatun palvelun) käytäntöjen kehittämisestä yhdessä diakonia-asiakkaiden kanssa.

Taloudellisista syistä diakonia-asiakkaaksi päädytään usein siksi, että sosiaalivirastosta saatava apu on riittämätöntä tai julkisen sektorin tuki ja avuntarvitsija eivät syystä tai toisesta kohtaa. Sosiaalitoimi voi myös ohjata taloudelliseen ahdinkoon joutuneita hakemaan apua seurakunnalta tai järjestöiltä. (Jääskeläinen 2002, 227; Juntunen, Grönlund & Hiilamo 2006, 90–91.) Kokemukseni mukaan, usein tilanteeseen liittyy myös asiakkaan oma toiminta, esimerkiksi asiakkaan unohdettua ilmoittautua työvoimatoimistoon ajallaan tai päätettyä olla ottamatta hänelle osoitettua työtä vastaan.

Taloudellinen auttaminen on tällä hetkellä yleistä etenkin kaupunkiseurakuntien diakoniatyössä. Diakonisen taloudellisen auttamisen periaatteisiin kuuluu ihmisen kokonaisvaltainen tukeminen eikä taloudellisia asioita käsitellä erillisinä muista ongelmista. Ihminen saattaa tarvita apua, tukea ja ohjausta hengelliseen, psyykkiseen, fyysiseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Tässä tarvitaan usein laaja-alaista yhteistyötä asiakkaan ja toisten auttajien kanssa. Aineellinen tuki voi olla osa kokonaisauttamista. Ihmisen yksilöllinen tilanne on aina viime kädessä kaiken diakonisen avustamisen perusta. (Jääskeläinen 2002, 227–228.)

Kokemukseni mukaan diakonia-asiakkaaksi tullaan myös henkisten tai hengellisten tarpeiden saattamana. Puolison kuoltua saattaa pappi ohjata ihmisen diakoniatyöntekijän vastaanotolle ja asiakkuus syntyy siten. Henkisten ongelmien kanssa elävät tulevat eri reittejä diakonia-asiakkaiksi. Usein kysymys on moniongelmaisesta tilanteesta, jossa ihminen tulee esimerkiksi taloustilanteensa takia tapaamaan diakoniatyöntekijää. Asiakkaan kokonaistilannetta kartoittaessa tulee usein ilmi se, että tarvetta henkiselle tuelle on. Joskus henkinen tuki voi

olla esimerkiksi sururyhmään osallistumista. Diakonia-asiakassuhteet kestävät muutaman kerran asiakassuhteista vuosia kestäviin pitkäaikaisiin suhteisiin. (Jokela 2011, 94–98.)

Diakoniatyön eri muotoja ovat yllämainittujen lisäksi asunnottomien kanssa tehtävä työ, yhteiskunnallinen työ, maahanmuuttajatyö, päihdetyö, tukiasuntotoiminta, vankilatyö ja vapautuvien vankien kanssa tehtävä työ, palveleva puhelin, näkövammaistyö, kuurojen- ja huonokuuloisten kanssa tehtävä työ, naistryö, kehitysvammatyö, vanhustyö, mielenterveystyö ja perhe- ja lapsidiakonia, psykososiaaliset palvelut esimerkiksi katastrofitilanteissa sekä ihmisoikeuksien edistäminen. (Pessi & Grönlund 2011, 5; Jääskeläinen 2002, 194–226.) Diakoniatyön erityshaasteiksi mainitaan köyhyys, koulutus, terveys ja yhteiskunnan polarisoituminen (Mellin 2012, 75–79).

Pessin & Grönlundin (2011, 5–6) mukaan diakoniatyö heijastaa julkisia hyvinvointipalveluita mielenkiintoisella tavalla, koska kirkko pyrkii vastaamaan tarpeisiin, joihin muut instituutiot eivät pysty vastaamaan. Muissa pohjoismaissa diakoniatyöllä on julkisia palveluita täydentävä rooli, kun Suomessa sillä on välttämätön rooli julkisen sosiaaliturvan aukkojen ja puutteiden paikkaajana. Suomen kirkon rooli sosiaaliturvan aukkojen peittäjänä on Pessin ja Grönlundin mukaan vääristynyt. Kirkko on kuitenkin hyväksynyt tämän roolinsa, ei kuitenkaan ilman kritiikkiä. Kritiikki näyttäytyy lähinnä erilaisina julkilausumia heikompiosaisten puolesta.

Tutkimuksessa, jossa haastateltiin diakoniatyöntekijöitä kirkon roolista hyvinvointipalveluiden tarjoajana, kävi ilmi, että puolet diakoniatyöntekijöistä näki diakoniatyön olevan lähempänä kansalaisyhteiskuntaa, toisin sanoen lähempänä ihmisiä kuin julkista sektoria. Yksi tämän näkemyksen kannattaja oli muotoillut näkemyksensä seuraavasti: ”meidän ydintehtävämme on tukea yksilöitä auttamaan toinen toisiaan” (Pessi & Grönlund 2011, 15–16). Tämä sitaatti tulee lähelle opinnäytetyötäni, jossa etsitään mahdollisuuksia siihen, miten diakonia-asiakas voi toimia vapaaehtoisena.

Suomessa vuonna 2006 tehdyssä tutkimuksessa osoitettiin, että mitä enemmän heikompiosaisia ihmisiä seurakunnan alueella asuu, sitä enemmän budjettivaroja osoitettiin diakoniapalveluluihin. (Pessi & Grönlund 2011, 5.) Helsingin seurakunnissa tämä on tarkoittanut muun muassa sitä, että yksittäinen seurakunta saa jäsenmäärän mukaan muodostuvan määrärahan lisäksi rahaa myös alueella asuvien kirkkoon kuulumattomien määrän mukaan. Tässä otetaan huomioon se, että myös kirkkoon kuulumattomat voivat hyödyntää diakoniatyön palveluja.

Diakoniatyössä on tarjolla paljon erilaista vapaaehtoistoimintaa. Kaikkiaan toimijoina on yhteensä noin 33 000 vapaaehtoista. Vapaaehtoisia toimii muun muassa ryhmänvetäjinä diakoniatyön säännöllisissä ryhmissä. Ryhmänvetäjiä on esimerkiksi diakoniapiireissä, eläkeläisryhmissä, päihdetyönryhmissä sekä ihmishuone- ja mielenterveysryhmissä. (Puuska 2012, 121.) Tämän opinnäytetyön kannalta on tärkeää havaita, että diakoniatyön vapaaehtoistoiminta ja tarkastelemani diakoninen vapaaehtoistoiminta ovat kaksi eri käsitettä. Diakonista vapaaehtoistoimintaa kuvaan seuraavassa alaluvussa 4.5.

4.5 Diakoninen vapaaehtoistoiminta

Perinteisesti ajatellaan, että kirkossa on kaikille tilaa palvella ja kaikille on ovet auki ja näin ajatellen vapaaehtoistoimintaan mahtuu mukaan myös tuettavia (Henna-Mari Kettusaari, henkilökohtainen tiedonanto 19.2.2013). Diakoninen vapaaehtoistoiminta on sellaista toimintaa, jossa toiminnan toteuttaja, siis vapaaehtoinen itse, kuuluu diakonian kohderyhmään eli on jollain lailla diakonian määrittelyn mukaisissa vaikeuksissa, syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa. Diakonisen vapaaehtoistoiminnan kohde voi olla muutakin kuin diakoniaan liittyvää, esimerkiksi mielenterveysongelman toimissa emännän apuna kirkkokahveilla. Diakonisen vapaaehtoistoiminnan määrittelyn voisi rajata siten, että seurakunta-aktiivi, joka kaikkien muiden vapaaehtoistehtävien ohella tekee vapaaehtoistyötä diakoniatyöhön liittyen, ei varsinaisesti tee diakonista vapaaehtoistoimintaa. Hän tekee vapaaehtoistoimintaa, jonka kohteena on diakonian asiakas-kunta. (Kimmo Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 22.1.2013.)

Diakonisessa vapaaehtoistoiminnassa on erityisen merkittävää järjestää asiat niin, että diakonista apua tarvitsevia myös tuetaan ja valmennetaan toimimaan seurakuntayhteisön tasaveroisina jäseninä vapaaehtoistoiminnassa. Tämä vaatii työntekijäresurssin vapauttamista läsnäoloon seurakuntalaisten parissa, koska vastuullisempaan vapaaehtoistojuuteen tarvittava voimaantuminen ei tapahdu hetkessä. On tärkeää myös korostaa, että seurakunnasta löytyy sopivia vapaaehtoistehtäviä myös vähät voimavarat omaaville seurakuntalaisille. Sekä vastuullisempiin tehtäviin voimaantuneilla että pienempiin tehtäviin mukaan otettavilla diakonia-asiakkailta on suuri merkitys koko yhteisön elämässä diakonisen asenteen osoittamisessa ja muutoksessa, jonka se saa aikaan diakonia-asiakkaissa itsessään. (Jukka-Pekka Vaittinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.1.2013.)

Diakonisen vapaaehtoistoiminnan ymmärtämisen kannalta professori Juho Saaren (Helsingin Diakonissalaitos i.a) tutkimus kaikkein huono-osaisimpien syrjäytymisestä on tärkeä. Vielä kesken olevaa tutkimusta tehdään yhteistyössä Helsingin Diakonissalaitoksen ja Itä-Suomen yliopiston kanssa. Jo nyt ensimmäisten tulosten valmistuttua voidaan todeta, että heikoimmassa asemassa olevien suomalaisten hyvinvoinnista ja koetusta terveydestä ei aiemmin ole tiedetty juuri mitään. Tutkimuksen mukaan keskeiset tekijät, jotka uhkaavat ihmisen hyvinvointia ovat yksinäisyys, toimeettomuus ja köyhyys. Tulokset osoittavat, että syrjäytyneiksi luokitelluilla ihmisillä olisi toimintavalmiuksia ja halua osallistua, mutta tällä hetkellä ne inhimilliset resurssit, joita he voisivat käyttää oman hyvinvointinsa parantamiseen, jäävät käyttämättä.

Saaren tutkimuksella ja tällä opinnäytetyöllä on yhteys. Opinnäytetyöni tutkii samaa asiaa eli kaikkein huonompi-osaisimpien asemaa, mutta seurakunnan diakonisen vapaaehtoistoiminnan näkökulmasta. Diakonia-asiakkaan voimavarojen tunnistaminen ja vapaaehtoistoiminnan tehtävien tarjoaminen oikealla hetkellä on diakonisen vapaaehtoistoiminnan onnistumisen kannalta tärkeää.

Diakonisessa vapaaehtoistoiminnassa on kysymys siitä että, ihminen löytää mielekkäitä yhteisöön liittymisen mahdollisuuksia sekä kokemuksia siitä, mitkä

asiat tukevat liittymistä yhteisöön. Rochesterin ym. (2009, 15) kuvaamat näkökulmat (ks. Kuvio 4) ovat opinnäytetyöni kannalta keskeisiä. Kuvion 4 leikkauspinoilla tapahtuva ja toteutuva toiminta on diakonisen vapaaehtoistoiminnan kannalta tärkeä. Osallistuessaan vapaaehtoistoimintaan ja auttaessaan muita ihmisiä diakonia-asiakas saa samalla apua itse. Johtopäätösluvussa 7 palaan kysymykseen siitä minkälaista apua vapaaehtoinen saa itse auttaessaan muita.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO

Kuvaan tässä luvussa opinnäytetyössä käyttämäni tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineiston. Kuvaan kvalitatiivista tutkimusta, haastattelua ja havainnointia aineistonkeruumenetelminä sekä yksilöhaastatteluaineiston analyysimenetelmänä käyttämäni teoriaohjaavaa sisällönanalyysia ja ryhmähaastatteluaineiston analyysimenetelmänä käyttämäni tyypittelyä. Kuvauksiin olen sisällyttänyt sen, mitä olen käytännössä tehnyt.

5.1 Kvalitatiivinen haastattelututkimus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen haastattelututkimus. Opinnäytetyössä on käytetty aineistona tutkimuskirjallisuuden lisäksi sekä haastatteluja että osallistuvaa havainnointia. Arja Kuulan (2011, 119) mukaan tutkittavia henkilöitä pitää informoida kirjallisesti ja heidän vapaaehtoinen suostumuksensa tarvitaan, kun aineisto kerätään suoraan tutkittavilta ja se tallennetaan sellaisenaan (muun muassa haastattelut, ryhmähaastattelut ja keskustelut). Jotta tutkimuksen eettisyys toteutuisi, pyysin kirjallisen luvan käyttää keräämääni aineistoa opinnäytetyössäni. Tutkimukseen osallistuneita myös kirjallisesti informoitiin siitä, minkälaiseen tutkimukseen he osallistuvat.

Kvalitatiivinen tutkimustapa väittää kuvaavansa elämäntodellisuuksia sisältä ulospäin, osallistuvien ihmisten näkökulmasta käsin. Näin tehdessään se pyrkii saavuttamaan parempaa ymmärrystä sosiaalisesta todellisuudesta ja keskittämään huomion prosesseihin, merkitysjärjestelmiin ja rakenteellisiin asioihin. (Flick, von Kardoff & Steinke 2010, 3.) Valitsin kvalitatiivisen tutkimuksen opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi, koska opinnäytetyöni tarkoitus on saada näkyväksi diakonia-asiakkaiden kokemuksia vapaaehtoistoiminnassa mukana olosta. Kvalitatiivinen tutkimus antaa tähän sosiaalisen todellisuuden kuvaamisen johdosta paremman mahdollisuuden kuin kvantitatiivinen tutkimus.

Flickin ym. (2010, 5) mukaan kvalitatiivinen tutkimus on tavassaan lähestyä tutkittavaa ilmiötä avoimempi ja siksi myös ”osallistuvampi”, kuin muut tutkimusstrategiat. Elämme nyt aikaa, jossa tarkkaan järjestetyt sosiaaliset elämäntodellisuudet, elämän tyylit sekä sosiaalinen elämä järjestäytyvät uudelleen useiksi uusiksi elämisen tavoiksi. Tästä syystä tarvitaan tutkimusstrategioita, jotka voivat tuottaa tarkkoja ja laajoja kuvauksia. Niiden täytyy ottaa huomioon myös tutkittavasta ilmiöstä osallisten ihmisten näkökulma sekä heidän elämänsä subjektiiviset ja sosiaaliset rakenteet.

Kvalitatiivinen tutkimus voi olla avoin sille, mikä on uutta tutkittavassa materiaalissa. Tämä avoimuus kokemukselle maailmasta ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa ole vain päämäärä itsessään vaan myös tärkein lähtökohta tutkimuksen perustan rakentamiselle. Tutkimuksen perusta nousee pienistä kulttuurisista elämän todellisuuksista. (Flick ym. 2010, 5.)

Flick ym. (2010, 6) tunnistavat kolme erilaista perspektiiviä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Kaksi ensimmäistä ovat sosiaalisten tilanteiden rakentumisen prosessien kuvaus ja hermeneuttinen analyysi taustalla olevista rakenteista. Kolmas ja opinnäytetyöhöni parhaiten sopiva perspektiivi pyrkii pääsemään sisälle subjektiivisiin näkökulmiin ja keskittymään siihen, mikä on tutkittavan näkökulma käsiteltävään ilmiöön. Esimerkkinä tästä perspektiivistä on arkitiedon analyysi, joka sopii hyvin opinnäytetyöhöni, koska sain haastatelluilta nimenomaan arkitietoa. (Flick ym. 2010, 6.) Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan tapauksia mahdollisimman tarkkaan. (Eskola & Suoranta 1998, 18.) Käytin harkinnanvaraista otantaa opinnäytetyössäni. Keskityin keräämään haastatteluaineiston Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa toimivilta diakonia-asiakkaita, vaikka saattaa olla, että tutkimusympäristöä laajentamalla olisin saanut lisää haastateltavia.

Sosiaalitieteissä kvalitatiiviset haastattelut, sekä puolistandardoidut että avoimet haastattelut, ovat hyvin laajalti käytössä. On monia eri tapoja tehdä kvalitatiivista haastattelua, muun muassa kohdennetut ja narratiiviset haastattelut. Koh-

dennetut haastattelut voidaan nähdä puolistandardoitujen haastattelujen erikoismuotona. Kohdennettujen haastattelujen yksi nimenomainen tavoite on maksimoida aiheiden laajuus ja antaa haastateltavalle mahdollisuus nostaa esiin aiheita, joita ei ole osattu etukäteen odottaa. (Flick ym. 2010, 203–204.) Opinnäytetyössäni käyttämäni haastattelukysymykset olivat kohdennettuja siten, että niillä onnistuttiin saamaan haastatelluilta laajasti tietoa tutkimuskysymysten kannalta tärkeisiin teemoihin.

5.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Aineiston keräämiseksi haastattelin diakonia-asiakkaita, jotka osallistuvat vapaaehtoistoimintaan yksin tai ryhmässä. Yksilöhaastatteluihin osallistui viisi diakonia-asiakasta ja ryhmähaastatteluun kolme diakonia-asiakasta, jotka olivat myös yksilöhaastateltavina. Haastateltavien joukossa oli sekä miehiä että naisia. Kaksi heistä oli työkäistä ja kolme eläkeikäistä. Haastatelluista neljä valittiin vuonna 2011 ja yksi vuonna 2012 Meilahden seurakunnan diakonia-asiakkaina olleista henkilöistä, jotka osallistuivat vapaaehtoistoimintaan. Vuoden 2011 234 diakonia-asiakkaasta kahdeksan osallistui Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaan. Näistä kahdeksasta neljä diakonia-asiakasta osallistuu edelleen tutkimusta tehdessä vapaaehtoistoimintaan. Kohderyhmä oli yllättäen kaventunut niin pieneksi, että päätin kysyä myös yhtä vuonna 2012 vapaaehtoistoinnassa mukana ollutta diakonia-asiakasta haastateltavaksi. Opinnäytetyön onnistumisen kannalta oli todella tärkeää, että sain kaikki viisi mukaan haastatteluun.

Haastattelutekniikkani oli vuorovaikutuspainotteinen. Käytin samaa puhe- ja vuorovaikutustapaa, kuin käytän työssäni yleensäkin. Flick ym. (2010, 208) kuvaavat haastattelutekniikoissa olevia erilaisia sudenkuoppia. Dominoiva haastattelutyylili, johdattelevat kysymykset, joustamattomuus sekä haastattelu suunnitelman joustamattomuus eritellään riskeiksi, joilta voi välttyä haastatteluteknisin keinoin. Oma tapani haastatella karsi näistä haasteista pois dominoivan tyylin, joustamattomuuden ja haastattelu suunnitelman jäykkyyden.

Haastattelutapani oli kuitenkin sellainen, etten voinut välttyä johdattelevilta kysymyksiltä ja kommenteilta. Tämä johtui tavastani toistaa haastateltavan puhetta varmistaakseni, että olen ymmärtänyt oikein. Tavastani on paljon hyötyä tavallisissa kohtaamisissa, mutta haastatteluaineistoa litteroidessani ymmärsin, että haastattelutapani johdatteli haastateltavaa vastaamaan seuraavaan saman aihepiirin kysymykseen ”johdatteluni” pohjalta. Mitään varmaa tietoa minulla ei asiasta ole, mutta asian huomattuani päädyin jättämään aineistosta pois kohdat, joissa tämä ”johdattelun” riski oli olemassa. Onnekseni olin rakentanut haastattelukysymykset siten, että kysyin samoja asioita useaan kertaan, joten mitään merkittävää vahinkoa aineiston määrään tai luotettavuuteen ei päässyt tapahtumaan.

Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminta perustuu vahvalle osallistamisen periaatteelle, jossa vapaaehtoinen saa vaikuttaa tekemäänsä vapaaehtoistoimintaan yhdessä työntekijöiden kanssa. Kysyin haastateltavilta muun muassa minkälaisilla kysymyksillä ensimmäisellä tapaamiskerralla on vaikutusta siihen miten helpoksi tai vaikeaksi Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaan liittyminen koetaan. Toisin sanoen kysyin neuvoa, mitä kannattaisi kysyä, että liittyminen mahdollistuisi.

Haastatteluilla pääsee pintaa syvemmälle haastateltavan ajatuksiin, vaikka haastattelussa on riskejäkin. Ihmisen valikoiva muisti voi tuottaa ”väärinä kertomuksia” tai ihmiset voivat muistaa asiat eri tavalla kuin ne oikeasti tapahtuivat. Tästä syystä ryhmähaastattelun tekeminen yksilöhaastattelujen rinnalla oli perusteltua. Ryhmähaastattelussa tutkittavat kommentoivat ja korjasivat toistensa kertomuksia, jos heidän mielestään niissä oli puutteita tai virheitä. Uskon, että haastatteluihin perustuvalla aineistonhankintamenetelmällä on vaikuttavuutta enemmän, kuin jos opinnäytetyöni aineistonhankintamenetelmänä olisi käytetty vain kirjallisuutta ja havainnointia.

Yksilöhaastatteluissa käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua, jota voi hyvin kutsua Hirsjäven ja Hurmeen (2011, 47–48) mukaan teemahaastatteluksi ilman etuliitettä. Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua

haastattelua, koska yksi näkökulma, haastattelun aihepiirit eli teemat, ovat kaikille samat. Käytin teemojen lisäksi myös valmiita kysymyksiä, joiden järjestystä pystyin tarvittaessa vaihtelevaan. Kokemuksia kysyttäessä on mahdollista, että ilman valmiita kysymyksiä, saadaan paljon kokemusperäistä aineistoa, mutta sen käytettävyys on vähäistä. Tämä voi johtua siitä, että niin haastattelija kuin haastateltavakin päätyvät jutustelemaan ja vaihtamaan kokemuksia jostakin aiheesta sivuavasta teemasta, joka ei kuitenkaan anna aineistonhankintaan merkittävää lisäarvoa. Valmiilla kysymyksillä haastattelija voi helposti palauttaa haastattelun oikeille raiteille huomattaessaan tilanteen olevan menossa väärään suuntaan. Tein testihaastattelun yhden Meilahden seurakunnan vapaaehtoisen kanssa, jolla varmistuin kysymysten tarkoituksenmukaisuudesta ja toimivuudesta. Pieniä korjauksia kysymyksiin tuli, mutta kysymysten kokonaisuus oli testihaastattelun perusteella onnistunut.

Ryhmähaastattelun toteutin teemahaastatteluna, joka sopii hyvin menetelmäksi ryhmätilanteeseen. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnot ja heidän antamansa merkitykset asioille ovat tärkeitä ja nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48). Vuorovaikutus haastateltavien kesken ja ihmisen kuulluksi tulemisen tarve varmistavat sen, että ryhmähaastattelusta saamani aineisto tuki hyvin yksilöhaastatteluista saamaani aineistoa.

Ryhmähaastattelussa käytin teemahaastattelua soveltaen siten, että jaoin haastattelun kahteen eri osaan, jotka yhdessä muodostivat prosessin (ks. Liite 2). Ensimmäisessä osassa oli pieni tutustumisosio ja kysymyksiä, jotka liittyivät osallisuuden tukemiseen, osallisuutta estäviin tekijöihin, ryhmän merkitykseen ja vapaaehtoisen motivointiin. Haastattelun aikana kirjoitin haastateltavien vastauksia värillisille post-it lapuille ja kiinnitin niitä haastattelun edetessä sattumanvaraisessa järjestyksessä fläppipaperille. Ensimmäisen osan loppuksi määrittelimme yhdessä diakonisen vapaaehtoistoiminnan kentän. Toisessa osassa esitin teorian osallisuuden tukemisen hyppykivistä (ks. Liite 2). Kehittämässäni teoriassa sovelsin hyppykivitekniikkaa, jota käytetään yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden tavoitteidenasettelu-työskentelyissä (ks. Vuorinen 2001, 147–

148; Kaunisto 2012, 65; Viljanen & Anttila i.a). Ideana oli saada ensimmäisen osan aikana kerätyt post-it laput sijoittumaan fläppipaperille piirretyille osallisuuden tukemisen hyppykiville siten, että ne muodostaisivat osallisuuden tukemisen huomioonottavan toimintamallin. Tätä toimintamallia voisi käyttää diakonia-asiakkaiden kanssa, jotka tarvitsevat elämäntilanteensa tueksi osallisuuden kokemuksia ja saattaisivat hyötyä diakonisesta vapaaehtoistoiminnasta. Ryhmähaastattelussa kerätyn aineiston analysointimenetelmän kuvaan alaluvussa 5.4 sekä tulokset alaluvussa 6.4.

Selvää on, ettei haastattelu aineistonhankintamenetelmänä selviä ilman kriittistä tarkastelua. Yksi kriittinen näkökulma liittyy siihen, että toimin itse haastattelijana ja tunnen haastateltavat entuudestaan. Lisäksi he kaikki ovat yhtä lukuun ottamatta liittyneet vapaaehtoistoimintaan aikana, jolloin olen toiminut Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan koordinaattorina. Varsinaista alainenjohtaja asetelmaa ei ollut, eikä myöskään riippuvuusasetelmaa diakonia-asiakas-diakoniatyöntekijä, koska en tee asiakastyötä. Tämä ei kuitenkaan poista mahdollisuutta, että tuttuus haastattelijan ja haastateltavien välillä saattoi johtaa jonkinasteiseen kohteliaisuuteen vastauksia annettaessa. Opinnäytetyöni aikataulusta johtuen muunlainen ratkaisu ei kuitenkaan ollut mahdollinen.

Haastateltavat ottavat mielellään rooleja, joita ovat esimerkiksi roolit hyvänä kansalaisena tai moraalisen ja sosiaaliset velvollisuudet täyttävänä ihmisenä. Toisaalta vähemmälle huomiolle jäävät vaikeat asiat, kuten taloudellinen tilanne tai norminvastainen käyttäytyminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 201–202.) Uskon, että haastatteluissa todellisten kokemusten kysyminen, mielipiteiden sijasta, vähensi haastateltavien roolien ottamisen tarvetta. Vaikka ylläkuvattuja rooleja esiintyi hieman opinnäytetyöni haastatteluissa uskon, että se, että olimme entuudestaan tuttuja, vähensi roolin ottamisen tarvetta. Uskon, että tuttuus enemmänkin lisäsi tutkimuksen luotettavuutta kuin vähensi sitä.

Haastattelussa on ratkaisevaa se, miten haastattelija osaa tulkita haastateltavan vastauksia erilaisten kulttuuristen merkitysten ja merkitysmaailmojen valossa (Hirsjärvi, ym. 2007, 202). Haastateltavien kertomusten tulkinta olikin haas-

teellisin osuus koko opinnäytetyössäni. Kyse on haastateltavien puheen tulkinnasta haastattelutilanteissa ja tilanteen ohjaamisesta. Toisaalta kysymys on aineiston tulkinnasta ja analyysistä. Opinnäytetyöntekijän pitää ymmärtää se, että haastattelut ovat aina tilanne- ja kontekstisidonnaisia, joissa haastateltavat saattavat puhua toisin, kuin he jossain muussa tilanteessa puhuisivat (Hirsjärvi, ym. 2007, 202).

Useat metodioppikirjat pitävät haastattelua erityisenä vuorovaikutuksen muotona (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 69). Haastattelu sopii myös tästä syystä diakonia-asiakkaille, jotka ovat vapaaehtoistoimintaan liittyessään saaneet ja saavat jatkossakin koulutusta ja perehdytystä erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin. Vuorovaikutuksessa vastavuoroisuuden ymmärtäminen on minulle tärkeää. Ajattelen haastattelutilanteita ja etenkin opinnäytetyöni ryhmähaastattelua mahdollisuutena reflektoida niitä Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan osia, joihin haastateltavat osallistuvat. On tärkeää tuoda haastateltaville esiin, mitkä ovat haastattelijan intressit ja painotukset tutkimuksessa, johon he osallistuvat (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 95). Yksilö- ja ryhmähaastattelussa tämä painotus oli kokemusten kertomisessa, jonka kerroin useaan otteeseen haastateltaville.

Kirkon kannalta vaikein kehittämishaaste vapaaehtoistoiminnan kannalta on sen työntekijäkeskeisyys, mikä sai ryhmähaastattelun keskusteluissa oman reflektiivisen paikkansa. Pidän tärkeänä kaikkia tilanteita, joissa voin saada vapaaehtoisten kokemukseen perustuvaa mietittävää kirkon työntekijäkeskeisyydestä. Kirkon vapaaehtoistoiminnan kehittymisen kannalta juuri haastattelututkimukset, joissa vapaaehtoisten kokemuksia on mahdollista kuulla ja havainnoida, ovat tärkeitä.

5.3 Osallistuva havainnointi

Havainnoinnin avulla saadaan selville toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa (Hirsjärvi, ym. 2007, 207). Kokemuksia havainnoidessa tulee huomioida se, että ihmisen kokemus ei aina näy ulospäin. Tässä opinnäytetyössä

käyttämäni havainnointiaineisto koskee yhtä koulutustilannetta, jossa ulkopuolinen kouluttaja koulutti Meilahden seurakunnan vapaaehtoisia. Osallistuin koulutukseen ja pyysin luvan havainnointiin kaikilta osallistujilta ennen koulutuksen alkua. Sain kaikilta luvan havainnointiaineiston käyttöön opinnäytetyössäni. Havainnoin koulutusta vapaamuotoisesti, ilman havainnointirunkoa tehden tarkat muistiinpanot, joita käytin aineistona. Havainnoinnin kohteena olivat osallistujien kokemukset, kun he kertoivat omia kokemuksiaan vapaaehtoisena toimimisesta ja ajatuksistaan oman vapaaehtoisena toimimisen tulevaisuuden suhteen. Havainnointiaineistoni keruutilanne oli lähimpänä osallistuvaa havainnointia.

Eskola ja Suoranta (1998, 102) toteavat osallistuvan havainnoinninkin ideaalin olevan, ettei tutkijan rooli vaikuttaisi mitenkään havainnointiin. Käytännössä tämä on lähes mahdotonta. Koulutustilanne, jota havainnoin oli luonteeltaan sellainen, että pystyin olemaan yksi koulutettavista. Ajattelen kuitenkin, että pyytämäni kirjallinen lupa havainnointiin juuri ennen koulutustilanteen alkamista, vaikutti jonkin verran koulutuksen kulkuun ja siellä käytyihin keskusteluihin. Sain osallistujilta palautetta koulutuksesta sen jälkeen. Tämä palaute ei juuri poikennut vastaavien koulutusten palautteesta suuntaan eikä toiseen. Johtopäätökseni tästä on se, ettei avoin havainnointi vaikuttanut merkittävästi koulutuksen kulkuun ja keskusteluihin. Sain osallistuvan havainnoinnin keinoin keräämästäni aineistosta hyvän lisän haastatteluaineiston tueksi.

Eettiset kysymykset korostuvat osallistuvassa havainnoinnissa. Eskola ja Suoranta (1998, 102) kuvaavat tutkittavan yhteisön luottamuksen voittamista työläimmäksi ja arvokkaimmaksi tavaksi tehdä havainnointia. Onnistuin hyvin tutkittavien luottamuksen voittamisessa. Minut hyväksyttiin tutkijana mukaan ryhmään ja pystyin luontevasti samalla havainnoimaan koulutuksen kulkua ja keskustelua. Havainnoinnista kertominen tutkittaville oli mielestäni hyvä ratkaisu ja syvensi luottamusta entisestään tutkittaviin, joista osa oli minulle tuttuja jo vuosien takaa.

Havainnointia käytettäessä on tärkeää pitää erillään havainnot ja omat tulkinnat näistä havainnoista (Hirsjärvi, ym. 2007, 212). Tutkimusympäristön ja koulutuk-

seen osallistuvat tuntien on selvää, että havaintoni eivät olleet ”raakahavaintoja”, vaan omia tulkintojani siitä mitä näin ja koin koulutustilanteessa. Havainnoinnin keinoin keräämäni aineisto ei ole kovinkaan laaja, koska se rajoittui yhteen koulutusiltaan. Uskon, että tämä rajoitus auttoi minua pitämään havainnot ja omat tulkintani erillään toisistaan siten, että havainnointiaineisto on käytökelpoinen aineiston täydentäjä.

5.4 Aineiston analyysi

Suurimman haasteen aineiston analyysille tässä opinnäytetyössä toi aineistonhankintamenetelmänä käytettävät yksilö- ja ryhmähaastattelut. Samaan aikaan, kun sain paljon aineistoa haastatteluista, jouduin puntaroimaan miten analysoin sen. Yksilö- ja ryhmähaastattelut tuottivat kaksi hyvin erilaista aineistoa, joiden analysointia ei voinut tehdä yhtenäisenä aineistona.

Aineistot eivät ole myöskään keskenään suoraan vertailukelpoisia, vaan pikemminkin toistensa peilauspintoja, joiden avulla voi ymmärtää ja havaita uusia piirteitä ja merkityksiä molemmista aineistoista. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 212.) Vaikka aineistot eivät ole suoraan vertailukelpoisia on selvää, että niitä vertaillaan keskenään ja siksi on tärkeää, että opinnäytetyön tutkimuskysymykset, aineistonhankintamenetelmät ja aineistonanalyysimenetelmät tukevat toisiaan.

Valitsin opinnäytetyöni yksilöhaastatteluilla keräämäni aineiston analyysimetodiksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa alaluokat synnytetään aineistolähtöisesti, mutta analyysin yläluokat tuodaan valmiina (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117). Valitessani analyysimetodia teoriaohjaava sisällönanalyysi sopi aineiston analyysiksi parhaiten, koska opinnäytetyötäni vastaavaa tutkimusta ei ole tietääkseni aikaisemmin Suomessa tehty. Käsitteet, joita käytän, ovat kuitenkin tuttuja. Näin yläluokkien ”keksiminen” itse olisi tuntunut keinotekoiselta. Toisaalta uskon, että diakonia-asiakkaat, joita haastattelin, kertovat haastatteluissaan kokemuksistaan omasta näkökulmastaan, jol-

loin heidän kokemustensa sovittaminen, esimerkiksi teorialähtöisen sisällönanalyysin periaatteisiin, olisi ollut hankalaa.

Ajattelen, että on tärkeä antaa aineiston puhua. Sisällönanalyysissa aineistosta saadaan haastateltavan ääni kuuluviin, mutta vaarana on, että ennakkoletukset ohjaavat analyysia liian paljon. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa on hyvää se, että siinä otetaan tämä huomioon ja annetaan aineistolle tilaa tuottaa alaluokat itse. Yksilöhaastatteluista, joita oli viisi, kertyi litteroitua tekstiä yhteensä 49 sivua 1,5 rivivälillä. Tein aineistonkäsittelyn siten, että alleviivasin litteroidusta aineistosta aina kunkin teeman kannalta kiinnostavat lauseet ja kappaleet. Muodostin teemat tutkimuskysymysten ympärille eli teemoja syntyi näin kolme. Työskentelyn edetessä analyysiyksiköksi valikoitui lause. Jatkoin analyysiä siten, että erotin alleviivatut lauseet taulukkoon. Tämän jälkeen tein alkuperäisilmauksista pelkistettyjä ilmauksia.

Tämän jälkeen aloin muodostaa alaluokkia. Etenin tässä vaiheessa analyysia aineiston ehdoilla ja huomasin, etten miettinyt tutkimuskysymyksiä lainkaan. Annoin aineiston puhua. Ensimmäiseen teemaan syntyi 16 eri alaluokkaa. Alaluokkien muodostamisen jälkeen palasin tutkimuskysymyksen äärelle. Etsin alaluokista samanlaisuuksia ja erilaisuuksia ja päädyin lopulta kahteen yläluokkaan, jotka olivat osallisuuden mahdollistuminen ja osallisuuden tukeminen. Osallisuuden mahdollistumisen alle keräsin kaikki ne alaluokat, joissa haastateltava oli puhunut itse vapaaehtoistehtävistä eli mahdollisuuksista toimia ja tehdä vapaaehtoistehtäviä sekä asiat, joissa haastateltavat puhuivat yhteisön ja ryhmän merkityksestä. Tähän yläluokkaan kokosin myös ne alaluokat, joissa haastateltavat puhuivat asioista, jotka heidän omassa toiminnassaan olivat helpottaneet ja näin mahdollistaneet vapaaehtoistehtäviin osallistumisen. Toiseen yläluokkaan eli osallisuuden tukemiseen, kokosin ne asiat, jotka haastateltavien mielestä auttoivat heitä hyödyntämään tarjotun mahdollisuuden eli tulemaan paikalle, tekemään vapaaehtoistehtäväänsä ja toimimaan yhdessä toisten kanssa. Yhdistäväksi luokaksi muodostui luontevasti osallisuuden kokemus vapaaehtoistehtävissä.

Toisessa teemassa, jossa etsin osallisuutta estäviä ja vaikeuttavia tekijöitä vapaaehtoistoiminnassa toimin samoin kuin yllä kuvatussa teemassa. Pelkistetyistä ilmauksista, joita oli 24, syntyi yhdeksän alaluokkaa. Alaluokista muodostin kaksi yläluokkaa, jotka olivat diakonia-asiakkaan oman toiminnan negatiiviset vaikutukset osallisuuden kokemiseen sekä seurakunnan toiminnan negatiiviset vaikutukset diakonia-asiakkaan osallisuuden mahdollistumiseen. Yhdistäväksi luokaksi muodostui osallisuuden esteet.

Kolmannessa teemassa, joka oli osallisuuden kokemisen mahdollistavat tekijät, syntyi 68 pelkistettyä ilmausta ja niistä 15 alaluokkaa. Alaluokista muodostin kaksi yläluokkaa, jotka olivat seurakunnan vapaaehtoistoiminnan toimintamallien vaikutus osallisuuden kokemiseen sekä diakonia-asiakkaan kokemukset vapaaehtoistoiminnasta, joilla on osallisuutta lisäävä vaikutus. Kolmannesta teemasta syntyi aineistoa muita teemoja enemmän mikä selittää merkittävän eron pelkistettyjen ilmausten määrässä.

Prosessin edetessä oli mielenkiintoista huomata, että yllättävän laajan aineiston pilkkominen tarkasti pieniin osiin antoi todella paljon lisää informaatiota, kun kuuntelin haastattelunauhoja ja luin litteroitua tekstiä. Tuomen ja Hirsjärven (2009, 108) mukaan aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiselle päättelylle ja tulkinnalle, jossa aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan taas uudeksi kokonaisuudeksi. Ei ole lainkaan liioiteltua sanoa, että aineisto alkoi puhua jo litteroidessani aineistoa ja analyysin edetessä tämä ”puhe” voimistui antaen uusia näkökulmia. Pilkottujen osien liittämistä ja tiivistämistä jälleen kokonaisuuksiksi edelsi vaihe, jota voi kuvata oivallukseksi. Oivalsin, että hyvinkin samankaltaisessa tilanteessa oleva ihminen voi vastata samaan kysymykseen aivan eri tavalla.

Olen esittänyt aineiston tulokset luvussa 6. Päädyin esittämään aineiston analyysin ja tulokset siten, että haastateltavien tunnistettavuus on häivytetty mahdollisimman hyvin. Kysyessäni lupaa haastatteluaineistojen käyttöön opinnäytetyössäni, huoli tunnistettavuudesta oli jokaisessa keskustelussa mukana. Katson opinnäytetyöntekijän velvollisuuksiin kunnioittaa tunnistettavuuteen liittyvää

lupausta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että en ole käyttänyt alkuperäisilmauksia tekstin elävöittämiseksi, koska tunnistettavuusriski on niissä ilmeinen. Analysoinnin päättelyketjujen ymmärtämisen helpottamiseksi olen liittänyt analyysitaulukot (ks. Liitteet 6–8) liiteosioon. Analyysitaulukoissa on näkyvissä kolmen teeman alaluokat, yläluokat ja yhdistävät luokat. Koko analyysitaulukon, jossa olisi ollut mukana myös alkuperäis- ja pelkistetyt ilmaisut, jätin tekemättä tunnistettavuus riskin vuoksi.

Ryhmähaastattelun analyysimenetelmäksi valitsin tyypittelyn. Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään tyypeiksi eli selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Tyypittely edellyttää aina jonkinlaisen tarinajoukon muodostamista. (Eskola & Suoranta 1998, 182.) Ryhmähaastatteluaineistoon tyypittely sopi hyvin, koska haastattelu eteni haastateltavien kertomien kokemusten kautta aina jonkinlaiseen yhteenvetoon, jotka muodostivat analyysissä ryhmitellyt tyypit. Ryhmähaastattelu kesti puolitoista tuntia. Aineistoa kertyi paljon. Haastattelun ensimmäisessä osassa post-it lapuille keräämäni vastaukset olen esittänyt liitteessä 9.

Analysoin ryhmähaastattelun aineiston ryhmittelemällä haastattelun ensimmäisen osion aikana keräämäni post-it laput etsimällä samankaltaisuuksia ja muodostamalla niistä tyyppejä. Muodostuneet tyypit otsikoin seuraavasti: positiiviset kokemukset vapaaehtoistoiminnasta, diakonia-asiakkaan vapaaehtoiseksi kutsumiseen vaikuttavat tekijät, ryhmän merkitys osallisuuden kokemiseen, vapaaehtoistoimintaan motivoitumiseen liittyvät kokemukset ja ideat sekä osallisuutta vapaaehtoistoiminnassa tukevat ideat. Yhteiseksi nimittäjäksi muodostui osallisuuden edellytykset, jota käsiteltiin vastauksissa määrällisesti eniten. Ryhmähaastattelusta analysoimani tulokset kuvaan alaluvussa 6.4.

Havainnointiaineisto on koostettu yhden vapaaehtoistoiminnan koulutuksen muistiinpanoista. Kuvaan koulutusillan kulkua osallistuvan havainnoinnin pohjalta. Oli mielenkiintoista heittäytyä koulutuksessa osallistujaksi, kun lähes aina toimin itse kouluttajana vastaavissa tilanteissa. Mielestäni sain lyhyestä koulutusajasta huolimatta riittävän aineiston. Havainnointiaineiston huomiot olen kuvannut alalukuun 6.5.

6 DIAKONIA-ASIAKAIDEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA VAPAAEHTOISTOIMINNASSA

Kuvaan tässä luvussa opinnäytetyön aineistosta saadut tulokset. Kolmessa ensimmäisessä alaluvussa ovat yksilöhaastatteluaineistosta saadut tulokset ja ne on otsikoitu tutkimuskysymysten pohjalta. Tulosten esittämisen selkeyttämiseksi olen yhdistellyt samankaltaisia vastauksia ja tehnyt niistä tiivistelmiä, jotka löytyvät tekstin lomasta tekstikehyksissä. Tiivistelmät ovat aina yhden käsittelemäni aiheen lopussa. Niissä nousevat esiin ne tekijät, jotka olivat haastatteluaineistossa keskeisimpiä ja tärkeimpiä käsiteltävän asian kannalta. Alaluvussa 6.4 kuvaan ryhmähaastattelusta keräämäni aineiston tulokset kahdessa osassa, ryhmähaastattelussa käyttämäni prosessia seuraten. Myös ryhmähaastattelun tulokset olen tiivistänyt tekstilaatikoihin samoin kuin yksilöhaastattelussa. Alaluvussa 6.5 esitän havainnoinnin keinoin keräämäni aineiston tulkinnat ja kuvaan havainnoinnin kohteena olleen vapaaehtoistoiminnan koulutusillan kulkua, johon otin osaa osallistuvana havainnoijana.

6.1 Vapaaehtoistehtävien vaikutus osallisuuden kokemukseen

Haastateltavani toimivat tyypillisissä vapaaehtoistoiminnan tehtävissä. He toimivat vapaaehtoisina lähimmäispalvelussa, NikkaRisti-toiminnassa, ruokailuissa, kansainvälisen diakonian ryhmässä, messuavustajina ja keikkavapaaehtoistehtävissä. Kaksi haastateltavaa toimi useammassa kuin yhdessä tehtävässä ja he tekivät tehtäviä sekä ryhmissä että itsenäisesti. Itsenäisten tehtävien osuus haastateltavien toiminnassa oli merkittävä. Itsenäisillä tehtävillä tarkoitetaan tässä yhteydessä ilman työntekijän läsnäoloa tehtävää toimintaa, esimerkiksi kotikäyntityötä lähimmäispalvelussa tai NikkaRisti-toiminnassa. Itsenäisiä tehtäviä oli neljällä viidestä haastateltavasta. Osallisuuden kokemisen kannalta tämä oli tärkeä havainto. Toisaalta itsenäisesti suoritettava tehtävä tukee osallisuutta antamalla vastuuta ja mahdollisuuden itse vaikuttaa tehtäviin ja niiden kulkuun. Toisaalta ryhmän tuen puute on näissä tehtävissä ongelmallinen. Osallisuutta

kokeakseen ihminen tarvitsee ryhmän tai yhteisön, johon kuulua. Tämä ei aina itsenäisiä tehtäviä tehneiden kohdalla toteutunut, yhteisistä palavereista huolimatta. Diakonia-asiakkaat, jotka toimivat itsenäisissä tehtävissä vapaaehtoisina eivät välttämättä osaa kaivata ryhmän tukea.

Tiivistys:

Osallisuuden kokemisen kannalta itsenäisissä tehtävissä saatava vastuu ja vaikutusmahdollisuudet ovat tärkeitä tekijöitä. Ryhmän tuki, niin itsenäisessä kuin ryhmän kanssa tehtävässä toiminnassa, on merkittävä asia osallisuuden kokemisen kannalta.

Neljä viidestä haastateltavasta piti yhteisöön tai ryhmään kuulumista tärkeänä tekijänä vapaaehtoistoimintaan liittymisessä ja siinä viihtymisessä. Haastateltavien mukaan omien mielipiteiden julkituominen ja kuulluksi tulemisen tunne toivat varmuutta oman paikan löytämisestä. Yhteiskunnallisessa keskustelussa ja etenkin kirkollisessa mediassa puhutaan havaintoni mukaan paljon ”kirkon yhteisöstä”. Yli neljän miljoonan jäsenen yhteisö muodostuu hyvin erilaisista, pienistä ja suurista yhteisöistä, eri puolilla Suomea. Yhdestä yhteisöstä ei siksi kannattakaan mielestäni puhua, vaikka kirkkoa kansankirkoksi vielä kutsutaankin. Oman kokemukseni mukaan on kuitenkin selvää, että kirkko toimii kaikkialla mahdollistajana ihmisten erilaisille ihmisten välisille kohtaamisille ja toiminnalle. Yhteisen toiminnan mahdollistaminen on yksi osallisuuden edellytyksistä. Turvallisen yhteisön mahdollistajana seurakunta tarjoaa mahdollisuuden osallisuuden kokemiseen.

Tulin aineiston pohjalta siihen tulokseen, ettei ole olemassa yhtä tapaa, jolla Meilahden seurakunta voisi tarjota diakonia-asiakkailleen valmista mallia osallisuuden mahdollistamiseksi ja tukemiseksi. Haastattelemini diakonia-asiakkaiden kokemukset yhteisöön kuulumisesta ja osallisuudesta liittyivät vahvasti mukana oleviin ihmisiin. He puhuivat paljon toisista vapaaehtoisista, autettavista seurakuntalaisista ja työntekijöistä. Yhteisöön kuulumisen tunne voi syn-

tyä vain vuorovaikutuksessa muiden yhteisöön kuuluvien ihmisten kanssa. Seurakunnan yhteisön luovat, oman tulkintani mukaan, ihmiset, jotka siellä käyvät. Näin vapaaehtoiset, seurakuntalaiset ja työntekijät, muodostavat keskinäisellä vuorovaikutuksellaan yhteisön, johon jokainen voi kuulua.

Tiivistys:

Turvallinen yhteisö, ryhmään kuulumisen tunne ja ryhmässä työskentely ovat tärkeitä tekijöitä vapaaehtoisen alkutaipaleella. Yhteisö ja sen rakentuminen koetaan ihmislähtöisesti. Turvallista yhteisöä ei voi tarjota valmiina organisaation osana, vaan se muodostuu toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa.

Vapaaehtoisena toimiminen ja tehtävissä saatu vastuu autoivat haastateltavia oman elämänsä kysymyksissä. Sen kautta saatiin omaan elämään sisältöä ja tekemistä sekä ryhtiä ja järjestystä päiviin. Tämä tapahtui etenkin niiden haastateltavien kohdalla, jotka olivat työelämän ulkopuolella. Vastuun saaminen vapaaehtoistehtävissä, auttoi haastateltavia uskomaan itseensä. Näyttää siltä, että esimerkiksi kuulluksi tuleminen tunne johti itsetunnon vahvistumiseen. Tämä ilmeni haastateltavien vastauksissa siten, että he saivat vapaaehtoisryhmissä vapaasti tuoda omia mielipiteitään esiin, rohkaistuen esittämään omia ideoitaan muissakin tilanteissa. Kotiin jämähtämisen pelko väheni merkittävästi kolmen haastateltavan osalta. Itselle sopivan toiminnan löytyminen oli kaikille haastateltaville tärkeää. Mielekäs tekeminen oli merkittävä kotoa liikkeelle lähtetäjä.

Tiivistys:

Vapaaehtoistehtävistä saadut kokemukset ja merkitykset tukevat diakonia-asiakasta oman elämän kysymyksissä.

Kaikki haastateltavat olivat saaneet positiivista palautetta seurakuntalaisilta, joita he olivat olleet auttamassa. Positiivinen palaute toi hyvän mielen ja sitä kuvattiin myös koko vapaaehtoistoiminnan hedelmäksi. Palautteen saaminen on osallisuuden kokemisen kannalta hyvä asia. Tulosten mukaan positiivisen palautteen ansiosta haastateltavat voivat kokea onnistuneensa heille annetussa tehtävässä ja saivat vahvistusta siihen, että he kykenevät hoitamaan heille luotetut asiat. Tämä vahvistaa yhteisöön kuulumisen tunnetta ja sitä, että ihminen tuntee olevansa tärkeä osa yhteisöä. Vapaaehtoistointaan osallistuva saa tukea ja palautetta työntekijöiltä, mutta uskon, että seurakuntalaisilta saatu palaute on monella tapaa merkittävämpää. Tämä johtuu siitä, että suoraan seurakuntalaiselta saatu palaute johtaa usein vuorovaikutukseen, joka lisää vastuuvuoroisuutta ja korostaa yhteisöllisyyttä.

Tiivistys:

Työntekijöiltä ja erityisesti seurakuntalaisilta saatu positiivinen palaute on tärkeää tehtävien mielekkyyden kannalta.

Haastatteluista kävi ilmi, että vapaaehtoistointaan lähdetään mukaan monista eri syistä. Mukaan lähtemisen motivaatio voi olla täysin itsestä lähtevä, kuten yhdellä haastateltavista, joka kertoi ainoan syyn lähteä mukaan olleen ”halu auttaa”. Seurakunnan arvot ja tapa toimia koettiin myös tärkeiksi motivaation lähteiksi. Se, että vapaaehtoistehtäviin saa tulla myös takki tyhjänä ja tehdä sen minkä jaksaa, oli yhden haastateltavan mielestä motivaatiota lisäävä tekijä. Kotiseurakunnan kokeminen jo ennestään omaksi paikaksi helpotti mukaan lähtemistä ja kaksi haastateltavaa piti itsestään selvänä sitä, että vapaaehtoistointaan lähdettiin mukaan juuri kotiseurakuntaan.

Tiivistys:

Motivaatio vapaaehtoistointaan mukaan lähtemisille ja toiminnassa mukana pysymiselle nousee sekä omista että seurakunnan arvoista.

Haastattelujen pohjalta kävi selväksi, että luottamuksen syntyminen työntekijän ja vapaaehtoisen välille on vapaaehtoisuuden onnistumisen edellytys. Koko vapaaehtoistoiminnan toimivuuden kannalta vähintään yhtä tärkeää on toimivan vuorovaikutuksen ja luottamuksen syntyminen eri vapaaehtoisten välille. On kuitenkin epävarmaa, miten luottamuksen rakentuminen saadaan aikaan. Lisäämällä erilaisten toimintamallien käyttöä on Meilahden seurakunnassa päästy yhdenmukaisilla periaatteilla toteutuvaan vapaaehtoistoimintaan. Tämä ei kuitenkaan itsessään rakenna luottamusta vapaaehtoisen ja työntekijöiden välille. Kohtaamiset ovat usein tilannesidonnaisia, eikä luottamuksen rakentamisessa aina onnistuta, vaikka ”ohjesääntöä” noudatettaisiinkin. Kaksi haastateltavista oli kokenut, että eniten heitä vapaaehtoistoiminnassa oli tukenut asioiden selkeys. Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminta on hyvin rakenteellista, jossa on hyvin tarkasti määritelty tehtäväkuvat, perehdytys ja miten mitään tehtävää tulisi hoitaa.

Tämän opinnäytetyön puitteissa ei saatu täysin selvitettyä voiko tämä rakenteellisuus olla myös este osallisuuden kokemiselle tilanteissa, joissa tarvittaisiin tavalliseen vuorovaikutukseen perustuvaa kohtaamista eikä kaavamaisuutta. Kahden haastateltavan rakenteellista selkeyttä tukevan kommentin perusteella voidaan kuitenkin todeta se, että Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan hyvin vuorovaikutuspainotteinen toimintatapa yhdistettynä rakenteessa olevaan selkeyteen, voi luoda hyvän pohjan osallisuuden kokemiselle.

Tiivistys:

Vuorovaikutustilanteisiin mukaan pääseminen, luottamuksen syntyminen vapaaehtoisten ja työntekijöiden välille sekä toiminnan selkeys koetaan omia vapaaehtoistehtäviä tukeviksi elementeiksi.

6.2 Osallisuuden kokemista vaikeuttavat tekijät

Haastateltavat kohtasivat vapaaehtoistoimintaan liittymisessä erilaisia esteitä. Kolmella haastateltavalla esteet liittyivät omaan elämäntilanteeseen. Kahden haastateltavan mielestä se, etteivät he pystyneet sitoutumaan tarjottuun tehtävään, osoittautui vaikeaksi ylitettäväksi esteeksi. Vaatimus sitoutumiseen oli haastateltavan oma eikä heihin kohdistunut seurakunnan taholta määriteltyä sitoutumispakkoa. Toisaalta heille tarjotut tehtävät olivat viikoittain tapahtuvia. On todennäköistä, että vaikka sitoutumista ei vaadittu, on säännölliseen toimintaan vaikeampi liittyä kuin harvemmin tapahtuvaan keikkavapaaehtoisuuteen. Säännölliseen toimintaan on vaikea liittyä, jos omassa ajanhallinnassa on haasteita. Osallisuuden esteeksi heidän kohdallaan muodostui oman elämäntilanteen ja vapaaehtoistehtävien yhteensovittaminen, onneksi vain vapaaehtoisuuden alkumetreillä.

Osallisuuden mahdollistaminen vastaavissa tilanteissa vaatii diakoniatyöntekijöiltä joustavuutta ja diakonia-asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltaista hahmottamista. Haaste onkin siinä, miten alkumetreillä koettu viivästys vapaaehtoistoimintaan liittymisessä käännetään positiiviseksi. Tällöin on tärkeää tarjota uusia tehtäviä sekä erilaisia osallistumisen ja yhteisöön liittymisen mahdollisuuksia. Näin diakonia-asiakas voi löytää osallisuuden kannalta jotain merkityksellisempää, kuin mitä ensimmäinen tehtävä olisi tuonut. Tämä hitaus liittymisessä ja sen mukanaan tuoma toimintajärjestys on osallisuuden kannalta merkittävää. Diakonia-asiakas, joka kokee kutsun ensisijaisesti yhteisön jäseneksi ja sitten vasta vapaaehtoistehtävän tekijäksi, saa kokonaisvaltaisen kokemuksen seurakuntayhteisöstä.

Tiivistys:

Diakonia-asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen vapaaehtoistehtävää tarjottaessa vähentää vapaaehtoistoimintaan liittymisen ja samalla myös osallisuuden kokemisen esteitä.

Haastateltavat kokivat hyvin eri tavoin vastuun jakautumisen ja sen saamisen eri vapaaehtoistehtävissä. Kaksi haastateltavaa koki saavansa riittävästi vastuuta ja yksi ei halunnut vastuuta lainkaan. Kaksi haastateltavaa halusi mielellään vastuuta lisää. Vastuulla tarkoitetaan tässä yhteydessä vapaaehtoistehtäviä, joihin liittyy itsenäistä työskentelyä tai jonkun vapaaehtoiskokonaisuuden vastuuhenkilönä toimimista. Vastuuta lisää haluaville oli seurakunta tarjonnutkin mahdollisuutta siihen, mutta se ei ollut vielä johtanut uusiin tehtäviin. Tulosten perusteella voidaan todeta, että osallisuus ja itseä koskevien päätösten tekeminen ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa. Vastuun saaminen ja oman vapaaehtoistehtävän kulkuun ja sisältöön vaikuttaminen lisäävät osallisuuden edellytyksiä.

Vastuun määrän saamisen sopivuus, vähäisyys tai se, että vastuuta ei haluttu, ei osoittautunut kovinkaan suureksi esteeksi osallisuudelle. Haastateltavien kokemusten mukaan vastuun saaminen ei myöskään ollut merkittävästi osallisuutta lisäävä tekijä. Tämä voi osaksi johtua siitä, että Meilahden seurakunnan haastatelluille tarjoama vastuu on ollut sellaista, jossa vapaaehtoinen joutuu suoriutumaan tehtävästä yksin ilman ryhmän tukea. Osallisuuden edellytyksiin kuuluva yhteisön tuki jää näin kokematta ja samalla kokemus osallisuudesta, vastuusta huolimatta, jää vähäiseksi.

Seurakunnan tehtävä olisikin järjestää asia niin, että yksin tehtäväänsä tekevät vapaaehtoiset saavat työntekijöiden tuen lisäksi mahdollisuuden keskustella ja tavata vastaavissa tehtävissä olevia muita vapaaehtoisia. Joidenkin haastateltavien kohdalla näin olikin tapahtunut, mutta osan kohdalla ei.

Tiivistys:

Vastuun saaminen ei itsessään lisää osallisuutta. Osallisuuden kokemus riippuu ainakin osaksi siitä, saako vapaaehtoinen yksin suoritettavaan tehtävään riittävästi samantyyppisissä tehtävissä olevien vapaaehtoisten tukea.

Seurakunnan valmius ottaa vastaan uusia vapaaehtoisia on tärkeä näkökulma, kun tarkastellaan diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemisen esteitä. Ensimmäisen hyvin sujuneen tehtävän perusteella diakonia-asiakas voi määritellä koko vapaaehtoistoiminnan positiiviseksi ja motivoitua tulemaan uudestaan. Neljä haastateltavaa oli kokenut ensimmäisen tehtävän sujuneen hyvin. Kaksi haastateltavaa koki turhautumisen tunteita, jotka liittyivät seurakunnan valmiuteen ottaa vastaan uusia vapaaehtoisia tai tehtävien sisältöön. Turhautumisen tunteet liittyivät myös siihen, että vapaaehtoisen auttama seurakuntalainen olisi saanut helposti apua tarvitsemaansa asiaan sukulaisilta, muttei ollut halunnut ”häiritä” heitä.

Seurakunnan, joka ottaa vastaan seurakuntalaisten avunpyynnöt ja välittää ne vapaaehtoisille, tulee tulevaisuudessa kiinnittää huomiota tähän. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että esimerkiksi NikkaRisti-toiminnan avun-pyyntöjen yhteydessä kartoitetaan tarkemmin, miten asiat ovat hoituneet aikaisemmin. Näin toimiessaan seurakunta ei tule myöskään estäneeksi normaalia vuorovaikutusta apua tarvitsevan seurakuntalaisen ja hänen sukulaistensa välillä.

Yhden haastateltavan kohdalla turhautumisessa oli kysymys siitä, ettei hänelle tarjottu tehtävä tarjonnutkaan mitään tekemistä. Tämä johtui hänen mielestään siitä, että tehtävässä oli muitakin vapaaehtoisia, eikä tilaa uudelle löytynyt. Asiat tehtiin vanhan, hyväksi totutun kaavan mukaan. Kunkin vapaaehtoisryhmän vastaavan työntekijän vastuulla on järjestää asia niin, ettei vastaavanlaisia turhautumisia tapahtuisi. Tähän tarvitaan vahvaa yhteistyötä diakonia-asiakkaan vapaaehtoistoimintaan mukaan pyytävän diakoniatyöntekijän ja vapaaehtoistehdävän vastuutyöntekijän välille. Oman haasteensa tuo se, että usein ensimmäinen tehtävä, jos se tapahtuu ryhmässä, on luonteeltaan tutustumista tehtävään.

Tutustumisnäkökulma ei saa kuitenkaan olla este sille, ettei uudelle vapaaehtoiselle löytyisi mielekästä tehtävää ensimmäisestä tehtävästä lähtien. Meilahden seurakunnassa on kiinnitetty asiaan huomiota yhdenmukaistamalla vapaaehtoisten perehdyttämistä ottamalla käyttöön vapaaehtoisen perehdyttämisopas. Opas auttaa vastaavaa työntekijää vapaaehtoisen perehdyttämisessä ja se on

hyvä väline uudelle vapaaehtoiselle tutustua vapaaehtoistoimintaan laajemmin. Tästä on apua, jos ensimmäinen tehtävä ei sovellu tai tunnu omalta.

Tiivistys:

Ensimmäisen vapaaehtoistehtävän ja siihen perehdyttämisen sujuminen ongelmitta on tärkeää, koska se poistaa tehokkaasti osallisuuden esteitä helpottamalla yhteisöön liittymistä.

Haastateltavat kokivat vapaaehtoistoiminnan ryhmien toiminnan eri tavoin. Kaikki ryhmät koettiin toimiviksi ja turvallisiksi, mutta tehtävää tehtäessä haastateltavilla oli erisuuntaisia kokemuksia. Yhden haastateltavan kokemusten perusteella työntekijöiden ja vapaaehtoisten välille syntyi välillä erimielisyyksiä tehtävän ollessa käynnissä. Erimielisyydet eivät olleet tehtävää haittaavia, mutta jatkaessaan ne voisivat aiheuttaa ilmapiirin huononemisen. Selvää on, ettei yhteistyön sujuminen ryhmämuotoisissa tehtävissä ole itsestään selvyys.

Seurakunnan tehtävänä olisikin järjestää riittävästi tilanteita, joissa vapaaehtoiset saavat keskustella rauhassa ryhmänsä toiminnasta ja tehdä ehdotuksia miten toimintaa voisi kehittää. Yhdellä haastateltavalla oli positiivisia kokemuksia vapaaehtoisryhmän palavereista tehtävän ulkopuolella. Kuukausipalavereissa hän koki saavansa tuoda omia, toimintaan liittyviä ideoitaan esille, joita sitten yhdessä suunnitellaan eteenpäin. Myös vapaaehtoisen vartti-ohjauskeskustelut (ks. Liite 5) tähtäävät samaan tulokseen. Työntekijän tai vapaaehtoisryhmän maallikkovetäjän ja vapaaehtoisen välisen henkilökohtaisen keskustelun yksi tavoite on vähentää tarvetta tuoda esille erimielisyyksiä aiheuttavia asioita tilanteissa, jossa toiminta on käynnissä.

Tämän tutkimuksen valossa Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa on määrällisesti vähän erimielisyyksiä ja muita vuorovaikutushaasteita, mutta on kuitenkin selvää, että niitä ilmenee jossain määrin jatkossakin. Erimielisyydet voidaan nähdä myös positiivisina, uusia näkökulmia tuovina mahdollisuuksina. Tällöin on tärkeää osata erottaa se, milloin erimielisyydet johtuvat ihmistä ja

milloin asioista. Vähäsiinkin ihmisten välisiin vuorovaikutushaasteisiin on tärkeää valmistautua ennakoivasti eri vapaaehtoisryhmissä. Vapaaehtoisten yhteiset kokoontumiset rauhassa tehtävien ulkopuolella sekä vapaaehtoisen varttiohjauskeskustelut antavat tähän hyvän mahdollisuuden. Meilahden seurakunnassa järjestettävät vuorovaikutuspainotteiset vapaaehtoistoiminnan koulutukset tukevat hyvin myös haasteita ennakoivaa tavoitetta. Asioista syntyvät erimielisyydet on ryhmän jäsenten välisen dynamiikan kannalta tärkeää saada selvitettyksi heidän välillään, vaikka niistäkin on hyvä keskustella yhteisissä kokoontumisissa.

Tiivistys:

Vapaaehtoisryhmien toiminta tarvitsee riittävästi tilanteita, joissa vapaaehtoinen voi tehtävän ulkopuolella kertoa kokemuksiaan ja kehittämisideoitaan työntekijöille ja muille vapaaehtoisille. Yhdessä suunnitellut ja päätetyt muutokset ja toimintatavat lisäävät ryhmän yhteenkuuluvuutta ja samalla osallisuuden tunnetta.

6.3 Osallisuuden kokemista tukevat tekijät

Kaikki haastateltavat olivat saaneet positiivisen kokemuksen ensimmäisestä kohtaamisesta, jossa puhuttiin vapaaehtoistehtävistä seurakunnan diakoniatyöntekijän kanssa. Ensimmäinen kohtaaminen oli tapahtunut, haastateltavasta riippuen diakoniavastaanotolla, seurakunnan retkellä tai seurakunnan järjestämän ruokailun yhteydessä. Kolmelle haastateltavalle oli tarjottu suoraan vapaaehtoistehtäviä ja kahden kohdalla keskustelu oli ajautunut vapaaehtoistoimintaan diakonia-asiakkaan omasta aloitteesta. Yhteistä kaikille kohtaamisille oli, että ne olivat johtaneet siihen, että haastateltavat halusivat mukaan vapaaehtoistoimintaan. Haastateltavat kuvasivat ensimmäistä kohtaamista lämminhenkiseksi ja rennoksi.

Vuorovaikutuksen onnistumisesta kertoo myös se, että haastateltavat kertoivat kokeneensa tilanteen ”ihminen ihmiselle”-tilanteena. Yksi haastateltavista kuvasi, ettei hän kokenut olevansa potilas eikä muutenkaan ihminen, joka on tullut tilanteeseen pakosta apua hakemaan. Kohtaaminen rohkaisi tulemaan mukaan vapaaehtoistoimintaan. Kokemukseni mukaan diakonia-asiakkaat, joille on esitetty kutsu vapaaehtoistehtävään, vastaavat kutsuun lähes aina myönteisesti. Tulevaisuudessa seurakunnalla on oltava riittävä valmius ja suunnitelma sen varmistamiseksi, että diakonia-asiakas saa mielekästä tehtävää. Valmiuden tehostaminen korostuu jos ja kun seurakunta ottaa vapaaehtoistoiminnan tehtävien tarjoamisen vakituiseksi käytännöksi muiden diakonisten auttamismuotojen rinnalle.

Haastateltavien ensimmäinen tehtävä oli yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta ryhmässä toteutettava tehtävä. Näin toimiessaan diakoniatyöntekijät ovat joko tiedostaen tai tiedostamatta ohjanneet diakonia-asiakkaan toimintaan, jossa voi kokea kuuluvansa ryhmään. Ryhmään kuuluminen on yksi osallisuuden tärkeimmistä edellytyksistä, kuten jo aiemmin on todettu. Haastateltavat kokivatkin ryhmään kuulumisen ja yhteisöön liittymisen erittäin merkitykselliseksi. Tunteen, että toiminnassa ”on muitakin kuin minä” otti puheeksi neljä haastateltavaa. Tunne, että on hyväksytty ryhmään mukaan, koettiin tärkeäksi henkisen hyvin-

voinnin kannalta. Tunnetta kuvattiin muun muassa siten, että ryhmästä löytyi oma paikka ja yksin jäämisen pelko väheni.

Ryhmä koettiin omaksi siksi, että se ei tuntunut ennako-odotusten mukaiselta sisäpiiriltä, vaan ryhmältä, johon tunsi olevansa todella tervetullut. Haastateltavien kokemukset vapaaehtoisryhmien valmiudesta ottaa uusia vapaaehtoisia olivat positiivisia. Osa heistä oli yllättyneet positiivisesti, koska ryhmään oli saanut tulla sellaisena kuin on ja yhteistyö oli ollut alusta alkaen luontevaa. Myös se, ettei uudelta vapaaehtoiselta vaadittu heti kaiken osaamista, sai haastateltavilta kiitosta.

Tiivistys:

Onnistuessaan ensimmäinen kohtaaminen diakonia-asiakkaan kanssa johtaa siihen, että diakonia-asiakas haluaa mukaan vapaaehtoistoimintaan. Seurakunnalla ja sen vapaaehtoisryhmillä tulee olla riittävä valmius uusien vapaaehtoisten mukaan ottamiseen. Ensimmäisen tehtävän tapahtuessa ryhmässä uuden vapaaehtoisen osallisuus mahdollistuu ryhmään kuulumisen tunteen kautta.

Kaikki haastateltavat kertoivat oppineensa lisää sosiaalisia taitoja toimiessaan vapaaehtoisina. Osalla sosiaalisten taitojen oppiminen oli luonteeltaan aikaisempien taitojen vahvistumista. Vahvistuneista sosiaalisista taidoista mainittiin erikseen empaattisuus, toisten huomioon ottaminen, erilaisuuden hyväksyminen, ihmisten kunnioittaminen, sekä kuuntelu- ja keskustelutaidot. Uusia sosiaalisia taitoja haastateltavat kertoivat oppineensa muun muassa sanattoman vuorovaikutuksen ymmärtämisessä ja ryhmässä toimimisessa. Yksi haastateltava kertoi saaneensa iloisuuden takaisin arkeen vapaaehtoistehtävien kautta, joissa saa auttaa, olla iloinen ja ystävällinen. Kysymykseen sosiaalisten taitojen oppimisesta, haastateltavat vastasivat muita kysymyksiä enemmän passiivissa, jonka kautta he, oman arvioni mukaan, halusivat kertoa vapaaehtoistoiminnan vaikutuksista yleisesti. Vastauksissa korostui, että vapaaehtoistoiminnan kautta

eteen tulevat sosiaaliset tilanteet voivat toimia ujoille ja yksinäisille vapaaehtoisille tilanteina, jotka rohkaisevat heitä elämässä eteenpäin. Samalla heidän osallisuuden edellytyksensä paranevat, koska he voivat rohkaistua liittymään ryhmämuotoiseen toimintaan, josta he voivat löytää oman paikkansa yhteisössä.

Tiivistys:

Vapaaehtoistehtävissä sosiaaliset taidot vahvistuvat ja niitä voi oppia lisää. Sosiaalisten taitojen oppiminen ja vahvistuminen vaikuttaa positiivisesti arkisiin tilanteisiin, rohkaisten hakeutumaan uudestaan vastaaviin sosiaalisiin tilanteisiin.

Haastateltavat kokivat saavansa vapaaehtoistehtäviin riittävästi tukea ja sitä saatiin koko yhteisöltä. Kolme haastateltavaa kertoi saaneensa tukea oman vapaaehtoisryhmän jäsenten lisäksi diakoniatyöntekijältä, papilta tai emännältä. Usein apua ja tukea kysyttiin lähimmältä ihmiseltä, joka oli useimmiten toinen vapaaehtoinen. Sama koski ryhmissä tapahtuvien vapaaehtoistehtäviin perehdytystä, jonka hoiti ryhmässä pidempään toiminut vapaaehtoinen. Ryhmän ja koko yhteisön tuki koettiin merkitykselliseksi ja se toi mielekkyyttä tehtävien hoitoon. Koko yhteisön tuen merkitystä korosti se, että oman elämän kysymyksiin saatiin apua ja tukea esimerkiksi seurakuntalaisilta, joiden perinteisesti ajatellaan olevan avun ja toiminnan kohteena. Oman kokemukseni mukaan yhteisön jäsenten vastavuoroisuus on seurausta avoimesta ja hyvästä ilmapiiristä, jossa autettavan ja auttajan välinen suhde on hämärtynyt. Näin vuorovaikutustilanteet johtavat usein molemminpuoliseen oppimiskokemukseen sekä kokemukseen siitä, että yhteisöllä on merkityksellinen asema yhteisön jäsenen elämässä.

Tiivistys:

Vapaaehtoistehtävissä tarvittavan tuen saaminen ja antaminen on parhaimmillaan silloin, kun se on vastavuoroista yhteisön jäsenten välillä. Tällöin päästään tilanteeseen, jossa kaikki voittavat ja kaikkien hyvinvointi lisääntyy.

Haastateltavat vastasivat monella eri tavalla osallisuuden kokemisen kannalta tärkeään kysymykseen uusien ihmissuhteiden muodostumisesta vapaaehtoistoiminnassa. Uusia ihmissuhteita oli syntynyt vapaaehtoistehtävien lomassa. Haastateltavat kuvasivat näiden ihmissuhteiden syntyneen usein oman vapaaehtoistryhmän jäsenten kanssa. Yksi haastateltava kertoi, että oli saanut laajemminkin tutustua alueensa ihmisiin vapaaehtoistehtävien kautta. Näyttää kuitenkin siltä, että vapaaehtoistoiminnan kautta päädytään harvoin varsinaisiin ystävyys-suhteisiin. Osallisuuden kokemisen kannalta tämä ei kuitenkaan ole huono asia. Ihmissuhteiden syntyminen vapaaehtoistryhmän jäsenten välille ja tapaamisten tapahtuessa vapaaehtoistehtävien lomassa, on vapaaehtoisella hyvä syy mennä joka viikko mukaan toimintaan, koska siellä hän tapaa tuttuja ihmisiä tutussa ympäristössä.

Vapaaehtoisena toimiminen antoi haastateltaville oman elämänsä kysymyksiin paljon tukea ja vastauksia. Ensimmäiset tehtävät antoivat mielekästä tekemistä elämään. Mielekkäät tehtävät auttoivat konkreettisesti lähtemään kotoa toimimaan ihmisten kanssa. Tunne siitä, että ”kyllä tässä pystyssä pysyy” sekä oivalus siitä, että omalla toiminnallaan voi auttaa toisia, toivat haastateltaville sisältöä elämään. Vapaaehtoisena toimiminen auttoi kahta haastateltavaa vaikean elämäntilanteen yli antamalla sopivasti muuta ajateltavaa ja tekemistä haastavan arjen keskelle. Neljä haastateltavaa piti oman elämän mielekkyyden kannalta tärkeänä sitä, että on joku ryhmä, johon kuulua.

Tiivistys:

Vapaaehtoistehtävissä syntyneet uudet ihmissuhteet, mielekäs tekeminen ja oman toiminnan merkityksen oivaltaminen auttavat diakonia-asiakasta jäsentämään myös oman elämänsä kysymyksiä.

Osallisuudessa on osaksi kysymys omaa arkea laajemman kokonaisuuden hahmottamisesta. Kysyin tämän vuoksi haastateltavilta minkälaisia vaikutuksia he ovat nähneet tekemällänsä vapaaehtoistoiminnalla olevan. Osa haastateltavista vastasi nähneensä ja kuulleensa, esimerkiksi seurakuntalaisille järjestettä-

vien ruokailujen yhteydessä, paljon positiivisia asioita. Haastateltavat kertoivat saaneensa usein palautetta, joissa seurakuntalaiset olivat olleet kiitollisia. Ruokailutilanteista kerrottiin, että niissä on helppo aistia viihtyvät ihmiset siellä vai eivät. Aistimukset perustuivat kokemukseen hilpeästä puheensorinasta ja siitä, että haastateltavat olivat nähneet ihmisten olevan iloisia ja onnellisia saadesaan olla mukana ruokailuhetkessä. Vapaaehtoistoiminnalla oli siis myös vaikutuksia haastateltavien omaan elämään tuoden siihen hyvän ”fiiliksen”.

Tiivistys:

Vapaaehtoistoiminnalla on yhtä yksittäistä tehtävää laajempi merkitys. Vapaaehtoistoiminnassa mukana oleva diakonia-asiakas voi saada kokemuksen siitä, että on vapaaehtoistehtävänsä kautta vaikuttamassa positiivisesti useiden seurakuntalaisten hyvinvointiin.

6.4 Edellytykset osallisuudelle ja osallisuuden kokemukset

Ryhmähaastatteluun osallistui kolme diakonia-asiakasta. Ryhmähaastattelun ensimmäisessä osassa etsimme ja ideoimme yhdessä osallisuuden edellytyksiä vertaamalla niitä yksilöhaastatteluissa esiin tulleisiin kokemuksiin. Haastateltavien kokemukset innostivat toisia kertomaan uusia kokemuksia vapaaehtoisena toimimisesta. Kokemusten kertomisen avuksi haastateltavat saivat vastattavakseen kysymyksiä, joiden avulla haettiin vastauksia kaikkiin kolmeen tutkimuskysymykseen. Ryhmähaastattelussa saimme aikaan hyvän kokonaiskuvan, jota seuraavissa kappaleissa kuvaan.

Haastateltavat oli kutsuttu vapaaehtoistoimintaan mukaan eri tavoin. Kaksi haastateltavaa oli pyydetty mukaan diakoniatyöntekijän kutsumana. Yksi haastateltava oli itse ottanut puheeksi vapaaehtoistehtävät ja näin päässyt mukaan. Keskustelun lomassa tuli selvästi ilmi, että tehokkain ja paras keino pyytää diakonia-asiakas mukaan vapaaehtoistoimintaan on henkilökohtainen kutsu.

Kutsun voi tehdä työntekijä tai jo toiminnassa mukana oleva vapaaehtoinen. Toiminnassa jo mukana olevan vapaaehtoisen kutsuun on helppo tarttua, koska hänen kauttaan voi kokea samaistumisen tunteen ja vielä kaukaiselta tuntunut vapaaehtoistehtävä voi alkaa tuntua hyvältä idealta. Yksi haastateltava antoi vinkin ensimmäiseen tehtävään lähettämistä varten, joka oli soveltaen: ”Sua tarvitaan la 27.4. klo 10.00 Meilahden kirkon myyjäisissä leivonnaisten myyjänä”. Haastateltavien mielestä sopivasti faktaa sisältävä viesti ja kokemus siitä, että ”mua tarvitaan” riittää motivaatioksi lähteä tehtävään, jos se muuten sopii aikatauluun.

Haastateltavat kertoivat motivoituvansa vapaaehtoistoimintaan useilla eri tavoilla. Ryhmätehtävissä erityisesti onnistumisen ilo ja itsenäisissä tehtävissä erityisesti liikuntaesteisen tai ikäihmisten auttaminen motivoi tulemaan uudestaan vapaaehtoistehtäviin. Motivoivina asioina koettiin myös se, että on saanut antaa oman osaamisensa muiden käyttöön ja saanut kohdata erilaisia ihmisiä. Erilaisissa esiintymistehtävissä, esimerkiksi jumalanpalvelusten tekstinlukijana oli koettu arkuuden vähenemistä ja tekstin luvun onnistuminen hyvin oli rohkaissut tulemaan uudestaan esiintymistä vaativiin tehtäviin.

Tiivistys:

Diakonia-asiakkaan kutsuminen vapaaehtoistoimintaan kannattaa tehdä henkilökohtaisesti työntekijän toimesta. Kutsumisessa pitää kiinnittää huomiota siihen, että se mahdollistaisi diakonia-asiakkaan kokevan itsensä tarpeelliseksi. Diakonia-asiakas, joka kokee itsensä ja omat taitonsa tarpeelliseksi motivoituu lähtemään ensimmäiseen tehtävään ja tulemaan mukaan myös uudestaan.

Ryhmähaastattelussa keskustelimme pitkään diakonia-asiakkaan voimavaroista ja siitä, miten niitä voisi arvioida. Tässä yhteydessä nousi tärkeäksi näkökulmaksi, että diakoniatyöntekijän ammattitaidolla on paljon merkitystä voimavaroja arvioitaessa. Osallisuuden kannalta työntekijän pitää osata arvioida tapaami-

sen aikana onko vapaaehtoistoimintaan kutsumiselle edellytyksiä. Lisäksi työntekijän tulee yhdessä diakonia-asiakkaan kanssa keskustella ja arvioida sitä, minkälainen tehtävä sopisi tämänhetkiseen elämäntilanteeseen. Tämä vaatii sekä diakoniatyöntekijöiden että vapaaehtoisryhmien valmiutta ottaa uusia vapaaehtoisia vastaan. On siis tärkeää, että diakoniatyöntekijällä olisi ehdottaa diakonia-asiakkaalle useampaa kuin yhtä tehtävää. Diakonia-asiakkaan voimavarat eivät välttämättä riitä säännölliseen tai vastuulliseen itsenäiseen tehtävään, mutta voivat riittää harvemmin ryhmässä tapahtuvaan toimintaan.

Haastateltavat myös ideoivat tehtäviä, jotka sopivat hyvin diakonia-asiakkaille, joiden voimavarat, ujous ja arkuus estävät tavallisten tehtävien tekemisen. Tällaisia tehtäviä olivat esimerkiksi kirkkokahvien pöydän kattaminen yhdessä suntion kanssa, leipominen myyjäisiin tai töppösten kutominen kasteperheille. Osallisuuden kannalta varsinaisen vuorovaikutuksen puutteen takia tällaiset tehtävät voivat olla kuitenkin vain välivaihe, jos tavoitteena on diakonia-asiakkaan osallistaminen. Vapaaehtoistoiminnan alkutaival on tärkeää järjestää siten, että siinä otetaan diakonia-asiakkaan voimavarat huomioon, mutta samalla ohjataan heitä vähitellen tehtäviin, joissa on mahdollista päästä mukaan arkisiin vuorovaikutustilanteisiin.

Tiivistys:

Diakonia-asiakkaan voimavarojen arvioinnissa tarvitaan diakoniatyöntekijän ammattitaitoa. Yhdessä diakonia-asiakkaan kanssa tehty voimavarojen arviointi voi johtaa sopivan ja mielekkään vapaaehtoistehtävän löytymiseen.

Keskustelussa syntyi mielenkiintoinen ristiriita, kun puhuimme seurakunnan valmiudesta ottaa vastaan uusia vapaaehtoisia. Haastateltavat olivat kaikki kokeneet, että toimintaan oli helppo tulla mukaan ”matalan kynnyksen” ansiosta. He olivat saaneet tulla mukaan omana itsenään ja kokivat itsensä tervetulleiksi. Keskustelun siirtyessä diakonia-asiakkaisiin, jotka eivät ole vapaaehtoistoiminnassa mukana, haastateltavat ajattelivat sen johtuvan siitä, ettei seurakunnan

toiminnasta tiedetä riittävästi. Heräsi kysymys kuinka moni kirkkoon kuulumaton diakonia-asiakas edes tietää, että heillä olisi mahdollisuus halutessaan tulla mukaan vapaaehtoistoimintaan, vaikka eivät kirkkoon kuuluisikaan.

Haastateltavien mukaan diakonia-asiakkaalla saattaa olla kysymyksiä omasta pärjäämisestä ja epävarmuutta siitä sopiiko vapaaehtoistehtävä lainkaan omaan elämäntilanteeseen, jossa on jo tarpeeksi huolehdittavaa. Näin sama kynnyks, jonka haastateltavat olivat kokeneet tullessaan mukaan toimintaan matalana saattaakin olla isolle osalle diakonia-asiakkaista korkea. Osallisuuden edellytyksiä selvitetessä tämä asia on keskeinen. Osallisuuden edellytykset vaativat nähdäkseni sen, ettei seurakunta omalla viestinnällään tai viestimättömyydellään tule esteeksi näille edellytyksille.

Tilanne, jossa vapaaehtoistoiminta näyttäytyy osalle matalan kynnyksen toimintana ja osalle korkean kynnyksen toimintana, ei auta saavuttamaan osallisuuden tarvittavia edellytyksiä. Kynnyksen madaltamiseen haastateltavat antoivat toimivia vinkkejä. Haastateltavat arvioivat toimintaan mukaan tulemisen kynnyksen madaltuvan, jos toimintaan mukaan haluavalle kerrotaan ainakin seuraavat asiat: koko vapaaehtoistehtävien laaja kirjo, kuinka usein tehtäviä on, pitääkö sitoutua, minkälaisia vastuita tehtävissä on ja voiko tehtävän aluksi tehdä työntekijän kanssa yhdessä.

Tiivistys:

Matalan kynnyksen toimintaan tähtäävän seurakunnan on tärkeää muistaa, että toiminta näyttäytyy eri tavoin diakonia-asiakkaille, jotka ovat jo tutustuneet seurakunnan toimintaa ja heille, jotka eivät vielä ole toiminnassa mukana. Avoin viestintä madaltaa tehokkaasti vapaaehtoistoimintaan liittymisen kynnyksiä.

Haastateltavat kokivat oman vapaaehtoisryhmän itselleen tärkeäksi. Ryhmään kuulumisen oli heidän mielestään tärkeää itsetunnon kannalta. Viikoittain tapahtuva ryhmätoiminta, jossa kaksi haastateltavaa oli mukana, toi heille lisäksi

säännöllisyyttä ja ryhtiä. Ryhmän merkitys nähtiin tärkeäksi myös siksi, että toimiessaan yhdessä muiden vapaaehtoisten kanssa voi tehdä oivalluksen, että ”musta on johonkin”. Ryhmässä saadun vastuun kautta he kokivat olevansa tarpeellisia. Sama kokemus vastuusta oli haastateltavalla, joka oli mukana vain itsenäisissä tehtävissä. Osallisuudesta ryhmän päätöksiin haastateltavat pitivät tärkeänä ryhmän yhteistä päämäärää, jonka muotoutumiseen jokainen saa vaikuttaa. Yhteinen päämäärä ja sen toteuttaminen yhdessä vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lisäävät samalla osallisuuden kokemusta.

Haastateltavat olivat huomanneet, että heidän tekemällään vapaaehtoistoiminnalla oli useita eri vaikutuksia. Vapaaehtoistoiminnan nähtiin vaikuttaneen niin omaan elämäntilanteeseen kuin laajemmin koko yhteisöön. Tärkeimpänä he kokivat sen, että saivat olla mukana mahdollistamassa seurakuntalaisille tilanteita, joissa seurakuntalaiset saavat tavata toisiaan. Näissä sosiaalisissa tilanteissa myös haastateltavat saivat kokea vastavuoroisuutta ja hyvää mieltä puolin ja toisin.

Tiivistys:

Vapaaehtoisryhmän jäsenten yhdessä päättämä päämäärä lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vapaaehtoiset huomasiivat, että heidän tekemällään vapaaehtoistoiminnalla on vastavuoroisia kohtaamisia ja sosiaalisia tilanteita lisäävä vaikutus. Yhteenkuuluvuuden tunne ja vaikutusten havainnointi lisäävät osallisuuden edellytyksiä ja mahdollistumista.

Ryhmähaastattelun ensimmäisen osan lopuksi pohdimme yhdessä osallisuuden edellytyksiä. Määrittelimme kentän, jonka sisälle tuli maininta kaikista niistä kenelle voidaan ja kenelle kannattaa tarjota diakonista vapaaehtoistoimintaa. Osallisuuden edellytykset eivät toteutuneet yhden haastateltavan mielestä henkilöillä, joilla on akuutteja elämäntilanteita liittyviä haasteita, esimerkiksi rankkoja mielenterveys- ja päihdeongelmia. Haastateltavat alkoivat ideoida tehtäviä niille diakonia-asiakkaille, jotka eivät joko työntekijän tai oman arvionsa mukaan

olleet valmiita tavallisiin tehtäviin. He löysivät useita tehtäviä, joiden toteuttaminen vaatii aina työntekijän rinnalla kulkemista. Esimerkkeinä mainittiin erilaiset tavaroiden siirtelyyn ja kattamiseen liittyvät tehtävät ennen tilaisuuksia. Lopuksi mietimme vielä, olisiko olemassa jotain määrättyä järjestystä, miten toimet osallisuuden tukemiseksi pitäisi toteutua. Haastateltavat pitivät toimien järjestykseen laittamista tarpeettomana, koska diakonia-asiakkaat ovat yksilöitä, joiden tapaa kokea asioita ei voi ennalta tietää. Yhtä mieltä oltiin siitä, että osallisuuden mahdollistumiseksi pitää tapahtua kaikkia niitä asioita, joita kävimme läpi, mutta näiden järjestyksen määrää jokainen kohtaaminen ja tilanne erikseen.

Ryhmähaastattelun toisessa osassa esitin haasteltaville kehittelemäni toimintamallin, jonka nimi on osallisuuden tukemisen hyppykivet. (Ks. Liite 2.) Pyysin haastateltavia vielä uudestaan miettimään onko olemassa henkilöitä, jotka rajautuvat pois osallisuuden tukemisen kentältä. Vastaukset olivat samoja kuin ensimmäisen osan lopussakin. Elämänhallintakysymykset otettiin uudestaan esiin. Kerroin, että kentän toisessa päässä oleva ”osallisuus riittävällä tasolla” koskee vapaaehtoisia, jotka eivät tarvitse enää erityistä tukea kokeakseen osallisuutta. Haastateltavat arvioivat tämän olevan hyvä tavoite. Toisaalta keskustelimme siitä, että joidenkin oma tavoite voi olla myös pysyä kentällä.

Yhdellä haastateltavista oli määritelmäehdotus osallisuuden mahdollistumisen minimitasoksi. Diakonia-asiakas siirtyy kentän ulkopuolelta osallisuuden mahdollistumisen minimitasolle silloin, kun hän tekee itse oivalluksen elämänhallintaan liittyvissä haasteissa. Muut haastateltavat olivat samaa mieltä lisäten, että oivalluksen kautta motivaatio ja halu saada muutosta omaan elämään lisääntyvät. Näin diakoninen vapaaehtoistoiminta voi toimia osallisuuden tukemisen välineenä. Diakoniatyöntekijän ammattitaidosta on kiinni, miten ja minkälaisilla työskentelytavoilla ja minkälaisen yhteistyöverkoston avulla saadaan kentän ulkopuolella oleva diakonia-asiakas ottamaan ensimmäinen hyppy osallisuuden tukemisen hyppykivillä.

Osallisuuden tukemisen hyppykivi-mallin ideana oli löytää järjestys toimille, joilla osallisuuden tukemista kannattaisi tehdä. Haastateltavat olivat eri mieltä kans-

sani järjestyksen tarpeellisuudesta. Kuten ryhmähaastattelun ensimmäisen osan lopussakin haastateltavat olivat sitä mieltä, että asiat on käsiteltävä yksilöllisesti. Järjestin post-it lappuja ryhmähaastattelun ensimmäisen osan fläpiltä haastateltavien ohjeiden mukaan osallisuuden tukemisen hyppykiville. Tulos oli selvä ja sen pystyy havainnoimaan vertaamalla liitteitä 9 ja 10. Ne ovat aivan samanlaisessa sattumanvaraisessa järjestyksessä vaikka toimintamallin tarkoitus oli löytää selvä järjestys esimerkiksi sille, mitä tehtäviä diakonia-asiakkaalle kannattaa alkuvaiheessa tarjota.

Osallisuuden tukemisen hyppykivien toimimattomuus toimintamallina osoittaa sen, ettei kaikkia vaiheita vapaaehtoistoiminnassa voi muuttaa selkeiksi toimintamalliohjeiksi. Toisaalta hyppykivitekniikan toimimattomuudessa saattoi olla kysymys myös siitä, että se toimii kokemukseni mukaan hyvin tilanteissa joissa tavoitteeseen haluava saa itse rauhassa miettiä ja päättää mikä olisi seuraava askel. Tähän ei ollut nyt mahdollisuutta. Ryhmähaastattelussa yritimme luoda toimintamallia, jossa osallisuuden tukemisen tavoitteet olisi ennalta luodut ja valmiina annettut. Tämä ei keskustelumme perusteella ole järkevää.

On tärkeää, että vapaaehtoistoimintaan haluava saa itse määritellä tavoitteensa miten ja mitkä vapaaehtoistehtävät parhaiten hänelle soveltuvat. Tämä oli minulle muistutus siitä, että ihmisten kanssa toimiessa kannattaa ensisijaisesti suunnata energiansa ihmisten kohtaamiseen ja toissijaisesti ottaa avuksi toimintamalleja. Tämä vahvistaa myös käsitystäni siitä, että yhdistelmä, jossa vuorovaikutuspainotteinen toimintatapa yhdistetään selkeisiin ja rakenteellisiin toimintamalleihin kantaa varmasti hyvää hedelmää Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan erilaisissa kohtaamistilanteissa ja tehtäväkokonaisuuksissa.

Tiivistys:

Osallisuuden tukemisessa pitää ensisijaisesti ottaa huomioon diakonia-asiakkaan elämäntilanne. Ennalta päätettyä toimintamallia osallisuuden tukemisesta ei kannata käyttää kartoittamaan, milloin ja mitä vapaaehtoistehtäviä diakonia-asiakkaalle kannattaa osallisuuden tukemiseksi tarjota.

6.5 Havaintoja vapaaehtoistoiminnan koulutuksesta

Havainnoinnin kohteena olevaan koulutusiltaan osallistui kahdeksan vapaaehtoista. Kouluttajana toimi ulkopuolinen kouluttaja ja itse toimin koulutusillassa koulutukseen osallistujan roolissa. Koulutusilta alkoi osallistujien esittelyllä, jonka päätteeksi kouluttaja kertoi omia esimerkkejään vapaaehtoisena toimimisestaan. Hänen tärkeimpänä havaintonaan oli tehtävien rajaamisen tärkeys sekä säännöllisen ”loman” pitäminen vapaaehtoistehtävistä. Osallistujat totesivat kuitenkin, että kun vapaaehtoistehtäviä on vähän niin varsinaista ”lomaa” ei välttämättä tarvita. Kouluttaja kuitenkin korosti, että kaikesta vapaaehtoistoiminnasta pitää saada olla välillä täysin vapaa. Myös Meilahden seurakunta korostaa vapaaehtoistoiminnan ja palkkatyön välistä eroa, jota kuvaan alaluvussa 3.1. Vaikka on tärkeää erottaa vapaaehtoisena toimiminen ja palkkatyö, on tauon pitäminen yhtä tärkeää kummassakin. Tämä koskee etenkin säännöllisiä, esimerkiksi lähimmäispalvelun kotikäyntitehtäviä, joissa vapaaehtoiset käyvät intensiivisesti, viikoittain lähimmäisensä luona. He ovat lomansa ansainneet. On tärkeää, että seurakunta on tässä aloitteellinen ja huolehtii, että tauko mahdollistuu.

Toinen kouluttajan havainto koski auttamisen halua ja sen johtamista väsymiseen. Hän kertoi omista kokemuksistaan auttajana ja siitä kuinka se vei mukanaan ja johti väsymykseen. Auttamisen halu oli niin kova, että sitä oli uutena vapaaehtoisena vaikea hallita. Osallistujilla ei ollut vastaavia kokemuksia, mutta näkökulma oli tärkeä, koska mukana oli paljon vasta ensimmäisissä tehtävissään aloittelevia vapaaehtoisia. Pidin hyvänä, että uudet vapaaehtoiset voivat keskustella ja saada esimerkkejä jo vapaaehtoisuuden alkuvaiheessa tehtävien rajaukseen ja väsymiseen liittyvistä asioista. Tämä voi auttaa heitä tulevaisuudessa välttämään samat sudenkuopat, joihin kouluttaja oli itse astunut.

Seuraavaksi siirryimme keskustelemaan siitä, mitä vapaaehtoistoiminta on antanut. Jokainen sai kertoa itselleen tärkeän asian, jonka on kokenut tai oivaltautunut tapahtuvan vapaaehtoisena toimimisen johdosta. Osallistujilla oli kokemuksia muun muassa omien voimavarojen tunnistamisen kehittymisestä, itsenäis-

ten päätösten tärkeydestä, uskalluksesta olla erilainen ja hakeutua uusiin vuorovaikutustilanteisiin sekä siitä, että vapaaehtoisena toimiminen oli antanut pelivälineitä omien läheisten kanssa toimimiseen. Osallistujien oivallukset liittyivät esimerkiksi avun pyytämisen itselle, anteeksi antamisen merkitykseen, uskallukseen sanoa omia mielipiteitään, tavallisten keskusteluiden tärkeyteen ja siihen, että vapaaehtoistoiminnassa molemminpuolinen luottamus on tärkein elementti. Osallistuvana havainnoijana ajattelin kierroksen jälkeen, että osallistujien hyvinvointi on varmasti lisääntynyt vapaaehtoistoiminnassa koettujen kokemusten ja oivallusten ansiosta.

Seuraavaksi jakaannuimme kahteen ryhmään. Siinä ryhmässä, johon osallistuin, keskusteltiin vapaaehtoistehtävien sisällöistä. Erityisesti mieleeni jäi, kun yksi osallistujista kertoi tilanteesta, jossa kahvi oli muuttunut vuorovaikutukseksi. Hän oli käynyt auttamassa seurakuntalaista tämän kotona ja tehtävä oli edennyt normaalisti vähäisellä keskustelulla. Tehtävän ollessa loppuillaan seurakuntalainen oli tarjonnut hänelle kahvia. Keskustelua kahvikupin äärellä olikin sitten jatkunut toista tuntia. Tämänkaltaisten vapaaehtoistehtävien liitännäisvaikutusten huomaaminen ei ole helppoa. Kieltäytymällä kahvista sekä vapaaehtoinen että seurakuntalainen olisivat jääneet paitsi mukavasta vuorovaikutustilanteesta.

Koulutuksen loppupuolella kävimme kierroksen, jossa jokainen sai vuorollaan kertoa mikä on se punainen lanka, joka on saanut lähtemään mukaan vapaaehtoistoimintaan ja mikä saa pysymään mukana toiminnassa. Vastauksina oli muun muassa, että vapaaehtoistehtävistä saa hyvän mielen, vapaaehtoistoiminta on yksi väylä kohdata ihmisiä ja päästä vuorovaikutustilanteisiin sekä autettavilta ihmisiltä saatu positiivinen palaute, joka on antanut energiaa jatkaa toiminnassa mukana.

Koulutusillan palautteissa todettiin, että illan anti oli ollut hyödyllinen ja illasta tuli iloinen mieli. Yksi osallistujista piti tärkeänä sitä, että oli saanut mahdollisuuden toimia vapaaehtoisena ja toivoi, että saisi jatkaa edelleen sen hyvän jakamista,

jota on itse kokenut toiminnasta saavansa. Yksi uusista vapaaehtoisista totesi, että joku vapaaehtoistoiminnan siemen jäi kasvamaan.

Varsinaista analyysia en koulutuksen havainnoista tehnyt. Selvää kuitenkin on, että kaikki osallistujat viihtyivät koulutuksessa ja se oli heille tarpeellinen. Pienen johtopäätöksen kuitenkin tein. Tämän koulutuksen havainnoinnin perusteella on mielestäni selvää, että Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan kannattaa jatkossakin käyttää, ainakin osaksi, ulkopuolisia kouluttajia. Meilahden seurakunnan ulkopuolelta tulevan kouluttajan näkökulma tuo koulutukseen jotain sellaista, mitä seurakunnan oma työntekijä ei voi antaa. Johtopäätös ja yhteenvetoluvussa 7 palaan vielä havainnointiaineistoon luodessani kokonaiskuvaa koko tutkimuksen johtopäätöksistä ja käsitteistä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tässä luvussa esitän tutkimuksen johtopäätökset. Luon tutkimuksesta kokonaiskuvan, jossa kuvaan koko aineistosta tekemiäni johtopäätösten ja käyttämiäni käsitteiden välisiä yhteyksiä. Yhdistelen yksilö- ja ryhmähaastatteluiden tulosten tulkintoja ja johtopäätöksiä vertaamalla niitä tutkimuksessa käyttämiini käsitteisiin ja ehdotan tapoja, joilla keskeisimpiä tuloksia voi soveltaa Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa, etenkin diakonisen näkökulman huomioiden. Lopuksi tiivistän keskeisimmät johtopäätökset tekstilaatikkoon.

Tämän opinnäytetyön tekemisen aikana minulle on kirkastunut ajatus, että diakonia-asiakkaan auttamiseksi on sosiaalisen, taloudellisen, henkisen ja hengellisen auttamisen rinnalle otettava johdonmukaisesti myös vapaaehtoistehtävien tarjoaminen. Olen nimennyt tämän auttamismuodon diakoniseksi vapaaehtoistoiminnaksi. Määrittelen diakonisen vapaaehtoistoiminnan diakoniseksi auttamistyöksi, jossa diakonia-asiakas kutsutaan tekemään hänen voimavaroihinsa sopivia vapaaehtoistehtäviä. Näin diakonia-asiakas kutsutaan seurakuntayhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi ja samalla hän voi saada osallisuuden kokemuksia ja uutta sisältöä elämäänsä. Mahdollisuus siirtyä avun vastaanottajan roolista myös avun tarjoajaksi ja ennen kaikkea seurakuntayhteisön valmius tunnistaa ja tunnustaa tämä muutos diakonia-asiakkaassa tekevät hänestä seurakuntayhteisön täysivaltaisen jäsenen.

Ryhmän merkitys osallisuuden kokemisessa nousee yhdeksi tutkimuksen tärkeimmäksi tulokseksi. Ryhmän merkitys osallisuuden kokemisessa on tärkeämpää kuin vastuun saaminen. Osallisuutta kokeakseen ihminen tarvitsee kokemuksen omista vaikuttamismahdollisuuksistaan, mutta tämä ei voi toteutua ilman kokemusta ryhmään kuulumisesta. Meilahden seurakunnassa tarjotaan itsenäisiäkin vapaaehtoistehtäviä, joissa vapaaehtoisryhmän kokoontumisia on harvoin ja niihin osallistuminen ei ole pakollista. Vapaaehtoinen osallistuminen ryhmien kokoontumisiin on kuitenkin tärkeää vapaaehtoistoiminnan luonteen kannalta. Ryhmä ja sen sisäinen vuorovaikutus rakentuu aina ihmisistä, jotka ryhmän toimintaan osallistuvat. Meilahden seurakunta ei voi antaa valmista mal-

lia ryhmän ja sen vuorovaikutuksen rakentumisesta. Jatkossa Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tulisi kuitenkin varmistaa, että kaikilla vapaaehtoisilla on riittävästi tilanteita, joissa he voivat halutessaan osallistua vapaaehtoisryhmän tehtävien suunnitteluun ja yhteisiin keskusteluihin.

Johtopäätökseni on, että ryhmään kuulumisen kokemus yhdistettynä vastuun saamiseen vapaaehtoistehtävässä lisäävät yhdessä merkittävästi osallisuuden edellytyksiä. Tämä sopii hyvin yhteen Nivalan (2008, 168–169) tutkimuksen kanssa, jossa osallisuuden kokemisen tärkeimmäksi edellytykseksi mainitaan kokemus yhteisöön kuulumisesta ja oikeus osuuteen yhteisön hyvästä. Tutkimukseni tulosten perusteella näyttää siltä, että osallisuuden edellytyksistä sekä ryhmään kuulumisen että vastuun saaminen ovat keskeisiä. Edellytysten toteutumiseksi on kuitenkin tärkeää, että ihminen tuntee ensisijaisesti kuuluvansa ryhmään, jossa sitten saa vastuuta ja mahdollisuuden vaikuttaa.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan diakonia-asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen vapaaehtoistehtäviä tarjottaessa nousee osallisuuden mahdollistumisen kannalta todella merkittäväksi asiaksi. Voimavarojen väärin arviointi ja sen seurauksena tarjotut vääränlaiset tehtävät voivat olla esteenä osallisuuden mahdollistumiselle. Diakoniatyöntekijä voi arvioida diakonia-asiakkaan voimavarat liian vähäisiksi, jolloin diakonia-asiakkaalle ehdotetaan vapaaehtoistehtäviä, joissa ei ole vastuuta tai joita on harvoin tarjolla. Diakoniatyöntekijän arvioidessa diakonia-asiakkaan voimavarat liian hyväksi ja tarjotessa liian vaativia ja liian usein toistuvia vapaaehtoistehtäviä, diakonia-asiakas väsyä helposti. Molemmissa tapauksissa diakonia-asiakas saattaa jäädä kokonaan pois toiminnasta. Tästä riskistä huolimatta on perusteltua tarjota diakonia-asiakkaalle voimavarat huomioon ottavia vapaaehtoistehtäviä. Pienillä tehtävillä voi olla positiivinen vaikutus vähäiset voimavarat omaavan diakonia-asiakkaan elämänlaatuun.

Vapaaehtoistehtävät voivat parhaimmillaan laajentaa voimavaroja ja samalla parantaa elämän mielekkyyttä. Raunion (2010, 47) esittämään kysymykseen, voiko vapaaehtoistoiminta laajentaa voimavaroja, voi tutkimukseni tulosten pe-

rusteella vastata myöntävästi. Diakonia-asiakkaan voimavarojen riittävyyden arviointi on tärkeää Meilahden seurakunnan diakoniatyössä tulevaisuudessa. Diakoniatyöntekijöiden tulisi sopivaa auttamismuotoa miettiessään ottaa huomioon diakonia-asiakkaiden voimavarojen vaikutus vapaaehtoistehtävien vastaanottamiseen. Diakonia-asiakkaiden voimavaroja arvioidaan Meilahden seurakunnassa jo nyt laajasti, mutta voimavarojen arviointi vapaaehtoistehtävien suhteen on vielä aluillaan. Voimavarojen arvioinnin tapahtuessa kiireettömästi ja yhdessä diakonia-asiakkaan kanssa on todennäköistä, että diakonia-asiakkaalle löydetään sopiva vapaaehtoistehtävä, johon hänen voimavaransa riittävät.

Jokela (2011, 94–100) kuvaa väitöskirjassaan Diakoniatyön paikka ihmisen arjessa kattavasti diakonia-asiakkaan kanssa tapahtuvaa asiakasprosessia. Jokelan kuvauksen perusteella voidaan todeta, että diakonia-asiakkaiden kokonaisvaltainen kohtaaminen ja voimavarojen selvittäminen tehdään kiireettömästi ja rauhassa, ja arviointiin käytetään aikaa useampi tapaaminen. Asiakasprosessissa ja elämäntilanteen kokonaiskuvan luomisessa on diakonia-asiakkaalla itsellään keskeinen rooli. Jokelan (2011, 94–100) asiakasprosessikuvauksesta ei kuitenkaan löydy diakonista auttamismuotoa, jossa diakonia-asiakkaille tarjotaisiin vapaaehtoistoiminnan tehtäviä.

Johtopäätöksissään ja väitöstutkimuksensa lektiossa Jokela (2011, 187–188; 2012, 154–155) nostaa kuitenkin vahvasti esille diakoniseen apuun liittyvän vaihtosuhteen, josta väistämättä tulee mieleen lahjan käsite. Diakoniatyö ja sen avustukset voidaan nähdä pyyteettöminä lahjoina. Diakonia-apu sinällään on haavoittava lahja, koska sosiologisesti ajatellen pyyteetön lahja on haavoittava. Tässä tarvitaankin vastavuoroisuutta, jona voisi toimia esimerkiksi vastuunpaikkojen löytyminen seurakunnasta. (Ulla Siirto 2013, henkilökohtainen tiedonanto 20.3.2013.) Diakonia-asiakkaat voivat antaa oman panoksensa vaihtosuhteeseen esimerkiksi sytyttämällä nuotion yhteisellä diakoniaretkellä tai tarjota kahvit diakoniatyöntekijälle, joka tulee kotikäynnille (Jokela 2011, 189).

Jokelan (2012, 154) mukaan kulttuurissamme lahjan hinta yritetään tehdä näkymättömäksi. Diakonian taloudellisessa avussa tämä hinta on kuitenkin räike-

ästi esillä. Diakonia-asiakkaan, joka saa osto-osoituksen diakoniatoimistosta, on vaikea liittyä mihinkään yhteyteen ja hän jää yksinäiseksi. Kun diakoniatoimistosta haetaan apua, jota on mahdollista saada, diakoniatyöntekijän rooli kaventuu antajaksi. Jokelan (2012, 154) mukaan on tärkeää pohtia miten auttamista-pahtumassa annettu lahja sopii Maussin (1999) kuvaamaan lahja-käsitteeseen.

Jokela (2012, 154) kysyy diakonisen vapaaehtoistoiminnan kannalta kaksi tärkeää kysymystä. Olisiko diakoniatyössä mahdollisuus voimaannuttavaan lahjaan, joka voisi palautua voimaantuneena muualle, ikään kuin hyvä lähtisi kiertämään? Onko mahdollista antaa sellaista lahjaa, joka ei olisi lahjan saajalta pois? Maussin (1999) mukaan kiitollisuus ja kuuliaisuus ovat velanmaksua saadusta lahjasta. Kirkko onkin historiallisesti hinnoitellut lahjansa kuuliaisuudella. Jokela kysyy voisiko avustusproseduuriin sopeutuminen olla nykypäivän kuuliaisuuden mitta? Tällainen käytäntö jatkaisi samaa eriarvoista kohtelua, jota diakonia-asiakkaat saavat muualla yhteiskunnassa. Sen sijaan Jokelan peräänkuuluttama voimaannuttava lahja voisi olla tapa, jolla ihminen kutsutaan takaisin yhteisöön. Tällöin lahjan funktio ei olisikaan kiitollisuus tai vastalahja, vaan ihmisen kutsuminen takaisin yhteyteen muiden ihmisten pariin, esimerkiksi yhteisiin ruokailuihin. Lahjan ylitsekävyys voi toimia positiivisesti murskaavana kokemuksena, joka vetää lahjan saajan takaisin yhteisöön. (Jokela 2012, 154.)

Mielestäni diakonisen vapaaehtoistoiminnan kannalta on tärkeää määrittää järjestys, miten vastavuoroisuuden mahdollisuuksia tarjotaan ja miten kutsuminen vapaaehtoistehtäviin tulisi tehdä. Jokelan esittämä tapa, jossa ensisijaisesti tarjotaan yhteisöön liittymisen mahdollisuuksia, on toimiva. On kuitenkin selvää, että osa diakonia-asiakkaista ei kykene vastavuoroisuuteen. Siksi on tärkeää ymmärtää, ettei vastavuoroisuus saa olla diakoniatyölle itseisarvo, jotta lahjan pyyteettömyys voidaan säilyttää. Diakonia-asiakkaalla halua vastavuoroisuuteen voi kuitenkin olla ja se voi olla asiakkaalle tärkeää. Vastavuoroisuus voi toteutua, vaikka edellä mainittuna haluna tarjota kahvit kotikäynnillä tai pienten tehtävien tekemisenä omassa yhteisössä. Diakoniatyössä on kunkin asiakkaan kohdalla tärkeää pystyä näkemään, minkälainen vastavuoroisuus on hänen voimavarojensa kannalta mahdollista. Vastavuoroisuus voi olla asiakkaalle tär-

keää voimaantumisen ja osallisuuden toteutumiseksi. Tällöin vastavuoroisuus, esimerkiksi vapaaehtoistehtävien tekeminen, toimii asiakkaan auttamisen välineenä ja on perusteltua.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan myös Juho Saaren (Helsingin diakonissalaitos i.a) esittämään kysymykseen, voisiko pienikin tehtävä vapaaehtoistoiminnassa vähentää toimeettomuutta ja näin tuottaa osallisuuden kokemuksia ja ehkäistä syrjäytymistä, voi vastata myöntävästi. Vapaaehtoistehtäviä tarjottaessa on tärkeää huomioida, että pienikin tehtävä sisältäisi ryhmään kuulumisen ja yhteisöön liittymisen mahdollisuudet. Kuten edellä on mainittu, ryhmään kuulumisen ja mielekäs tehtävä mahdollistavat tulosten mukaan parhaiten osallisuuden kokemuksia.

Meilahden seurakunnassa vähitellen aloitettu diakoninen vapaaehtoistoiminta, joka tarjoaa johdonmukaisesti diakonia-asiakkaille vapaaehtoistehtävien tekemistä muiden auttamismuotojen rinnalla, ei ole vielä kovinkaan yleistä Suomen kirkon diakoniatyössä. Tähän johtopäätökseen on helppo tulla myös kirjallisuuden ja tutkimusten valossa. Diakonisen vapaaehtoistoiminnan käsite on vielä niin uusi, ettei sitä tutkimuskirjallisuudesta juurikaan löydy. Siksi päädyin käyttämään asiantuntijahaastatteluja alaluvussa 4.5 kuvatun diakonisen vapaaehtoistoiminnan käsitteen muodostamiseksi. Asiantuntijahaastatteluiden perusteella on selvää, että tarkoittamani diakonista vapaaehtoistoimintaa tehdään muissakin seurakunnissa, tosin osaksi eri nimellä kuin Meilahden seurakunnassa. Esimerkiksi Puuskan (2012, 122) kuvaama vertaistukitoiminta, jossa vertaisvapaaehtoinen toimii ryhmänvetäjänä tai työparina työntekijälle, on käytännössä katsoen samaa toimintaa kuin tarkoittamani diakoninen vapaaehtoistoiminta. Kysyessäni eri yhteyksissä tapaamiltani diakoniatyöntekijöiltä diakonia-asiakkaiden osallistumisesta vapaaehtoistehtäviin, minulle usein vastattiin, että diakonia-asiakkaita osallistuu vapaaehtoistehtäviin, mutta heitä ei johdonmukaisesti, osana rakennetta, kutsuta mukaan niihin. (Huopalahden rovastikunta 2013.) Myös Riihimäen seurakunnassa on jo 2000-luvun alussa ollut diakoniatyössä vapaaehtoisia, jotka ovat olleet myös diakonia-asiakkaita (Sorri 2005, 134).

Diakonista vapaaehtoistoimintaa kehittäneenä uskon, että diakonia-asiakkaissa on paljon heitä, jotka tarvitsisivat auttamismuotoa, jossa tarjotaan osallistumisen ja itsensä tarpeelliseksi kokemisen mahdollisuuksia. Sosiaalisen, taloudellisen, henkisen ja hengellisen auttamisen rinnalla asiakkaan osallisuuden ja voimaantumisen vahvasti huomioiva diakoninen vapaaehtoistoiminta täydentää merkittävästi diakoniatyöntekijöiden mahdollisuuksia diakonia-asiakkaiden kokonaisvaltaiseen auttamiseen.

Kirkon tulevaisuusselonteossa kannustetaan seurakuntia ottamaan kaikki ryhmät huomioon vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa ja tehtäviä mietittäessä. Tulevaisuusselonteossa todetaan, että mikään ryhmä ei ole vain avun kohde, vaan vertaisuuden asenne tekee myös heikoimmassa asemassa olevista toimijoita. (Suomen evankelisluterilainen kirkko 2010, 56.) Uskon, että tulevaisuusselonteossa olleen avauksen ja seurakunnissa tehtävän käytännön työn yhdistelmä johtaa siihen, että saamme tulevaisuudessa nähdä yhä enemmän koko kirkon tasolla kaikki ryhmät huomioon ottavaa vapaaehtoistoimintaa.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella Meilahden seurakunnan tulisi jatkaa diakonisen vapaaehtoistoiminnan kehittämistä ja luoda toimivia käytäntöjä, jotka voisivat olla hyödyksi kaikille Suomen kirkon diakoniatyötä tekeville, ja etenkin diakonia-asiakkaille. Diakonia-asiakkaiden käyttäminen kokemusasiantuntijoina ei ole kovin yleistä seurakunnissa. Tämän tutkimuksen kokonaisuuden perusteella voi todeta, että diakonia-asiakkaiden käyttäminen kokemusasiantuntijoina tutkimustani vastaavassa kehittämistyössä olisi kuitenkin perusteltua. Sosiaalityössä kokemusasiantuntijuudesta on saatu paljon hyviä kokemuksia, joita on kuvattu lyhyesti alaluvussa 4.4. Vaikuttavimpiin esimerkkeihin kokemusasiantuntijuuden käyttämisestä kuuluu yhteistutkimis-menettelyn käyttö lastensuojelu- ja aikuissosiaalityön asiakkaiden kanssa. (Palsanen 2013, 3.)

Diakonia-asiakkaiden kutsuminen mukaan vapaaehtoistoimintaan vaatii koko vapaaehtoistoiminnan valmiuksien tarkastelua. Ei riitä, että seurakunnan diakoniatyöntekijöillä on halu kutsua diakonia-asiakkaita mukaan vapaaehtoistoimintaan. Kysymys on huomattavasti laajemmasta asiasta. Vapaaehtoistehtä-

vään kutsumisen ajankohta sekä mihin tehtäviin diakonia-asiakas kutsutaan pitää suhteuttaa diakonia-asiakkaan voimavaroihin. Lähtökohtaisesti osallisuuden toteutumiseksi diakonia-asiakkailla pitää kuitenkin olla samat mahdollisuudet vapaaehtoistehtävien tarjonnan suhteen kuin muillakin vapaaehtoisiksi haluvilla. Tämä tarkoittaa vapaaehtoisryhmien osalta sitä, että uusien vapaaehtoisten perehdyttämiseen, tukemiseen ja tehtävien kuvauksiin tulee kiinnittää huomiota. Eri vapaaehtoisryhmien tulisi miettiä kuinka helppoa tai vaikeaa uudella vapaaehtoisella on liittyä mukaan ryhmän toimintaan. On tärkeää havainnoida asiaa laajasti, ei vain omista kokemuksista käsin. On selvää, että vapaaehtoisryhmissä jo toimivat kokevat oman toimintansa eri tavoin kuin uusi vapaaehtoinen, joka harkitsee toimintaan lähtemistä. Vapaaehtoisryhmä voi arvioida, että oman ryhmän toimintaan liittymisessä on matala kynnyks. Uusi vapaaehtoinen voi kokea, että saman ryhmän toimintaan liittymisessä on korkea kynnyks, jota on vaikea ylittää.

Kaikkien Meilahden seurakunnan vapaaehtoisryhmien, niin työntekijä- kuin maallikkovetoistenkin, tulisi kiinnittää erityistä huomiota uusien vapaaehtoisten mukaan ottamiseen. Rochester ym. (2010, 131–132) toteavat, että tärkein vapaaehtoisuuden kimmoke ja motivaatio vapaaehtoiseksi ryhtymisessä on henkilökohtainen kontakti ja ”se, että minua pyydettiin mukaan”. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat henkilökohtaisen kutsumisen tärkeyttä. Henkilökohtaisesta kutsusta huolimatta on selvää, että osalla diakonia-asiakkaista on korkea kynnyks lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Asian korjaamiseksi voitaisiin ottaa käyttöön järeitä viestinnällisiä toimia. Diakoniatyön tulisi viestiä tekemästään työstä ja vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista aiempaa rohkeammin. Välineinä Meilahden seurakunta voisi käyttää hyviä suhteitaan paikallislehtiin, Facebookia, aloitteellista toimintatapaa keskusteluissa diakonia-asiakkaiden kanssa sekä diakonisen asenteen levittämistä koko organisaation tasolle.

Osallisuuden kokemiseen liittyy vahvasti vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa. Uusien ihmissuhteiden syntyminen ja vuorovaikutustilanteisiin mukaan pääseminen tukevat hyvin osallisuutta. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa tilanteita, joissa vapaaehtoinen saa käyttää omaa osaamistaan ja kokea itsensä tarpeelliseksi.

Vuorovaikutustilanteissa syntyvä vastavuoroisuus auttaa jäsentämään oman elämän kysymyksiä ja paikkaa yhteiskunnassa sekä johtaa osallisuuden kokemisen lisääntymiseen. Vapaaehtoistehtävissä ja vuorovaikutustilanteissa seurakuntalaisilta, toisilta vapaaehtoisilta ja työntekijöiltä saatu palaute on tärkeää tehtävien onnistumisen arvioinnissa sekä luottamuksen rakentumisessa eri ihmisten ja ryhmien välille.

Avoin positiivinen ilmapiiri antaa tilaa myös epäonnistumisille ja kasvattaa itse-tuntoa. Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tapa toimia on hyvin vuorovaikutuspainotteinen. Tämän tutkimuksen tulosten valossa voi perustellusti todeta, että toimintatapaa kannattaa jatkaa. Käytännössä tämä tarkoittaa vuorovaikutuspainotteisten vapaaehtoistoiminnan koulutusten, vapaaehtoisen vartti-ohjauskeskusteluiden ja vapaaehtoisryhmien säännöllisten suunnittelukokoon-tumisten jatkamista. Suunnittelukokouksien asteittaista lisäämistä tarvitaan nii-den ryhmien osalta, joissa niitä ei vielä ole. Vuorovaikutuspainotteisten koulu-tusten laadun varmistamiseksi koulutuksia pitävien työntekijöiden kouluttautu-mismahdollisuuksia on tärkeää pitää esillä. Ulkopuolisten kouluttajien käyttämi-nen aika ajoin on myös tulevaisuudessa perusteltua tuoreen näkökulman saa-miseksi Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaan.

Vapaaehtoistoiminnalla on diakonia-asiakkaalle yhtä yksittäistä tehtävää laa-jempi merkitys. Diakonia-asiakas voi vapaaehtoistehtävää tehdessään kokea, että voi vaikuttaa yhtä tehtävää laajemmin koko yhteisöön. Vapaaehtoisryhmän jäsenenä, joka mahdollistaa sosiaalisia tilanteita laajalle joukolle seurakuntalai-sia, diakonia-asiakas voi nähdä, että hänen toiminnallaan on ihmisten hyvin-vointia lisäävä vaikutus. Tämä on merkittävää osallisuuden kokemisen kannalta. Kokemus yhteiskunnan kokonaisvaltaisesta jäsenyydestä kasvattaa osallisuus-ten edellytyksiä. Nivalan (2008, 249) mukaan kansalaisten valmiudet hyödyn-tää yhteiskunnan tarjoamia osallisuuden edellytyksiä eivät aina toteudu. Tämä johtuu siitä, että kokeakseen osallisuutta, ihmisen tarvitsee aina myös osallistua hänelle tarjottuihin mahdollisuuksiin. Osallistumattomuus voi johtaa syrjäytymi-seen. Rochester ym. (2010, 165–166) puolestaan toteavat, että vapaaehtoisuu-della voidaan puuttua sosiaalisen syrjäytymisen kysymyksiin. Näyttää siltä, että

Meilahden seurakunta voi ehkäistä ihmisten syrjäytymistä tarjotessaan diakonia-asiakkaille helposti liiittyviä osallistumisen mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnassa. Oman käsitykseni mukaan osallistuminen ja toiminnassa mukana pysyminen tapahtuu varmimmin silloin, kun diakonia-asiakas voi kokea olevansa osa laajempaa yhteisöä ja nähdä, että hänen tekemällään toiminnalla on positiivisia vaikutuksia muiden ihmisten hyvinvointiin.

Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat Clarkin (2011,1) raportissa vahvasti esiin tulleen vapaaehtoistoiminnan ja osallisuuden yhteyden. Hyvin organisoidulla, vuorovaikutuspainotteisella vapaaehtoistoiminnalla voidaan ehkäistä syrjäytymistä ja lisätä osallisuutta. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää löytyykö Meilahden seurakunnasta vapaaehtoistehtäviä, joissa diakonia-asiakas voi kokea osallisuutta. Tulosten perusteella tällaisia tehtäviä löytyi runsaasti. Nämä tehtävät ovat sekä itsenäisiä että ryhmän kanssa tehtäviä. Osallisuuden toteutumiseksi tärkein asia on se, että kaikki vapaaehtoiset saisivat ryhmien yhteisten kokoontumisten kautta ryhmään kuulumisen tunteen.

Osallisuuden kokemisen esteitä sekä tekijöitä, jotka tukevat osallisuuden kokemuksia löytyi myös paljon. Tutkimuksen tulosten perusteella ei löytynyt sellaisia osallisuuden mahdollistumisen esteitä, joita ei pystyttäisi ratkaisemaan. Löytyneet esteet liittyivät vuorovaikutustilanteissa toimimiseen ja niihin voidaan saada muutos aikaan hyvällä perehdytyksellä ja vuorovaikutuspainotteisilla kouluksilla.

Tärkeimmäksi johtopäätökseksi muodostui käsitys diakonisen vapaaehtoistoiminnan kehittämisen mahdollisuuksista. Nämä mahdollisuudet kiteytyvät siihen, että tutkimuksen tulosten perusteella diakonia-asiakkaalle kannattaa yhtenä auttamismuotona tarjota vapaaehtoistehtäviä. Mahdollisuuksien käyttöönottamiseen ja hyödyntämiseen tarvitaan kaikkien työntekijöiden ja vapaaehtoisryhmien yhteinen tahtotila. Tämän tahtotilan saavuttaminen on täysin kiinni Meilahden seurakunnasta ja sen vapaaehtoistoimintaa organisoivista työntekijöistä ja maallikoista. Yhteisen tahtotilan löytymisen ja diakonisen vapaaehtoistoiminnan malliin perehtymisen jälkeen Meilahden seurakunta voi laajasti tarjota diakonia-

asiakkailleen mielekkäitä kaikkien vapaaehtoisryhmien vapaaehtoistehtäviä, jotka mahdollistavat osallisuuden kokemuksia ja yhteisön täysvaltaisen jäsenyyden. Diakonia-asiakas voi voimavarojen salliessa ja halutessaan siirtyä autettavasta toimijaksi. Näin Meilahden seurakunta voi vahvasti liittyä Suomen kirkon ”Meidän kirkko, osallisuuden yhteisö”-strategiaan (2007, 42), jossa kehoitetaan seurakuntia järjestämään toimintansa niin, että se tarjoaa uusia vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia ja vahvistaa osallisuutta.

Viimeiseen tiivistyslaatikkoon olen koonnut tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset. Niiden avulla Meilahden seurakunnan koko organisaation on vapaaehtoistoimintaa kehittäessään mahdollisuus suunnata katseensa kohti tulevaa. Keskeisten johtopäätösten avulla Meilahden seurakunta voi halutessaan tarttua oikeisiin asioihin oikeaan aikaan. Tämä voi tapahtua kohdentamalla toiminnan suunnittelu ja vapaaehtoisryhmien kehittäminen diakonisen vapaaehtoistoiminnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.

Johtopäätösten tiivistys:

- Ryhmään kuulumisen kokemus yhdistettynä vastuun saamiseen vapaaehtoistehtävässä lisäävät yhdessä merkittävästi osallisuuden edellytyksiä.
- Vapaaehtoistehtävien tarjoaminen diakonia-asiakkaalle laajentaa diakoniatyössä käytettävien auttamismuotojen valikoimaa.
- Diakonia-asiakkaan voimavarojen ja elämäntilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen vapaaehtoistehtäviä tarjottaessa on ensiarvoisen tärkeää.
- Diakonia-asiakkaiden vapaaehtoistoimintaan mukaan kutsumisessa on otettava huomioon seuraavat tekijät:
  - Diakoniatyöntekijöiden halu kutsua diakonia-asiakkaita mukaan vapaaehtoistoimintaan ei yksinään riitä.
  - Kysymys on yhden työntekijän halua huomattavasti laajemmasta asiasta.
  - Tarvitaan kaikkien työntekijöiden ja vapaaehtoisryhmien yhteinen tahtotila.
  - Diakonia-asiakkaan kutsuminen vapaaehtoistehtäviin vaatii koko vapaaehtoistoiminnan valmiuksien tarkastelua.

8 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tekeminen on ollut itselleni mielenkiintoista, hyödyllistä ja haasteellista. Mielenkiintoiseksi ja hyödylliseksi sen on tehnyt uusien asioiden oppiminen. Tutkimusprosessin punainen lanka on ollut oman työni ja samalla työyhteisöni toiminnan kehittäminen. Prosessin vaikeimpinakin hetkinä, käsitteiden, teorioiden ja analyysimetodien viidakossa, minua auttoi ymmärrys siitä, että pystyin suuntamaan ajatukseni lopputulokseen. Oivallus siitä, että tutkimuksesta syntyvät tulokset konkretisoituvat Meilahden seurakunnan diakonia-asiakkaiden osallisuuden mahdollistumisena ja koko vapaaehtoistoiminnan kentän kehittämisenä, oli itselleni merkittävä. Haasteellisen tutkimusprosessista teki aineistokeruumenetelmän valinta. Vaikka tiedostin haasteet, jotka haastattelu ja sen seurauksena tulevat litterointi ja aineiston analysointi aiheuttivat, yllätyin kuitenkin niiden haasteellisuudesta. Etenkin litterointi vei aikaa huomattavasti enemmän kuin olin ennalta ajatellut. Haasteista huolimatta uskon, että haastattelu oli oikea valinta aineistonkeruumenetelmäksi ja litteroinnin aikana alkanut analyysiprosessi auttoi minua saamaan aikaan tutkimuksen, johon itse voin olla tyytyväinen.

Tämän tutkimuksen lähestyessä valmistumista, aloitimme keskustelut Meilahden seurakunnan diakoniatyöntekijöiden kesken diakonisen vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi. Huomasimme, että olemme haastavan, mutta samalla mielekkään asian äärellä. Toimenpiteet, jotka Meilahden seurakunta tarvitsee diakonia-asiakkaiden onnistuneeseen kutsumiseen vapaaehtoistehtäviin, alkavat olla nyt selvillä. On selvää, että diakonisen vapaaehtoistoiminnan kehittäminen on hidasta. Tämä hitaus on kuitenkin myös hyvä asia. Meilahden seurakunnassa vapaaehtoistoiminnan kehittämistyötä tehdään, projektityöntekijää lukuun ottamatta, oman viranhoidon ohella. Hitaus, niin vapaaehtoistoiminnan kuin diakonisen vapaaehtoistoiminnan kehittämistyössä, varmistaa riittävän ja perusteellisen sisäänajon niin työntekijöiden kuin vapaaehtoisryhmienkin osalta. Tutkimuksen tulosten hyödyntäminen uuden seurakuntakeskuksen vapaaehtoistehtävien määrittelyssä on myös aloitettu. Tutkimuksen tulokset vahvistavat sen, että olohuone-tyyppisen toiminnan kautta voidaan luoda tehtäviä, jotka

mahdollistavat osallisuuden kokemuksia. Tutkimuksen tulosten perusteella tehtävät, joissa vapaaehtoiset yhdessä suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa, ovat hyvä lähtökohta seurakuntakeskuksen vapaaehtoisten tehtäväkuvien ja koko toiminnan suunnittelussa.

Tämä tutkimus ja sen rinnalla Meilahden seurakunnassa käynnissä ollut diakonisen vapaaehtoistoiminnan kehittämisprojekti, ovat täydentäneet toisiaan hyvin. Tutkimus ja projekti ovat herättäneet laajaa kiinnostusta. Olen saanut yhteydenottoja seurakunnista eri puolilta Suomea. Olen antanut haastattelun projektin etenemisestä ja tutkimuksessani aiheena olleesta diakonia-asiakkaiden osallistamisesta kahteen eri kirkolliseen lehteen, Sana-lehteen (Lappalainen 2012, 7) ja Kotimaan Suola-lehteen. (Koskelainen 2013, 54.) Molemmissa haastatteluissa kuvasin, että vapaaehtoistehtävien kautta voidaan kutsua diakonia-asiakkaita seurakuntayhteisön täysivaltaisiksi jäseniksi.

Uskon, että tutkimuksella riittää kysyntää sen valmistumisen jälkeen. Meilahden seurakunnan periaatteisiin kuuluu jakaa hyviä käytäntöjä eteenpäin kaikkien käytettäviksi. Tämä tutkimus ei tee tähän poikkeusta. Olen valmis kertomaan tutkimuksesta ja sen tuloksista kaikille halukkaille. Oman yhteisön mahdollisuus perehtyä tutkimukseen on varmistettu siten, että raportoin tutkimuksen tärkeimmät tulokset ja johtopäätökset Meilahden seurakunnan johtoryhmälle, työyhteisölle ja seurakuntaneuvostolle syksyn 2013 aikana. Yhteistä tahtotilaa diakonisen vapaaehtoistoiminnan eteenpäin kehittämiseksi Meilahden seurakunnassa pohditaan koko organisaation yhteisessä seurakuntaseminaarissa syksyllä 2013. Kaikki työntekijät ja vapaaehtoisryhmien maallikkovetäjät saavat lisäksi tutkimuksen sen valmistuttua sähköpostiinsa.

Tämä tutkimus, niin kuin laadulliset tutkimukset usein, rajautui kohtuullisen pienen joukkoon ihmisiä. Tutkimus ei antanut vastausta siihen, mitä Meilahden seurakunnan kaikki diakonia-asiakkaat ajattelevat diakonisesta vapaaehtoistoiminnasta, koska vain pieni joukko osallistuu tällä hetkellä vapaaehtoistehtävien tekemiseen. Tutkimuksen tulosten luotettavuutta arvioitaessa voidaan kuitenkin todeta, että tutkimuksen tulokset ovat luotettavat, kun otetaan huomioon ennalta

määritetty ja rajattu kohderyhmä. Kohderyhmään kuuluivat kaikki ne diakonia-asiakkaat, jotka olivat mukana vapaaehtoistoiminnassa. Tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista laajentaa kohderyhmää koskemaan esimerkiksi kaikkia Meilahden seurakunnan diakonia-asiakkaita. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että tutkimuksen aineisto on kerätty monin eri tavoin, käyttäen yksilö- ja ryhmähaastattelua sekä osallistuvaa havainnointia.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan eettisyys merkitsee sitä tapaa, jolla opinnäyte-työntekijä ja sen ohjaaja suhtautuvat työhönsä, ongelmiin ja henkilöihin, joihin tutkimus kohdistuu (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11). Oma kaksoisroolini tutkimuksen aikana aiheutti minulle eettistä pohdintaa. Tutkimuksessa olin samaan aikaan Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnan koordinaattori ja tutkija, joka tutkii Meilahden seurakunnan diakonia-asiakkaiden osallisuuden kokemuksia. Asetelma ei ollut eettisesti ongelmaton. On selvää, että asemani vaikutti jollain tavoin tutkimuksen kulkuun. On kuitenkin vaikeaa arvioida minkälaisia konkreettisia vaikutuksia asialla oli. Olen sitä mieltä, että tutkimukseni toteutumisen ja onnistumisen kannalta asemani toi siihen syvällisyyttä, jota ulkopuolinen tutkija ei olisi pystynyt saamaan. Tällä tarkoitan jo tutkimuksen tuloksissa ja johtopäätöksissä näkyvää tutkimuksen ja käytännön työn yhdistelemistä. Työelämää kehitettäessä tutkimuksellisin keinoin on joskus hyväksyttävä tutkijan subjektiivisuus ja niin tässäkin tutkimuksessa tehtiin.

Tutkimuksen pienen kohderyhmän takia eettisyys joutui erityisen tarkasteluni alle. Tutkimusetiikan ja haastateltavien tunnistettavuuden vuoksi oli perusteltua rajata alkuperäisilmaisut pois tulosten esittämisestä. Tutkimuksen luotettavuuden ja tarinanomaisuuden kannalta tämä ei ollut kuitenkaan ongelmattonta. Usein alkuperäisilmaisut tuovat tutkimukseen hyvän lisän ja lukijalle tunteen, että hän saa tietoa ”alkuperäislähteeltä”. Olen kuitenkin vakuuttunut, että tapani esittää tulokset oli oikea. Tutkimuksen kokonaisuuden kannalta uskon, että tutkimuksen luotettavuus kestää kaiken tarkastelun. Haastateltavien tunnistettavuuden todennäköisyys on vähäinen, sillä Meilahden seurakunnassa oli vapaaehtoisia toimijoita vuonna 2011 noin 200 henkilöä.

Tutkimuksen aihe, diakonia-asiakkaiden osallisuuden kokemusten mahdollistuminen vapaaehtoistoiminnan kautta, on vähän tutkittu ja on selvää, että aihepiiristä jäi edelleen paljon tutkimatta. Tästä syystä ehdotan jatkotutkimusaiheiksi kahta tutkimukseni ulkopuolelle rajautunutta teemaa. Ensimmäinen ehdotukseni on selvittää kyselyllä tai haastatteluilla mitä diakonia-asiakas, joka ei osallistu Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaan, ajattelee vapaaehtoistehtävistä, osallisuudesta ja omista vaikuttamismahdollisuuksistaan. Samassa tutkimuksessa voitaisiin kerätä kokemustietoa niiltä diakonia-asiakkailta, jotka ovat kokeilleet vapaaehtoistehtäviä mutta eivät ole niissä jatkaneet. Tutkimukseni ulkopuolelle rajautuneiden diakonia-asiakkaiden kokemukset olisivat tärkeä apu vapaaehtoistoiminnan kehittämistyössä. Niiden avulla Meilahden seurakunnan diakoninen vapaaehtoistoiminta voisi kehittyä merkittävästi lisää, tämän nyt käsillä olevan tutkimuksen luodessa perustan sille.

Toinen jatkotutkimus-ehdotukseni koskee nuoria aikuisia. Kirkon menettäessä jäseniään koko ajan lisää, nuoret aikuiset ovat suurin kirkon jäsenyyden jättävä ikäryhmä. Tällä hetkellä nuoria aikuisia on tilastollisesti enemmän diakonia-asiakkaina kuin vielä kaksi vuosikymmentä sitten. Alle 30-vuotiaiden määrän nousu diakonia-asiakkuuksissa alkoi 1990-luvulla ja on jatkunut edelleen. Nuoret aikuiset hakevat apua etenkin vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen, jonka syyt ovat usein elämänhallintaan liittyvissä kysymyksissä. (Juntunen, ym. 2006, 99.) Ehdotan toiseksi jatkotutkimukseksi kehittämishanketta, jonka tavoitteena olisi nuorten aikuisten toiminnan kehittäminen siten, että se tukisi nuorten aikuisten vapaaehtoisuutta ja osallisuutta. Meilahden seurakunnan alueella asuvilla nuorilla aikuisilla tulisi olla kehittämishankkeessa vahva rooli. Tämä voisi toteutua kehittämishankkeen ohjausryhmän sekä toiminnallisten pilottihankkeiden kehittämis- ja toteuttamisryhmien jäsenyyksinä. Pidän tärkeänä, että edellä mainittuihin ryhmiin kutsuttaisiin niin seurakunnan jäseniä kuin kirkkoon kuulumattomiakin nuoria aikuisia.

Grönlund (2012) tutki väitöskirjassaan nuorten aikuisten vapaaehtoisuutta osana nuorten aikuisten elämää liittyen erityisesti vapaaehtoistoiminnalle annettuihin merkityksiin ja arvolutauksiin. Vapaaehtoistoiminnan funktio on Grönlundin mu-

kaan itsereflektiivinen ja se toimii identiteetin rakentamisen työvälineenä. Grönlundin (2012, 9) tutkimuksen tulokset osoittavat, että vapaaehtoisina toimivat yksilöt käyttävät vapaaehtoisuuden kulttuurista kategoriaa henkilökohtaisen identiteetin rakentamisessa taustana, jota vasten he voivat reflektoida arvojaan, maailmankuvaansa ja itseään. Uskon, että Grönlundin väitöstutkimuksesta olisi merkittävä apu ehdottamalleni kehittämishankkeelle. Ehdotan myös, että Henrietta Grönlund kutsuttaisiin ehdottamani kehittämishankkeen ohjausryhmän ensimmäisiin kokoontumisiin kertomaan tutkimuksensa keskeisistä johtopäätöksistä.

Myös Clark (2011, 56–57) kehottaa ottamaan nuoret mukaan päätöksen tekoon toteamalla, että nuoret ihmiset edustavat valtavaa potentiaalia kehitykselle. Nuoret ihmiset saavat toiminnassa mukanaolosta kokemuksia, jotka eivät tähtää vain työllisyyteen, vaan oman ja kanssaihmissen elämänlaadun paranemiseen yleensä toisten auttamisen kautta. Uskon, että ehdottamani kehittämishanke, sen tulokset ja johtopäätökset auttaisivat koko Meilahden seurakunnan yhteisöä kaventamaan päätöksenteossa olevaa sukupolvien välistä kuilua, joka näyttäytyy esimerkiksi siten, että seurakuntaneuvoston neljästätoista jäsenestä vain kaksi on alle 30-vuotiasta. Tämä ei johdu siitä, ettei nuoria aikuisia olisi äänestetty, vaan siitä, ettei heitä ollut ehdolla enempää. Mielekkääseen tehtävään kutsuminen voisi lisätä nuorten aikuisten innostusta vastuullisiin tehtäviin sekä näin myös nuorten aikuisten määrää Meilahden seurakunnan vastuullisissa tehtävissä. Tämä on mielestäni tärkeä tavoite, jos Meilahden seurakunta haluaa jatkossakin olla kaikki ikäryhmät huomioon ottava seurakunta.

Tämä opinnäytetyöprosessi on auttanut minua hahmottamaan ammatillisesti yhteiskunnassa heikommassa elämäntilanteessa olevien ihmisten asemaa. Olen saanut uusia näkökulmia ja ideoita siihen miten diakonia-asiakkaiden kanssa voi työskennellä siten, että heidän omat näkökulmansa tulevat huomioiduksi. Tärkein asia, jonka opinnäytetyöprosessista otan mukaani, on varmuus siitä, että niin seurakunnan vapaaehtoistoiminnan, kuin kaiken muunkin toiminnan suunnitteluun kannattaa ottaa mukaan kaikki ne ihmiset, jotka toimintaa tulevat toteuttamaan. Näin saadaan aikaan toimintaa, johon on helppo liittyä,

sitoutua ja antaa osaamisensa muiden käyttöön. Uskon, että Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminta täyttää tulevaisuudessa osallisuuden kriteerit ja että se on toimintaa, johon niin diakonia-asiakkaat kuin muutkin seurakuntalaiset ja seurakunnan alueella asuvat haluavat osallistua.

LÄHTEET

- Clark, Helen 2011. Volunteering as a force for social inclusion. State of the world's volunteerism report 2011. Yhdistyneiden Kansakuntien raportti maailman vapaaehtoistoiminnan tilasta. Viitattu 20.2.2013. http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2011/SWVR/English/SWVR_2011_full.pdf. Tuloste tekijän hallussa.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakoniammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C. Tampere: Juvenes print.
- Eskola, Jari & Suoranta Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Flick, Uwe; von Kardoff, Ernst & Steinke, Ines 2010. A Companion to QUALITATIVE RESEARCH. London: SAGE publications Ltd.
- Grönlund, Herietta 2012. Volunteerism as a mirror of individuals and society: reflections from young adults in Finland. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Grönlund, Henrietta 2009. Teoksessa Raili Suviranta (toim.) Diakonian vuosikirja 2009. Työ ja osallisuus. Helsinki: Kirkkohallitus, diakonia ja yhteiskuntatyö, 81.
- Harju, Aaro 2005. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa Nylund Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.). Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus, 58–80.
- Helsingin Diakonissalaitos 2013. Verkkosivu. Viitattu 21.3.2013. <http://www.hdl.fi/fi/kehittamistoiminta/343-roottori> Tuloste tekijän hallussa.
- Helsingin Diakonissalaitos i.a. Tutkimus kaikkein huono-osaisimpien ihmisten hyvinvoinnista: ihmiset syrjäytyvät toimeentuloon ja yksinäisyyteen. Verkkosivu. Viitattu 20.3.2013. <https://www.hdl.fi/fi/ajankohtaista/629-tutkimus-kaikkein-huono-osaisimpien-hyvinvoinnista> Tuloste tekijän hallussa.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pekka & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Huopalahden rovastikunta 2013. Huopalahden rovastikunnan vapaaehtoistoiminnan yhteyshenkilöiden kokous 11.4.2013. Kokouspöytäkirjan tuloste tekijän hallussa.
- Hyväri Susanna 2012. Blogikirjoitus- osallisuus – Mitä se on? Viitattu 8.4.2012. <http://www.diaktutkii.fi/blogi.asp?id=103> Tuloste tekijän halussa.
- Jokela, Ulla 2012. Lahja ja sen kääntöpuoli. Diakonia tutkimuksen seuran aikakauskirja 1/2012, 151-155. http://dts.fi/files/2012/04/DT1_2012.pdf
- Jokela, Ulla 2011. Diakoniatyön paikka ihmisen arjessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. A Tutkimuksia 34. Väitöstutkimus.
- Juntunen, Elina; Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2006. Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Jääskeläinen, Ilkka 2002. Diakoniatyön muodot. Teoksessa Diakonian käsikirja. Helosvuori Riitta; Koskenvesa Esko; Niemelä Pauli & Veikkola Juhani 2002. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kajos, Kimmo 2013. Diakoni Helsingin seurakuntayhtymän erityisdiakoniassa. Sähköpostiviesti 22.1.2013. Vastaanottaja Lauri Anttila. Tuloste tekijän halussa.
- Kansalaisareena ry i.a(a) Kansallista ja kansainvälistä verkostoa palveleva vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen informaatio- ja kehittämiskeskus. Viitattu 7.4.2013. <http://www.kansalaisareena.fi/> Tuloste tekijän halussa.
- Kansalaisareena ry i.a(b). Suomi tarvitsee lain vapaaehtoistoiminnasta. Kirjoitus storyfy.com-verkkopalvelussa. Viitattu 8.4.2013. <http://storify.com/Kansalaisareena/suomi-tarvitsee-lain-vapaaehtoistoiminnasta> Tuloste tekijän halussa.
- Kaunisto, Susanna 2012. Nuorten elämönhallinnan edistäminen toiminnallisilla menetelmin – Elämönhallintakurssi ammattikoulunuorille. Sosiaalialan koulutusohjelma, toiminnalliset menetelmät sosiaalialalla. Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

- Kettusaari, Henna-Mari 2013. Erityisnuorisotyönohjaaja Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön keskus Snellu. Helsinki. Sähköposti-
viesti 19.2.2013. Vastaanottaja Lauri Anttila. Tuloste tekijän halus-
sa.
- Kirkkojärjestys 1993. Suomen evankelisluterilainen kirkko.
- Kirkkolaki 1993. Suomen evankelisluterilainen kirkko.
- Koskelainen, Laura 2013. Helsingin Meilahdessa autetuista tulee auttajia. Koti-
maa Suola-lehti 1/2013, 54.
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys.
Jyväskylä: Bookwell.
- Lappalainen, Lea 2012. Lisää iloa seurakunnan vapaaehtoistoimintaan. Sana-
lehti 49/2012, 7.
- Mauss, Marcel 1999. Lahja. Vaihdannan muodot ja periaatteet arkaasissa yh-
teiskunnissa. Suom. Jouko Nurmiainen ja Jyrki Hakapää. Tutkijaliit-
to, Helsinki 1999. Helsinki: Cosmoprint.
- Meilahden seurakunta 2013. Verkkosivu. Viitattu 25.4.2013
[http://www.helsinginseurakunnat.fi/seurakunnat/meilahti/hallinto.ht
ml](http://www.helsinginseurakunnat.fi/seurakunnat/meilahti/hallinto.html) Tuloste tekijän halussa.
- Meilahden seurakunta 2012a. Verkkosivu. Viitattu 9.12.2012
[http://www.helsinginseurakunnat.fi/seurakunnat/meilahti/hallinto.ht
ml](http://www.helsinginseurakunnat.fi/seurakunnat/meilahti/hallinto.html) Tuloste tekijän halussa.
- Meilahden seurakunta 2012b. Verkkosivu. Viitattu 9.12.2012
[http://www.helsinginseurakunnat.fi/serakunnat/meilahti/vapaaehtois
toiminta.html](http://www.helsinginseurakunnat.fi/serakunnat/meilahti/vapaaehtois
toiminta.html) Tuloste tekijän halussa.
- Mellin, Harri 2012. Muuttuva yhteiskunta haastaa diakonian. Teoksessa Gotho-
ni, Raili; Helosvuori, Riitta; Kuusimäki, Kalle & Puuska, Karoliina.
Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö.
Helsinki: Kirjapaja, 49–79.
- Moilanen, Johanna & Väisänen, Mia 2007. Kokemuksellisen oppimisen sovel-
taminen ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan koulu-
tuksessa, kouluttajanoppaan laatiminen. Jyväskylän ammattikor-
keakoulu. Opinnäytetyö.

- Nivala, Elina 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Snellman-instituutti A-sarja 24/2008. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Nurmi Suvielise & Rantala Kaisa (toim.) 2011. Näyn ja kuulun : lapsen etu ja osallisuus / Helsinki : LK-kirjat : PTK - poikien ja tyttöjen keskus.
- Nylund Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus.
- Oravasaari, Tomi 2008. Kuka tekee ja mitä? Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus seurakunnissa. Kolumni. Viitattu 12.2.2013.
<http://www.metodix.com/fi/pajatus/headlines/0802tomi>
Tuloste tekijän halussa.
- Palsanen, Kati 2012. Yhteistutkiminen. Opas sosiaalityöhön. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.3.2013. http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen_opas_sosiaalityohon_Kati_Palsanen.pdf
- Penn, Alison 2011. Social History and Organizational Development: Revisiting Beveridge's Voluntary Action. Teoksessa Rochester, Colin; Campbell Gosling, George; Penn, Alison & Zimmeck, Meta. Understanding the Roots of Voluntary Action. Historical Perspectives on Current Social Policy. Brighton: Sussex Academic Press.
- Perkins, Daniel 2010. Activation and social inclusion: challenges and possibilities. Australian Journal of Social Issues. Vol.45 No.2 WINTER 2010.
- Pessi, Anne Birgitta & Grönlund Henrietta 2011. The Place of the Church: Public Sector or Civil Society? Welfare provision of the Evangelical Lutheran Church of Finland. Viitattu 1.4.2013.
http://vapaaehtoiset.kirkonsuuntaviivat.fi/pessigrönlund_jcs_article_2011.pdf Tuloste tekijän hallussa.
- Puuska, Karoliina 2012. Diakoniatyö ryhmissä ja lähiyhteisöissä. Teoksessa Gothoni, Raili; Helosvuori, Riitta; Kuusimäki, Kalle & Puuska, Karoliina. Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja, 111–150.
- Raunio, Kyösti 2010. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Jyväskylä: Bookwell.

- Rochester, Colin; Paine, Angela; Howlett, Steven & Zimmeck, Meta. 2010. Volunteering and Society in the 21st Century. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Ronimus, Hannu 2013a. Meilahden seurakunnan kirkkoherra. Haastattelu 3.1.2013. Haastattelunauha tekijän hallussa.
- Ronimus, Hannu 2013b. Meilahden seurakunnan kirkkoherra. Haastattelu 31.1.2013. Haastattelunauha tekijän hallussa.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa. 2005. Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Salomaa, Sinikka 2009. Vapaaehtoistoiminta sosiaaliviraston palveluiden tukena: vapaaehtoistoiminnan kehittämishanke. Diakonia- ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Semi, Eija 2012. Lehtori Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Luentoesitys 16.2.2012 opinnäytetyöryhmässä Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Esitys tekijän halussa.
- Siirto, Ulla 2013. Yliopettaja Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Sähköpostiviesti 20.3.2013. Vastaanottaja Lauri Anttila. Tuloste tekijän halussa.
- Sorri, Hannu 2005. Elämän käänneet. Arvojen ja identiteetin muutokset. Nylund Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus, 126–140.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:21.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010. Kirkko 2020. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusselonteko. Kirkkohallituksen julkaisuja 2010:7. Helsinki.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007. Meidän kirkko- osallisuuden yhteisö, kirkon-strategia vuoteen 2015-työryhmän mietintö. Verkkosivu. Viitattu 3.12.2012.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2656A1> Tuloste tekijän hallussa.

- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos i.a. Kaventaja verkkopalvelu. Viitattu 20.3.2013.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus Tuloste tekijän halussa.
- Thitz, Päivi 2012. Seurakuntalaisen osallisuus kirkon strategiapuheessa. Diakonia tutkimuksen seuran aikakauskirja 1/2012, 7–31.
http://dts.fi/files/2012/04/DT1_2012.pdf
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vaittinen, Jukka-Pekka 2013. Vapaaehtoistoiminnan diakoni Helsingin Mikaelin seurakunta. Helsinki. Facebookiviesti 24.1.2013. Vastaanottaja Lauri Anttila. Tuloste tekijän halussa.
- Vastuunkantajat ry 2013. Verkkosivu. Viitattu 21.3.2013. www.vastuukirppis.fi Tuloste tekijän hallussa.
- Viljanen, Anne 2012a. ”YHDEKSÄN ON ENÄMMÄN KUIN YKSI”- Tiimit seurakunnan vapaaehtoistoiminnan kehittäjinä. Diakoniammattikorkeakoulu. Diak Etelä, Järvenpää. Opinäytetyö.
- Viljanen, Anne 2012b. Vapaaehtoistoiminnan kehittämishanke 2009–2012. Loppuraportti. Kirkkohallitus. Suomen evankelisluterilainen kirkko.
- Viljanen, Anne & Anttila, Lauri i.a. Vapaaehtoistoiminnan kehittämispolku. Työkentely vapaaehtoistoimintaansa kehittäville seurakunnille. Viitattu 1.4.2013.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content44962D>
Tuloste tekijän hallussa.
- Vuorinen, Ilpo 2001. Tuhat tapaa opettaa. Suomen morenoinstituutin julkaisusarja nro 1. Tampere: Resurssi.

LIITTEET

1/2

LIITE 1: YKSILÖHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

- Mies vai nainen? ikä? Elämäntilanne?
- Koulutus/nykyinen ammatti
- Kauanko olet toiminut vapaaehtoisena Meilahden seurakunnassa?
- Mistä sait tietää Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnasta?
- Onko muiden toimijoiden vapaaehtoistoiminnan muotoja, johon osallistuu tai on osallistunut aiemmin?
- Mikä on suhteesi Meilahden seurakuntaan ja kirkkoon?

Teema 1. Vapaaehtoistehtävät

1. Minkälaisissa vapaaehtoistehtävissä olet toiminut Meilahden seurakunnassa? Mikä sai sut lähtemään mukaan vapaaehtoistoimintaan? Mikä sai sut lähtemään mukaan juuri Meilahden seurakunnan vapaaehtoisiksi?
2. Mitä vapaaehtoisena toimiminen on antanut sulle?
3. Minkälaiset vapaaehtoistehtävät ovat sellaisia, joissa voit tuntea saavasi vastuuta ja onnistumisen kokemuksia?
4. Minkälaiset vapaaehtoistehtävät antavat sisältöä elämääsi?
5. Mikä olisi nyt toisin, jos et osallistuisi Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaan?
6. Minkälaisia kokemuksia sulla on vapaaehtoistehtävistäsi?

Teema 2. Vapaaehtoistoiminnan prosessin osallisuutta estävät ja vaikeuttavat tekijät

1. Minkälaisia esteitä vapaaehtoistoimintaan liittymisessä oli?

Lisäkysymykset:

Minkälaista tietoa sait siitä, minkälaiseen vapaaehtoistoimintaan olet liittymässä ja mikä on tehtäväsi?

Kuvasiko se mielestäsi tehtävää oikealla tavalla?

2. Kerro ensimmäisestä tehtävästäsi?

Lisäkysymykset: miten koit tehtävän, saitko riittävästi ohjausta, koulutusta ja perehdytystä? Kuka ohjasi? Minkälaista tukea olisit tarvinnut lisää?

3. Minkälaista vastuuta olet saanut vapaaehtoistoiminnassa?

Oletko saanut riittävästi vastuuta vapaaehtoistoiminnassa?

Jos saisit enemmän vastuuta, mitä vaikutuksia sillä olisi elämääsi?

4. Mieti jotain vapaaehtoistehtävää, joka oli turhauttava? Mikä siitä teki turhauttavan? Miten tehtävässä olisi voitu toimia toisin? Miten kokemus vaikutti seuraavaan tehtävään osallistumisessa?

5. Mieti joku huono kokemus vapaaehtoisena toimimisessa. Kerro siitä.

Teema 3. Vapaaehtoistoiminnan prosessin positiiviset, osallisuutta mahdollistavat tekijät

1. Miten liityit Meilahden seurakunnan vapaaehtoiseksi?

Kerro mitä ensimmäisissä tapaamisissa tapahtui.

2. Mikä tilanteessa oli hyvää ja helpotti päätöstä liittyä mukaan vapaaehtoistoimintaan?

Mikä sai sut tulemaan mukaan uudestaan?

3. Mitkä asiat ovat tukeneet sinua vapaaehtoisena toimimisessa?

Keneltä olet saanut tukea, jos olet kohdannut vaikeuksia.

4. Voiko vapaaehtoistoiminta tukea mielestäsi sosiaalisten taitojen oppimista? Milla tavalla se tukee sosiaalisten taitojen oppimista?

Millä tavalla vapaaehtoisena toimiminen on vahvistanut jo olemassa olevia sosiaalisia taitojasi?

Oletko oppinut jotain uusia sosiaalityötaitoja?

5. Mitä vapaaehtoisryhmään kuuluminen on sulle merkinnyt?

Millaisia vaikutuksia olet nähnyt tekemälläsi vapaaehtoistoiminnalla olevan?

6. Miten vapaaehtoisena toimiminen on tukenut sua oman elämän kysymyksissä?

Oletko saanut uusia ihmissuhteita toimiessasi vapaaehtoisena?

Jos olet niin millainen merkitys niillä on ollut sinulle?

7. Mieti joku hyvä kokemus vapaaehtoisena toimimisessa, kerro siitä.

LIITE 2: RYHMÄHAASTATTELUN TEEMAT JA OSALLISUUDEN TUKEMISEN HYPPYKIVET

Ryhmähaastattelun tavoitteena on käydä yhdessä keskustelua, kriittistäkin, teemojen pohjalta. Tarkoituksena on saada aikaan prosessimainen keskustelu, jolla saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin eri näkökulmasta kuin yksilöhaastatteluilla saatiin. Ryhmän tehtävänä on ideoida osallisuutta mahdollistavia ja vahvistavia toimintamalleja Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoimintaan. Ideana on yhdistää yksilöhaastatteluissa syntyneitä ajatuksia, jotka auttavat osallisuuden mahdollistumista Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa. Ryhmähaastattelun tukena käytetään diakonia-asiakkaiden vapaaehtoistoinnin kentän määrittelyä ja osallisuuden tukemisen hyppykiviä.

Prosessin kulku:

Ensimmäinen osa:

Ryhmä luo kysymysten ja keskustelun avulla fläpille osallisuutta tukevia asioita ja tekijöitä. Sen jälkeen määritellään vapaaehtoistoiminnan kenttä, jossa diakonia-asiakkaan osallisuus voi toteutua. Lopuksi katsotaan onko asioilla ja tekijöillä, jotka ovat kirjoitettu post-it –lapuille jotain järjestystä, joka mahdollistaisi ja tukisi osallisuutta mahdollisimman hyvin.

Toinen osa:

Esittelen ryhmälle osallisuuden tukemisen hyppykivet. Ryhmä saa miettiä osallisuutta tukevien asioiden ja tekijöiden järjestystä osallisuuden tukemisen hyppykivien kannalta. Erona ensimmäiseen osaan on se, että toisessa osassa asiat ja tekijät pyritään laittamaan haastattelijan ohjauksessa järjestykseen osallisuuden tukemisen hyppykiviä tueksi käyttäen. Ryhmältä myös pyydetään kommentteja osallisuuden tukemisen hyppykivien muodostamaan malliin.

Ensimmäinen osa:

Tutustumiskierros

Kerro nimesi ja missä tehtävissä toimit Meilahden seurakunnassa.

Nosta yksi asia, joka jäi mieleen tai mietityttämään yksilöhaastattelussa.

Keskustelua, asioista, jotka tulivat mieleen yksilöhaastatteluista

(Fläppi ja post-it laput otetaan käyttöön.)

Mikä oli ensimmäinen tehtäväsi ja miten sut kutsuttiin siihen mukaan?

Kerro joku kokemus, joka on motivoinut tai innostanut vapaaehtoistoimintaan?

Keskustellaan ryhmäläisten kokemusten pohjalta niistä tekijöistä, jotka motivoivat ja innostavat vapaaehtoistoimintaan.

Mikä voi vaikeuttaa diakonia-asiakkaan vapaaehtoiseksi liittymistä?

Milloin vapaaehtoiseksi liittymistä kannattaa kysyä diakonia-asiakkaalta?

Keskustellaan erityisesti osallisuutta tukevista tekijöistä.

Kuvaile mitä merkitystä ryhmässä tehtävissä vapaaehtoistehtävissä voi olla osallisuuden kannalta?

Millaisia vaikutuksia olet nähnyt tekemälläsi vapaaehtoistoiminnalla olevan seurakuntalaisille, vapaaehtoisille ja seurakunnalle?

Onko työntekijän tuki tärkeää osallisuuden kannalta vai onko itsenäinen tehtävä paremmin osallisuutta tukeva?

Siirrytään määrittelemään sitä vapaaehtoistoiminnan kenttää, jossa diakonia-asiakkaan osallisuus voi toteutua.

Määrittelemme yhdessä sen kentän, jossa vapaaehtoistoiminta työkaluna voi auttaa diakonia-asiakasta osallisuuden kokemisessa. (Vapaaehtoistoimintaan mukaan kutsuminen on diakonista auttamistyötä.)

Mitä kenttä sisältää ja mikä rajautuu sen ulkopuolelle?

Onko ihmisiä, jotka "eivät ole valmiita" kentälle? Onko ihmisiä, jotka eivät ole enää tällaisen avun tarpeessa?

Onko olemassa jotain järjestystä, jolla osallisuutta tukevat asiat ja tekijät voisi sijoittaa äsken määritetyille kentälle?

Toinen osa:

3/3

Osallisuuden tukemisen kenttä ja hyppykivet Meilahden seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa diakonia-asiakkaan kannalta.

Ei mahdollisuutta osallisuuteen

Osallisuuden mahdollistamisen minitaso.

Ryhmähaastattelun toisessa osassa on tarkoitus saada järjestys niille tekijöille ja asioille, jotka ensimmäisessä osassa kirjoitettiin fläpille. Tukena käytetään osallisuuden tukemisen hyppykiviä.

1. Onko olemassa jotain järjestystä, jolla osallisuutta tukevat asiat ja tekijät voisi sijoittaa hyppykiville?
2. Mitä keinoja kentän sisällä voisi käyttää? Mitä kentällä voisi tapahtua, että diakonia-asiakas kokisi suurempaa osallisuutta?
3. Onko osallisuuden kokemisella vapaaehtoistoimintaan vaikutusta siihen, miten diakonia-asiakkaan kokemus osallisuudesta yhteiskuntaan muuttuu?

Koetteko olevanne osallisia vapaaehtoisryhmään, jossa toimitte tai laajemmin osallisia seurakuntaan, kirkkoon tai yhteiskuntaan?

Osallisuus riittävällä tasolla. (vapaaehtoinen on aloitteentekijä, suunnittelija ja toimija. Työntekijä käytettävissä tarvittaessa)

LIITE 3: OLEN KIINNOSTUNUT VAPAAEHTOISTEHTÄVISTÄ LOMAKE

OLEN KIINNOSTUNUT VAPAAEHTOISTEHTÄVISTÄ

Mitä voisin mielelläni tehdä?

Millaista osaamistani voisi hyödyntää seurakunnassa?

Nimi ja päiväys: _____

Osoite: _____

Puh. & e-mail: _____

Palautus Meilahden seurakunnan työntekijälle Lauri Anttilalle - Sinuun otetaan yhteyttä viikon kuluessa.

2/2

Minkälainen vapaaehtoistoiminta sinua kiinnostaa? (jaa tässä yhteydessä vapaaehtoistoiminnan mainos, jos haastateltavalla ei sitä vielä ole)

Mitä ajattelet saavasi vapaaehtoistoiminnasta itsellesi ja mitä odotat siltä?

Miten paljon olet valmis antamaan aikaa vapaaehtoistoiminnalle?

Mitä hengelliset asiat merkitsee sinulle?

Mitä ajattelet voivasi antaa vapaaehtoistoiminnassa muille ihmisille ja Meilahden seurakunnalle?

Tiedot käsitellään luottamuksellisesti allekirjoittaneen työntekijän toimesta.

- Annan suostumukseni siihen, että vapaaehtoistoimintaani liittyvät perustiedot kirjataan vapaaehtoisrekisteriin, jota pääsee katsomaan ainoastaan Meilahden seurakunnan työntekijät ja mahdollinen vapaaehtoisryhmäsi maallikkovetäjä.**
- Ymmärrän, että olen salassapitovelvollinen vapaaehtoistehtävääni liittyvissä keskusteluissa tietooni tulleista ihmisten henkilökohtaisista asioista.**

Päiväys   Vapaaehtoisen allekirjoitus   Työntekijän allekirjoitus

LIITE 6: ANALYYSITÄULUKKO TEEMA 1

1. Minkälaisten seurakunnan vapaaehtoistoiminnan tehtävien avulla voidaan mahdollistaa ja tukea diakonia-asiakkaan kokemusta osallisuudesta?

YHDISTÄVÄ LUOKKA	YLÄLUOKKA	ALALUOKKA:
Osallisuuden kokemus vapaaehtoistehtävissä	Osallisuuden mahdollistuminen	Tehtävistä saadut kokemukset Oma elämä Luottamus Vapaaehtoistehtävien kuvaus Omat taidot Ryhmässä työskentely Motivaatio Vapaaehtoistehtävien merkitys
	Osallisuuden tukeminen	Seurakuntalaisilta saatu myönteinen palaute Vuorovaikutus Kommunikointi Yhteiskunnallinen tilanne Kotiseurakunnan merkitys Yhteisöön kuuluminen Turvallinen yhteisö Tekemisen tärkeys

LIITE 7: ANALYYSITÄULUKKO TEEMA 2

2. Minkälaiset tekijät vapaaehtoistoiminnassa ovat vaikeuttaneet diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemuksia ja mahdollistumista?

YHDISTÄVÄ LUOKKA:	YLÄLUOKKA:	ALALUOKKA:
Osallisuuden esteet	Diakonia-asiakkaan oman toiminnan negatiiviset vaikutukset osallisuuden kokemiseen	Oma elämäntilanne Oma persoona Oma asuinympäristö Sosiaaliset taidot
	Seurakunnan toiminnan negatiiviset vaikutukset diakonia-asiakkaan osallisuuden mahdollistumiseen	Vastuu Seurakunnan valmius ottaa vapaaehtoisia vastaan Kilpailuhenkinen ilmapiiri Turhautuminen Tehtävän sisällön vaikutus kokemukseen

LIITE 8: ANALYYSITÄULUKKO TEEMA 3

3. Minkälaiset tekijät vapaaehtoistoiminnassa ovat mahdollistaneet diakonia-asiakkaan osallisuuden kokemuksia?

YHDISTÄVÄ LUOKKA:	YLÄLUOKKA:	ALALUOKKA:
Osallisuuden kokeminen	Seurakunnan vapaaehtoistoiminnan toimintamallien vaikutus osallisuuden kokemiseen	Vapaaehtoistoiminnan positiiviset vaikutukset Perehdytys Vapaaehtoistehtävien tarjoaminen muun avustustoiminnan rinnalla Kohtaaminen
	Diakonia-asiakkaan kokemukset vapaaehtoistoiminnasta, joilla on osallisuutta lisäävä vaikutus.	Oma elämä Sosiaaliset taidot Yhteisön merkitys Yhteisön tuki Itsetuntemus Ihmissuhteet Mielekästä tekemistä Vastuu Luottamus Asuinympäristö Motivaatio

LIITE 10: RYHMÄHAASTATELUN OSAN 2 TUOTOS

